

**Державний вищий навчальний заклад
«Криворізький національний університет»
Криворізький педагогічний інститут**

ПЕДАГОГІЧНЕ КРИВОРІЖЖЯ **педагогічний альманах**

Засновано 2015 р.

Випуск № 2

**Кривий Ріг
2016**

УДК 37(477.63)

П 24

Засновник і видавець : Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Видається з квітня 2015 року

Свідectво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Міністерства юстиції України
серія ДП № 2087 – 825Р від 12.03.2015 р.

Рекомендовано до друку
Вченою Радою Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
(Протокол №8 від 10.03.2016 р.)

Головний редактор

Дороніна Т. О. доктор педагогічних наук, професор

Редакційна колегія:

Бакум З. П. доктор педагогічних наук, професор,
Гаманюк В. А. доктор педагогічних наук, професор,
Мірошник З. М. доктор психологічних наук, професор,
Мішеніна Т. М. доктор педагогічних наук, професор,
Волощук І. А. кандидат педагогічних наук, доцент,
Зеленкова Н. І. кандидат педагогічних наук, доцент,
Король А. М. кандидат педагогічних наук, доцент,
Щербина С. М. кандидат педагогічних наук, доцент,
Макаренко І. Є. кандидат педагогічних наук, старший викладач.

П 24 Педагогічне Криворіжжя : педагогічний альманах : зб. науково-методичних
праць/ Редкол.: Дороніна Т.О., Бакум З.П., Гаманюк В.А., – Кривий Ріг: ТОВ ВВП
«Інтерсервіс». – 2016. – Вип. 2. – 110 с.

У збірнику науково-методичних праць висвітлюються теоретичні та прикладні
аспекти модернізації сучасної освіти; актуальні питання розвитку освіти та виховання
в Україні

УДК 37(477.63)

© Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ
«Криворізький національний університет», 2016
© ТОВ ВВП «Інтерсервіс», 2016

З М І С Т

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Басюк Л. Б. Варіативність визначення поняття “гендер” у сучасному педагогічному дискурсі	5
Коваленко І. А. Визначення поняття «педагогічна персоналія» у сучасній історико-педагогічній науці	7
Масалов Д. В. Проблема формування індивідуальних стратегій самостійної творчої діяльності студентів у педагогічній літературі	8
Селищева І. А. Багатоперспективний підхід у історичній освіті європейських країн	10
Соломенко А. О. Критичне мислення як об’єкт педагогічного аналізу.	12

РОЗДІЛ 2.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ

Василюк Т. Г. Педагогічна ігротехніка як інтерактивна технологія навчання студентів	15
Волікова М. М. Значення науково-публіцистичної спадщини А.М. Макаренка для підготовки майбутніх спеціалістів	17
Коновалова К. І. Культурологічний підхід до формування професійної культури майбутніх вихователів.	19
Кудренко Д. О. Дидактичні умови формування художньо-творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва.	22
Кучерган Є. В. Роль психічного стану випускників загальноосвітніх шкіл в адаптації до сучасних умов життя	25
Мотуз Т. В. Про програму курсу «Педагогіка толерантності» для студентів педагогічних спеціальностей	27
Табакіна Ю. В. Роль ділових ігор та тренінгів у процесі професійного та творчого зростання педагогів	30
Цвіркун Л. О. Реалізація компетентнісного підходу в процесі навчання графічних дисциплін	32
Щербина І. Ю., Щербина С. М. Формування готовності майбутніх вчителів до здоров’язберігаючого навчання у процесі вивчення педагогічних дисциплін	35

РОЗДІЛ 3.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Безшлях Н. С. Використання методів арт-терапії як засобу розвитку творчих здібностей молодших школярів в класах інтенсивної психологічної корекції	40
Беспалюк С. А. Вплив на особистість інтерактивних методів навчання на уроках української літератури	44
Бондаренко І. А. Організація навчання молодших школярів з особливими потребами через розвиток почуттів	47
Бондарук В. О. Поняття критичного мислення і його розвиток у старшокласників	49
Гацелюк О. Моральне виховання школярів на уроках української літератури	51

Звєгінцева О. С. Використання комп'ютеру у процесі вивчення біології як засобу підвищення якості знань учнів	53
Зуєва В. П. Національне виховання учнів у процесі вивчення української літератури	55
Коваленко В. С. Впровадження сучасних Інтернет- та медіаосвітніх технологій в практику роботи загальноосвітнього навчального закладу в контексті соціалізації особистості учня	60
Козак А. Г. Становлення та розвиток особистості в умовах навчально – виховного процесу, побудованого на засадах вальдорфської педагогіки	63
Лагода Ю. Г. Формування екологічної культури учнів засобом залучення їх до створення екологічних дослідницьких проектів	67
Носуль О. Л. Соціалізація особистості молодшого школяра в умовах вальдорфського виховання	70
Польгун К. В. Труднощі в організації інклюзивного навчання та шляхи їх подолання	72
Родіонов Д. М. Використання ІКТ в організаційній діяльності класного керівника	75

РОЗДІЛ 4.

СУЧАСНА ШКОЛА: МЕТОДИЧНИЙ ДОСВІД

Волкова Т. П. Цілюща та ефективна сила ритму у вихованні та навчанні особистості	78
Говорко Л. В. Використання елементів музейної педагогіки в контексті реалізації Концепції національно-патріотичного виховання учнівської молоді	81
Деркач В. В. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в контексті викладання української мови в 6 класі	83
Кагал П. І., Свідзінська Т. П. впровадження здоров'язберігаючого навчання у процесі вивчення фізики	85
Костренко С. П. Розвиток креативного мислення молодших школярів на уроках української мови та читання через використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій	88
Лакшинська З. В. «Козацька літератка» як засіб ознайомлення молодших школярів з національними пріоритетами українського козацтва	91
Лінецька М. С. Формування та розвиток життєвих компетентностей учнів на уроках геометрії	94
Лось Н. М. Комп'ютерні технології на сучасному уроці математики	98
Могущая В. В. Національно-патріотичне виховання молодших школярів засобом ознайомлення їх з історією та традиціями українського козацтва	100
Рожкова І. П. Використання пісочної терапії у корекційній роботі з дітьми з особливими потребами	103
Свідзінська Т. П. Використання методу проектів як засобу розвитку пізнавальної активності учнів під час вивчення математики	105
Шпонька Р. Ю., Козакова К. В., Калашник К. С. Національно-патріотичне виховання учнів основної школи	108

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

УДК 305:[81'42:37]

Басюк Л.Б.*здобувачка кафедри педагогіки,
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»***ВАРІАТИВНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ГЕНДЕР” У СУЧАСНОМУ
ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ**

У статті проаналізовано питання варіативності визначення поняття “гендер” у сучасному педагогічному дискурсі. Акцентовано увагу на різниці між поняттями “гендер” та “стать”. Зауважено, що розмежування цих понять сприяє уникненню безладного їх вживання в наукових розвідках гендерного спрямування.

Ключові слова: поняття “гендер”, “стать”, педагогічний дискурс

Постановка проблеми. Гуманізація сучасної парадигми освіти орієнтується на європейську дидактичну систему, яка базується на утвердженні цінності особистості як такої. У цьому руслі сьогодні у вітчизняній педагогіці приділяється багато уваги гендерному питанню. Відбувається переорієнтація зі статево-рольового виховання на гендерне, формування гендерної культури учнівства тощо.

Зауважимо, що, зважаючи на активне реформування освітнього середовища, у вітчизняній системі освіти гендерні питання знаходяться у стані наукового обговорення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Гендерну складову освітнього процесу розглядають у своїх наукових розвідках такі дослідники та дослідниці, як: С. Вихор, Т. Дороніна, О. Кікінежді, Н. Коніщева, О. Марущенко, Л. Мозгова, І. Мунтян, О. Петренко, Н. Рибка, Ф. Терзі, О. Цокур та ін. Гендерна проблематика посідає чинне місце у педагогічному дискурсі сьогодення, проте нормативні дефініції термінологічної площини гендерного напрямку усе ще потребують чіткого визначення та впорядкованості, що й визначає актуальність нашої праці.

Мета нашої статті – встановлення дефініційного апарату педагогічних гендерних досліджень, зокрема визначення поняття “гендер”.

Вклад матеріалу. Поняттям “гендер” порівняно недавно ввійшло в ужиток сучасної вітчизняної педагогічної науки, тому його дефініція нерідко викликає утруднення в освітянському колі.

Звернемось до історії його виникнення. В англійській граматиці слово “гендер” слугувало для опису граматичної категорії, тобто “роду” у лінгвістичному значенні – середнього, жіночого, чоловічого. Існує дві версії щодо того, хто першим ввів поняття “гендер” до наукового обігу в його сьогодинішньому розумінні: Джон Мані у 1955 році вжив його в Британському журналі із медичної сексології, а в 1968 році психоаналітик Роберт Столлер опублікував статтю, у назві якої вжив слово “гендер”: «Sex and Gender: on the Development of Masculinity and Femininity». Пізніше, в 1972 році виходить праця професорки соціології та соціальної політики Енн Оуклі «Sex, Gender and Society» («Стать, гендер і суспільство»). Тобто в 60-70 роках минулого століття поняття “гендер” міцно закріплюється в науково-понятійному апараті поза мовознавчими науками.

У вітчизняному науковому мовному просторі термін “гендер” з’являється тільки в 90-х роках. На сьогодні ж гендерні дослідження мають міждисциплінарний характер і в науковому дискурсі “гендер” є об’єктом дослідження багатьох наук: філософія, психологія, соціологія, педагогіка, історія тощо. Звернемось до визначення цього поняття з різних точок зору.

Ще у 1988 році Джоан Скотт у своїй праці «Гендер: корисна категорія історичного аналізу» («Gender: A Useful Category of Historical Analysis») дала визначення категорії “гендер”, розбивши її на дві взаємопов’язані частини, зазначивши, що гендер є і елементом соціальних відносин, в основі яких відмінність між статями, і першорядний засіб визначення відносин влади. Тобто дослідниця акцентує

увагу на тому, що гендер є пов'язаним із владою, а ієрархія між чоловіком та жінкою не вроджена, як біологічна стать, а зумовлена соціумом. Згодом американський соціолог Майкл Кімел у праці «Гендероване суспільство», даючи визначення гендеру, робить акцент на тому, що гендер – «це не просто система класифікації, за якою біологічних чоловічих і жіночих особин сортують, розділяють і готують до еквівалентних статевих ролей у суспільстві. Гендер, крім того, відбиває універсальну нерівність між жінками та чоловіками. Говорячи про гендер, ми маємо також на думці ієрархію, владу і нерівність, а не лише відмінність» [4, с. 2]. Тобто визначення вказують на широту поняття гендеру, яке включає в себе не лише диференціацію за статтю, але і її результат.

Звернемось до трактування поняття «гендер» у вітчизняній науковій думці. За «Енциклопедією освіти» (Київ, 2008) гендер – це «поняття, яке об'єднує й характеризує соціально сформовані психологічні риси, ознаки, властивості суспільної поведінки суб'єкта, детерміновані його статтю» [3, с. 127]. Більш широке визначення подає докторка філософських наук Н. Гапон, яка зазначає, що гендер «розглядається як культурний, соціальний конструкт, система міжособистісних взаємовідносин, за допомогою якою формується, стверджується та відтворюється уявлення про чоловіче та жіноче в соціокультурі» [1, с. 5].

Докторка педагогічних наук Т. Дороніна, з'ясовуючи головні тенденції розвитку

гендерної теорії у вітчизняній освіті, дає таке визначення поняття «гендеру»: «це соціальна стать, тобто сукупність соціальних та міжособистісних характеристик людини, які, відповідно до суспільно-історичних умов, пов'язують із належністю людини до чоловічої чи жіночої статі» [2, с. 87].

Стосовно поняття «статі», то зазвичай воно використовується для позначення тих «анатомо-фізіологічних особливостей людей, на основі яких людські істоти визначаються як чоловіки та жінки» [5, с.6].

З усіх цих трактувань стає зрозумілим, що категорії «гендер» і «стать» є корелятами, а не тотожними поняттями.

Висновки. Таким чином, з огляду на вищесказане можемо стверджувати, що гендер – це не вроджена характеристика, ознака людини, як її біологічна стать, а придбана внаслідок виховання, соціального оточення, життєвого досвіду. Разом з цим гендер є певною сукупністю, змодельованих суспільством, норм та правил поведінки людини залежно від її статі.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Поняття «гендер» включає в себе гендерні стереотипи, гендерні ролі, гендерне виховання, гендерну соціалізацію, гендерну культуру, гендерний вимір в освіті, гендерну компетентність тощо, визначення яких на сьогодні також потребує уточнень та впорядкування задля об'єктивного їх використання у наукових педагогічних розвідках.

Література:

1. Гапон Н. Гендер у гуманітарному дискурсі: філософсько-психологічний аналіз / Н. Гапон. – Л. : Літопис, 2002. – 310 с.
2. Дороніна Т.О. Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді: монографія / Тетяна Олексіївна Дороніна; НАПН, Інститут вищої освіти, КДПУ, МОНМС України. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 331 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремін. – Хрінком Інтер, 2008 – 1040 с.
4. Кімел Майкл С. Гендероване суспільство / Пер. з англ. – К. : Сфера, 2003. – 490 с.
5. Ключко О. И. Гендерная педагогика и психология : учебное пособие / под общ. ред. О. И. Ключко. – М. – Берлин : Директ-Медиа, 2015. – 115 с.

**ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНА ПЕРСОНАЛІЯ»
У СУЧАСНІЙ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ**

У статті зроблено спробу узагальнення поглядів сучасних педагогів-істориків щодо сутності категорії «педагогічна персоналія».

Ключові слова: поняття педагогічна персоналія, «історія педагогіки», біографія, історико-педагогічне дослідження.

Постановка проблеми. Сучасна педагогіка постала перед низкою викликів, що мають глобалізаційний характер та сприяють більшій інтеграції вітчизняної науки до світового освітнього простру. Тому за таких умов, вважаємо, надзвичайно важливим не втратити свою культуру, традиції, надбання, що серед іншого вбачаємо у збереженні педагогічного досвіду минулих поколінь вчених-педагогів, чия освітня та просвітницька діяльність розбудовувала Україну. Можливо, саме через це розуміння у вітчизняній науковій спільноті проблема вивчення педагогічної персоналії набуває все більшої популярності, адже, як стверджує Г. Белан, «культурно-освітній простір України будується на засадах пріоритетності національного компоненту в структурі педагогічної науки» [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення творчого надбання вчених педагогів у історико-педагогічній науці має свою традицію. До кола педагогів минулого, чий погляди, концепції, твори та практичний доробок зазвичай входять «канонізовані» постаті. Підтвердженням цього факту слугує кількість біографічних тем кандидатських дисертацій із спеціальності 13.00.01 - «загальна педагогіка та історія педагогіки», заординованих із 1995-2014 рр. Так, найбільш популярними є постаті В. Сухомлинського (36 тем) А. Макаренка (15 тем), Г. Сковорода (6 тем), С. Русова (7 тем), Я. Корчак (7 тем), М. Пирогов (6 тем), К. Ушинський (6 тем). Проте, коло педагогів, чия творчість привертає увагу дослідників невпинно зростає. Така ситуація актуалізує питання визначення поняття «педагогічна персоналія» та встановлення головних аспектів її вивчення.

Серед вчених, які розробляють методологічні підходи до вивчення поглядів представників історичного минулого, слід

назвати О. Адаменко, Н. Антоненко, Л. Березівську, Н. Дем'яненко, Н. Дічек, Т. Завгородню, Н. Побірченко, А. Самко, Н. Сейко, І. Стражнікову, О. Сухомлинську. Окремі аспекти педагогічних біографій розглядають у своїх роботах Г. Белан, Є. Більченко, Н. Богданець-Білокаленко, О. Горбатюк, Л. Домбровська, Т. Лутаєва, А. Тимченко, Є. Задоя, О. Філоненко та ін.

Мета нашої статті – представити визначення поняття «педагогічна персоналія» (поширене у вітчизняній історико-педагогічній науці) та головні аспекти розгляду педагогічної персоналії, запропоновані сучасними науковцями.

Виклад матеріалу. Серед значної кількості публікацій на зазначену тему, вважаємо пріоритетним визначення аналізованого поняття, подане Н. Гупаном. Вчений вважає, що педагогічна персоналія «окремий предмет історико-педагогічного дослідження, в основі якого представлена творча біографія педагога у взаємозв'язках з конкретними суспільно-політичними умовами його життя та діяльності, зіставлена з розвитком педагогічної думки» [4, с. 39].

Отже, з позицій Н. Гупана, персоналія може і повинна розглядатися у її взаємозв'язках із оточенням. Дещо інші акценти розставляє у своєму баченні педагогічної персоналії Н. Богданець-Білокаленко: «Наукова біографія персоналії містить насамперед описання основних етапів життєвого шляху, аналіз часу, в який жила і творила конкретна людина, характеристику оточення, процес розвитку і формування педагогічних, громадянських поглядів» [3, с.242].

Виходячи з таких засад, основними при розгляді педагогічних персоналій вчені (О. Адаменко, Г. Белан та ін.), називають:

- походження особи, її генеалогічне коріння, родинне оточення та виховання, сімейні традиції й атмосфера, їх вплив на формування світоглядних позицій діяча;
- шляхи та етапи формування особистості (місця навчання, сфери перебування, оточення тощо);
- чинники формування світогляду;
- інтелектуальні здібності, темперамент, внутрішні переконання;
- взаємостосунки з людьми, вплив оточення, або, навпаки, конкретної особистості на оточуючих;
- мотиви найвідоміших вчинків, що закарбували ім'я діяча в історії; вплив на них зовнішніх факторів;
- пояснення криз певні життєві обставини піднесень і спадів у творчих осіб;
- доленосні події у приватному житті відомої особи (одруження, народження дітей), їхній вплив на основну діяльність (наукову, творчу, громадську, політичну);
- фізичне та психологічне самопочуття особи у різні періоди життя, пояснення ними окремих епізодів її діяльності;

- характеристики діяча сучасниками: об'єктивне та суб'єктивне в них; матеріальне становище особи, залежність від матеріальних обставин та вплив цього чинника на творчу особистість[1; 2; 3; 4].

Висновки. Узагальнюючи, викладене вище слід зазначити, що вивчення спадщини педагогічних персоналій є актуальним напрямом роботи дослідників в галузі історії педагогіки, що дозволяє по-новому оцінити увесь історико-педагогічний процес, в його багатогранності і змістовності.

Попри значні напрацювання в історико-педагогічній науці біографічного спектру робіт, теоретична база ще малорозвинута, представлена декількома іменами та ключовими тезами, які потребують свого розвитку та деталізації.

Загалом, в галузі історії педагогіки та освіти упродовж віків накопичувався незрівняний досвід вчених педагогів в галузі виховання і соціалізації підростаючих поколінь, який вони залишили у спадок. Зібрати його і дослідити означає додати власну «цеглинку» в побудову історико-педагогічного знання.

Література:

1. Адаменко О.О. Технологія персоніфікованого підходу як засіб удосконалення підготовки майбутніх педагогів / О.О. Адаменко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. - 2011. - Вип. 1.33. - С. 82-85.
2. Белан Г.В. До питання про джерела біографічних досліджень в історико-педагогічній науці [Електронний ресурс] / Г.В. Белан. - Режим доступу: <http://ps.kspu.edu/index.php/ps/article/view/90/75>.
3. Богданець-Білокаленко Н. Теоретико-методологічні засади дослідження персоналії (на прикладі Я.Чепіги) // Н. Богданець-Богданенко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. - 2014. - №9(Ч.2). - С. 238-245.
4. Гупан Н. М. Історіографія розвитку історико-педагогічної науки в Україні / Н. М. Гупан. - К. : Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова, 2000. - 222 с.

УДК 378.147.091.31-059.1

Масалов Д.В.

*здобувач кафедри педагогіки,
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ САМОСТІЙНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглянуто питання становлення самостійної творчої активної особистості студента в ході його підготовки до майбутньої професійної діяльності. На основі аналізу педагогічних джерел зроблено спробу визначення поняття “педагогічна стратегія”.

Ключові слова: самостійна творча діяльність, майбутній вчитель, педагогічна стратегія.

Постановка проблеми. Сьогодні одним із головних завдань сучасних педагогічних ВНЗ є підготовка конкурентоспроможного фахівця, здатного самостійно та творчо вирішувати

питання та здобувати нові знання, необхідні у майбутній професійній педагогічній діяльності. Підвищення вимог до якості педагогічної освіти стає насувною проблемою

й умовою розвитку системи педагогічної освіти, стимулом відновлення її змісту на основі принципів фундаментальності, інтегративності, наступності та практичного спрямування.

Аналіз досліджень і публікацій. До фундаментальних основ організації різних видів навчальної діяльності в своїх наукових доробках звертаються В. Андрущенко, С. Архангельський, Н. Бібік, Л. Божович, В. Бондар, В. Буряк, М. Данилов, Б. Єсіпов, І. Зязюн, В. Кремень, В. Сластьонін, В. Чайка, Т. Шамова та інші.

Проблема становлення самостійної активної особистості студента в ході його підготовки до майбутньої професійної діяльності – одна із ключових у психолого-педагогічних дослідженнях. Її вивченню присвячені численні наукові дослідження, у тому числі роботи Б. Єсіпова, П. Підкасистого, С. Недбаєвої, В. Спіріна, А. Усовой і ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про розробку проблеми формування стратегій в освітньому просторі, зокрема вченими розглядається її сутність (К. Абульханова-Славська, А. Алексюк, О. Гребенюк, І. Єрмакова, Н. Заїченко, В. Кан-Калік, І. Кондаков, О. Малихін, І. Нікандров, О. Савченко), роль і місце індивідуальних стратегій (М. Богуславський, В. Ким, Д. Леонтьєв, О. Любашенко, А. Плігін, К. Шалашова).

Мета статті. Виявити стан розробленості проблеми формування індивідуальних стратегій самостійної творчої діяльності студентів на основі аналізу психолого-педагогічної літератури.

Виклад матеріалу. Проблема становлення самостійної творчої активної особистості студента в ході його підготовки до майбутньої професійної діяльності – одна із ключових у психолого-педагогічних дослідженнях. Сьогоднішнє суспільство потребує ініціативних особистостей, які здатні свідомо діяти, приймати власні рішення, швидко адаптуватися до змін, які відбуваються у будь-якій галузі. Тому в сучасній педагогічній науці ведеться активний пошук різних форм і методів діяльності суб'єкта пізнання, що стимулює до якісної трансформації педагогічної освіти.

У словнику поняття “стратегія” (з дав.-гр. – мистецтво полководця) визначається як

загальний, не деталізований план певної діяльності, який охоплює тривалий період, спосіб досягнення складної цілі. Стратегію розглядають як довгостроковий, послідовний, конструктивний, раціональний, стійкий до невизначеності умов середовища план, який супроводжується постійним аналізом та моніторингом в процесі його реалізації та спрямований з певною метою на досягнення успіху в кінцевому результаті. Стратегія має здатність переходити від абстракції до конкретики у вигляді конкретизованих планів для функціональних підрозділів.

Педагогічна стратегія – це вищий рівень перспективної теоретичної розробки головних напрямів педагогічної діяльності. Вона реалізується у професійних вміннях методологічного характеру, а саме: проникнення в сутність явища, його реальний зміст, явні та приховані причини, встановлення взаємозв'язків смислів теорії і практики, визначення цілей, постановки завдань навчання, вибору умов і засобів педагогічної взаємодії. Педагогічна стратегія забезпечує успіх тактики, тобто прямих та опосередкованих впливів на формування індивідуальної самостійної творчої діяльності студентів ВНЗ.

В своєму дослідженні ми прагнемо дослідити і всебічно розглянути індивідуальні стратегії студентів педагогічних ВНЗ. К. Шалашова зазначає, що індивідуальна стратегія виникає як ідеальний план, реалізація якого залежить від вміння особистості вирішувати протиріччя між ідеальним і реальним. Ці вміння розглядаються як особливі життєві якості особистості і відрізняються від здібностей і характеру тим, що для їх утворення необхідна діяльність, яка виходить за рамки цього від природи, тобто створення умов, яких немає в наявності.

Нинішня вища школа потребує ініціативних особистостей, здатних свідомо діяти, приймати власні рішення, швидко адаптуватися до змін. Викладач вищої школи може виступати не лише як джерело знань та контролюючий суб'єкт, а в більшій мірі як організатор самостійної творчої діяльності студентів. Цього можливо досягти в процесі педагогічної вузівської підготовки за умов залучення студентів до активної діяльності, самостійності та ініціативності.

Аналізуючи підходи до визначення

самостійної роботи, можна побачити, що її роль у навчальному процесі усвідомлювали давно. Ще Ф.А. Дістервег [2], розглядаючи ідею розвитку розумових сил учнів, відзначав: «Розвиток і освіта жодній людині не можуть бути дані або повідомлені. Усякий повинен досягти цього власною діяльністю. Те, чого людина не придбала шляхом своєї самостійності – не його» [2, с. 236].

З огляду на все це, ми зупиняємося на наступному розумінні поняття “самостійна робота” К. Змієвської, що це таке навчання, що визначається здатністю студентів свідомо ставити перед собою ті або інші завдання, цілі, планувати свою діяльність, здійснювати її й рефлексувати. Враховуючи, що кожний елемент, що характеризує таку діяльність, формується й розвивається в процесі навчання, самостійна робота повинна розглядатися як багаторівневе поняття: репродуктивна, продуктивна й творча робота.

Продумана індивідуальна стратегія самостійної творчої діяльності студентів дозволяє розвинути їх творчу активність, спостережливість, логічне мислення; прищепити студентам культуру розумової й фізичної праці, вчить їх самостійно трудитися, продуктивно й з інтересом прагнути до досягнення поставленої мети. Крім того, індивідуальна стратегія самостійної творчої діяльності готує студентів до вдосконалювання в обраній учительській професії після закінчення вузу, а також даний

вид діяльності відіграє вирішальну роль у формуванні особистості майбутнього фахівця, будучи необхідною умовою розвитку його потенційних можливостей виконання творчої діяльності. При цьому самостійна робота повинна забезпечити не тільки засвоєння студентами знань, але й допомогти формуванню навичок самостійного їхнього набуття.

Головним недоліком вузівської освіти, на наш погляд, все ще залишається відсутність діяльності студента, який найчастіше пасивно сприймає інформацію, що не відповідає сучасним потребам. При переході до інформаційного суспільства усе більше важливим для педагога стає залучення студентів педагогічних вузів до самостійної творчої діяльності для досягнення високої якості підготовки педагогічних кадрів до продуктивної професійної діяльності в умовах модернізації освіти, реалізації сучасних технологій навчання, розвитку в студентів культури самоосвіти, самоорганізації й самоконтролю.

Висновки. Таким чином, сучасний стан підготовки майбутніх педагогів-фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах диктує необхідність пошуку нових шляхів підвищення якості їхньої теоретичної підготовки, готовності до самостійної творчої діяльності, а головне – засобів і методів підготовки випускника педагогічного вузу до практичної й професійної діяльності.

Література:

1. Богуславский М.В. Методология, содержание и технологии образования (историко-педагогический контекст). Монография / М.В. Богуславский. – Москва: Научная книга, 2007.
2. Дистервег Ф.А. Избранные педагогические сочинения / Ф.А. Дистервег. – Москва: Учпедгиз, 1956. – 374 с.

УДК 37(4):93/94

Селищева І.А.

аспірантка кафедри педагогіки

Криворізького педагогічного інституту

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

БАГАТОПЕРСПЕКТИВНИЙ ПІДХІД У ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

У статті розглянуто багатоперспективність як один із провідних підходів у сучасній історичній освіті країн Європи. Простежується шлях вироблення принципів і загальних підходів до викладання історичних дисциплін у європейських країнах. Звертається увага на суперечність, яка виникає через бажання зберегти національні традиції та потребу в стандартизації історичної освіти згідно загальноєвропейських вимог.

Ключові слова: багатоперспективність, багатоперспективний підхід, історична освіта.

Постановка проблеми. Історія як наука не належить до числа абсолютно точних, раціональних, безпристрасно об'єктивних, а історична освіта завжди була інструментом

формування національної свідомості і світогляду особистості. Саме через цю функцію кожна зміна політичного режиму вносила свої корективи в зміст історичної освіти. Характерною ознакою сучасного європейського демократичного суспільства є його відкритість, тому викладання історії ґрунтується насамперед на правдивому викладі фактів минулого. Українське суспільство сьогодні теж прагне відкритості й усвідомлення свого минулого на основі реальних історичних подій. Це спонукає до пошуку нових підходів у історичній освіті, одним з яких є багатоперспективність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Становлення і розвиток історичної освіти стало предметом дослідження багатьох науковців. Серед тих, хто долучився до дослідження проблеми слід назвати зарубіжних: А. Еккера, Х. Кріїнса, Р. Страдлінга, а також вітчизняних дослідників, серед яких О. Сахновський, В. Мисан, К. Баханов, О. Пометун та інші. Однак, проблема багатоперспективності в історичній освіті хоча і була предметом дослідження науковців, потребує уваги через невирішеність проблеми в цілому.

Мета статті – визначити сутність поняття “багатоперспективність” та “багатоперспективний підхід” у контексті історичної освіти.

Викладення матеріалу. Після падіння Берлінського муру й розпаду Радянського Союзу політична напруга на континенті й у світі ослабла, в країнах Східної Європи почався процес повернення до історичної правди, а після утворення і розширення Європейського Союзу питання створення єдиного економічного, суспільно-політичного і освітнього простору спонукало до уніфікації підходів до навчання історії. Робота в цьому напрямку ускладнювалася відсутністю єдиної концепції, яка б влаштовувала всі держави. Зрештою, історикам і педагогам вдалося певною мірою узгодити рамкові умови викладання історії, визначити орієнтири й спрямувати зусилля на розробку концепції, яка слугувала б для народів Європи підґрунтям для проведення політики добросусідства, багатомовності і мультикультуралізму на засадах демократії, рівності, свободи слова і віросповідання. Співробітництво в культурній царині поставило питання про те, як зняти

проблеми, пов'язані з інтерпретацією подій, бачення яких у різних національних контекстах є діаметрально протилежним. Науковці і педагоги знайшли вихід з цієї ситуації через демонстрацію правди про суперечливе минуле.

Наприкінці ХХ – поч. ХХІ ст. у західній історичній науці з'являються публікації, в центрі уваги яких поняття “багатоперспективність”, “багаторакурсність”, “багатоперспективний підхід”. Доцільно розглянути погляди окремих авторів, які долучилися до визначення цих понять.

Р. Страдлінг, досліджуючи розвиток терміну “багаторакурсність”, зазначає, що до 1990 року термін майже не вживався в контексті історичної освіти, проте деякі німецькі історики, ще в 70-ті роки тлумачили і активно просували це поняття. Більш широко термін почав застосовуватись у Європі на початку 90-х, особливо на конференціях та семінарах з історії, організованих Радою Європи і ЄВРОКЛІО – Європейською постійно діючою конференцією асоціацій учителів історії [3, с. 8]. За його визначенням «ракурс – це погляд, обмежений позицією людини, яка його висловлює. Це звичайно, в рівній мірі стосується як “творців” першоджерел (учасників подій минулого, свідків, літописців, офіційних осіб і укладачів інформації), так і істориків. Багаторакурсність – це не просто застосування історичного методу. Її призначення – розширити і поглибити історичний аналіз конкретної теми чи явища. Багаторакурсність передбачає більш плюралістичний, комплексний, інтегруючий і повний підхід у порівнянні з традиційними підходами до історичної освіти» [3, с. 13].

Визначення поняття “багато перспективності” знаходимо у Х. Кріїнса, який підкреслював: «Якщо різні свідчення про ту ж подію пропонують різні перспективи, це зовсім не означає, що одна з версій є єдино правильною. Деякі з них, коли не всі, можуть бути однаково обґрунтованими, відображаючи різні враження, контексти та цілі» [1]. На думку вченого, «запровадження в історичну освіту багатоперспективного підходу допоможе їм ширше досягнути історичні і теперішні події, визнати, що можливе існування кількох форм “правди”. До того ж, встановлення зв'язку має відбуватися за безпосередньої участі учнів, на ґрунті

історичної емпатії, що має призвести до кращого розуміння динаміки подій» [1].

Ще одне визначення пропонує К. Бергман. На його думку, багатоперспективність – це така форма викладу історії, історична ситуація висвітлюється з кількох (щонайменше двох) перспектив, що репрезентують різні суспільні позиції та інтереси [Цит. за 5].

Ретельно підійшов до вивчення багатоперспективного підходу у викладанні історії О. Сахновський. Проаналізувавши доволі вагомий доробок зарубіжних та вітчизняних дослідників, вчений констатує: «багатоперспективність дає можливість зрозуміти, що історичний процес розвивається нелінійно, суперечливо, завжди має кілька альтернатив. Його застосування дає змогу розвивати історичне і критичне мислення, а також соціальні якості особистості: громадянськість, соціальну справедливість, сприяє вихованню демократичних цінностей тощо. Такий підхід ставить історію радше як предмет для роздумів, ніж текст для заучування, привчаючи учня до критичного аналізу й самостійного формулювання власної позиції» [2].

Питання визначення змісту історичної освіти і методики навчання історичних дисциплін залишається на сьогодні актуальним. Науковці назвали напрямки реформування історичної освіти: залучення в навчальний процес порівняльної історії, включення новітніх досліджень не тільки історичної науки, а й суміжних з історією дисциплін, викладання історії з пропозицією різноманітних перспектив.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Досвід європейських країн, які зуміли позбавитися маніпулятивних елементів у викладанні історичних дисциплін на користь правдивого викладу фактів історії, вказує орієнтири для розвитку історичної освіти в Україні. Використання багатоперспективного розгляду подій минулого сприяє розвитку критичного мислення учнів, і надає можливість розвивати історичну ідентичність особи, виховати свідомого громадянина країни, тож стане предметом подальших досліджень.

Література:

1. Кріїнс Х. Європейські обрії історичної освіти у XXI столітті [Електронний ресурс] / Х. Кріїнс, Й. ван дер Лью-Роорд. – Режим доступу: <http://www.novadoba.org.ua/ukr/node/69>.
2. Сахновський О. Є. Багатоперспективність у викладанні історії / О. Є. Сахновський // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2013. – Вип. XXXV. – С. 382 – 386.
3. Страдлінг Р. Багаторакурсність у викладанні історії : посібник для вчителя [Електронний ресурс] / Р. Страдлінг. – Режим доступу: <http://www.coe.int/t/DG4/EDUCATION/HISTORYTEACHING/Source/Notions/Multiperspectivity/MultiperspectivityUkrainian.pdf>.
4. Ecker A. Die Entwicklung des Geschichtsunterrichts in Zentral- und Osteuropa. Eine Einführung / A. Ecker // Beiträge zur historischen Sozialkunde. – 1996. – N 2. – S. 47–52.

УДК 378.015.3:159.955]:[378.016:53]

Соломенко А.О.

аспірант кафедри педагогіки

Криворізького педагогічного інституту

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕДАГОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Стаття присвячена феномену критичного мислення. Виконаний конспективний огляд позицій деяких дослідників з питань проблематики критичного мислення. Автор намагався віднайти спільні точки дотику у визначенні поняття критичного мислення. Підкреслюється актуальність та багатоманітність даної проблеми для усебічного розвитку суб'єктів навчального процесу.

Ключові слова: критичне мислення, розвиток критичного мислення, рефлексивне мислення, творчість, методика навчання фізики.

Постановка проблеми. Об'ємні соціально-економічні реформації початку третього тисячоліття актуалізували в Україні нові вимоги до змісту й організації навчально-виховного процесу у вищій та загальноосвітній школах. Так, на підґрунті нової стратегічної програми європейської

співпраці в галузі освіти і навчання «Освіта і навчання — 2020» в нашій державі започатковано реалізацію «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», яка пріоритетним визначає підвищення якості навчання, формування компетентної особистості, здібної до критично-конструктивного осмислення

інновацій та їх творчої реалізації в професійній діяльності. Тому одним із найважливіших завдань сучасної загальноосвітньої та вищої шкіл є навчання молодшої людини творчому та самостійному критичному мисленню. На думку відомих українських дослідників О. Тягло та С. Терно ця проблема перед українською освітою стоїть надзвичайно гостро і вимагає негайних заходів, спрямованих на її розв'язання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід зазначити, що дослідженню феномену критичного мислення присвячені наукові розвідки таких дослідників, як В. Буряк, С. Ганаба, А. Карпенко, Н. Кірпота, Д. Клустер, В. Кушнір, О. Лабенко, О. Марченко, О. Попков, М. Шеремет та багато інших. Серед майбутніх кандидатів, які працювали в околі цієї проблеми можна навести дослідження О. Лунгол, С. Почтовюк. Однак їх погляди є дискусійними, і як показує аналіз різноманітними, калейдоскопічними. Тому доцільним є звернення до генези поняття критичне мислення.

Метою статті є окреслення процесу розвитку поняття критичне мислення суб'єктів навчального процесу в методичній та науково-педагогічній літературі, розгляд думок різних авторів з метою знаходження спільних позицій.

Виклад матеріалу. Звернемося до більш ґрунтовного аналізу позицій дослідників, які висвітлювали поняття критичного мислення у своїх працях.

Вперше ідею розвитку критичного мислення запропонувала американська школа психологів, зокрема Дж. Д'юї та У. Джемс. В свою чергу засновник Інституту Критичного мислення М. Ліпман визначав критичне мислення як кваліфіковане, відповідальне мислення, що виносить правильні судження, тому що засноване на критеріях, виправляє себе та враховує контекст.

Один із найавторитетніших науковців вітчизняного простору О. Тягло відмічає, що критичне мислення — це сучасний розділ «науки мислити», який породжується усвідомленням непозбутності помилок і хитрощів у теоретичній та практичній діяльності людини, людства. Воно може бути представлене як специфічний різновид рефлексії, що спирається на елементарну

логіку і, ймовірно, на відповідні конкретні науки [4].

Розвиваючи свої думки О. Тягло формулює задачу критичного мислення: «...задача критичного мислення у вузькому розумінні є виявлення і використання порушення форми або схеми мислення, навіть коли при цьому якихось змістових помилок немає; задача критичного мислення у широкому розумінні це коли розум людини спрямовується на дослідження міркування з метою виявлення і усунення можливих помилок і хиби опонента чи своїх».

Багато вчених слідують за американським дослідником Д. Клустером, який навів ознаки, що характеризують критичне мислення: по-перше, критичне мислення є мисленням самостійним; по-друге, критичне мислення починається з формулювання запитань і з'ясування проблем, які потрібно розв'язати; по-третє, інформація є відправним пунктом, але аж ніяк не кінцевим пунктом критичного мислення; по-четверте, критичне мислення прагне переконливої аргументації; по-п'яте, критичне мислення є мисленням соціальним [3].

У своїй статті [1] «Формування у студентів критичного стилю мислення» В. Буряк наголошує про необхідність дотримання критичної коректності. Під цим поняттям педагог розуміє ось що: «Критична коректність — це відсутність в інформації таких фрагментів, які б містили змістові та логічні недоречності як формально ствердного, так і критичного плану...».

Великий експерт з проблематики феномену критичного мислення С. Терно, значна кількість праць якого присвячена глибинному аналізу поняття критичного мислення, його усебічного існування, можливості застосування в освітньому процесі, теорії та методики впровадження у навчально-виховну діяльність висловлює думку, що термін «критичне мислення» передбачає, що його суб'єкт має пересвідчитись у логічній досконалості, фактичній обґрунтованості будь-яких знань. Цей тип мислення розглядається як антипод догматичного (шаблонного) мислення [4, с. 28].

Завдання критичного мислення — навчити учнів правильно аргументувати свої думки, виявляти хиби у своїй та чужій аргументації;

визначити правомірність чи неправомірність оцінок, ідей, розв'язків [4, с. 33].

Для розвитку критичного мислення принципове значення має процес розв'язування нетривіальних проблем. Суттю критичного мислення є вміння розв'язувати нетривіальні проблеми, а формою існування цієї суті може бути будь-що: дискусія, написання есе, мозковий штурм тощо [4, с. 36].

Критичне мислення як педагогічна новація передбачає усебічний розвиток особистості учня, розвиток його потенціалу як історичного суб'єкта, який відчуває потребу в само зміні та здатний до неї [1, с. 305].

«Ми вважаємо, – пише професор філології М. Вайнштейн, – що тільки за наявності практики критичного мислення може бути справжнє навчання, ствердження демократії, пом'якшення суперечностей, які ґрунтуються на деталях певних контекстів. А тому критичне мислення – це не щось додаткове до одного з аспектів навчальної програми в школі, а те, що глибоко інтегроване в саму суть усієї системи навчання, бо всі ми є громадянами суспільства, не байдужими до соціальних та політичних проблем, використовуємо та саму структуру критичного мислення» [2, с. 50]. Недарма зауважує В. Кушнір, що «становлення критичного стилю мислення педагога є тривалим процесом, який розпочинається у стінах педагогічного навчального закладу і триває протягом усього професійного життя».

Отже, зробивши конспективний аналіз праць науковців з питань проблематики критичного мислення, ми доходимо висновку, що критичне мислення обов'язковим чином повинно включати самостійність, повну відмову від пропонованих догм, готовність вийти за рамки стандартного, шаблонного мислення, готовність сприймати різні точки зору, якими б вони не здавались би дивними, вміння розглядати певні проблеми під

різними кутами зору, апелювати до суб'єктивності вихідних знань (тобто розуміти, що людина може помилятися у своїх твердженнях, будь-то відомий авторитет (Аристотель, Гегель, Дарвін, Мах та ін.) або якийсь пройдисвіт), наявність оцінно-розумової діяльності і мабуть те, без чого не існувати критичному мисленню в повній мірі, так це розуміння того, що ми самі весь час помиляємося.

Узагальнюючі наші думки, та думки науковців, ми пропонуємо такий варіант поняття критичного мислення. Критичне мислення – це мислення, яке ґрунтується на усвідомленому сприйнятті власної розумової діяльності та діяльності інших, сприяє формуванню креативності та творчості. Найбільш вдало розвиток критичного мислення здійснюється у поєднанні та зіставленні проблемного, системного, логічного мислень, а також завдяки самостійній і цілеспрямованій розумовій та практичній діяльності.

На нашу думку потужний науково-методичний потенціал для розвитку критичного мислення має фізика як фундаментальна та інваріантна дисципліна. Фізика як навчальний предмет та як наука взагалі включає в себе широкий спектр нетривіальних, суперечливих питань, задач та проблем, розв'язування та міркування над якими з нашої точки зору якнайкраще підходить для розвитку критичного стилю мислення суб'єктів навчальної діяльності. Нажаль обсяги статті не дозволяють в повній мірі відобразити можливості фізичної науки проявити себе як рушійну силу для розвитку та формування критичного стилю мислення. В подальшому ми плануємо досліджувати дидактичні можливості фізики як засіб розвитку критичного стилю мислення.

Література:

1. Буряк В. Формування у студентів критичного стилю мислення / В. Буряк // Вища школа. – 2007. – № 3. – С. 21–30.
2. Вайнштейн М. Критичне мислення як основа демократичного навчання / М. Вайнштейн // Рідна школа. – 2001. – № 4. – С. 49–51.
3. Клустер Д. Что такое критическое мышление // Відкритий урок. – 2003. – № 17-18. – С. 9–13.
4. Терно С. Світ критичного мислення: образ та мімікрія / С. Терно // Історія в сучасній школі. – 2012. – № 7-8. – С. 27–39.

**РОЗДІЛ 2.
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ**

УДК 378.147:02

Василюк Т.Г.,
аспірантка кафедри педагогіки
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

**ПЕДАГОГІЧНА ІГРОТЕХНІКА ЯК ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ
НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ**

У статті уточнюються поняття гри і педагогічної ігротехніки як навчальних технологій, визначаються їх відмінності. Здійснено спробу визначити роль ігротехніки у навчанні студентів.

Ключові слова: гра, педагогічна технологія, ігротехніка.

Постановка проблеми. Сучасні процеси модернізації вищої школи, забезпечення її демократичних і гуманістичних засад, якості навчання, розробки інноваційних технологій актуалізують пошуки в напрямі оновлення змістової бази навчання, приведення її у відповідність до вимог і викликів часу, формування творчого фахового мислення.

У соціальній і педагогічній практиці широкого розповсюдження набувають різного роду ігри, які використовуються для розв'язання професіональних задач і навчання. Цей об'єктивний напрямок пов'язаний, з одного боку, з розумінням складної системної організації об'єктів і явищ, з наявністю різноманітних позиційних і рольових аспектів сприйняття дійсності, а з іншого, з тим, що саме у грі з'являється можливість поєднати найбільш глибоке і всебічне дослідження наявних проблем з розвитком учасників гри [6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Спробу систематичного вивчення гри вперше здійснив німецький вчений К. Грос. Науковець вважав, що у грі відбувається «тренування» інстинктів відносно майбутніх умов боротьби за існування. Психолог К. Бюлер визначав гру як діяльність заради отримання «функціонального задоволення» [4].

На важливості використання ігрової техніки у навчанні наголошував чеський фундатор педагогіки Я. Коменський. Дослідник наголошував, що гра викликає зацікавленість і активність учасників, сприяє запам'ятовуванню нового матеріалу, особливо, якщо знання матеріалу є обов'язковою умовою

активної участі у грі.

Науковці (Є. Литвиненко, П. Лузан, М. Михейко, П. Олійник, В. Платов, В. Рибальський, Є. Хруцький та ін.) зазначають, що у професійній вищій школі ігрові заняття можуть успішно здійснюватися у вигляді навчальних ділових ігор, ігрового проектування, імітаційних вправ, педагогічних ігротехнік, занять з аналізу конкретних ситуацій тощо.

Проблеми гри й ігрової діяльності широко представлені у працях С. Попова, Ф. Шиллера, С. Шамова та ін.; розробкою психологічних і педагогічних аспектів ігрової діяльності займаються І. Абрамова, М. Берштейн, В. Давидов, С. Неверкович та ін. Виявлення окремих характеристик ігротехнічної діяльності здійснено такими вченими, як: О. Анісімов, П. Баранов, Д. Ельконін, А. Зінченко, С. Наумов, Г. Селевко, П. Щедровицький та ін.

Психолого-педагогічні концепції гри, застосування ігрових підходів у навчанні досліджено у працях Ю. Азарова, Л. Виготського, Н. Кларіна, І. Кулешова, Б. Лихачова, Б. Нікітіна, Н. Самоукіної та ін.

Мета статті – визначити роль ігротехнічної технології у процесі навчання студентів.

Виклад матеріалу. «Сучасна педагогічна енциклопедія» подає таке визначення: гра – форма діяльності в умовних ситуаціях, направлена на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, фіксованого в соціально закріплених способах здійснення предметних дій у галузях науки і культури [7, с. 182].

У грі, як особливому виді суспільної практики, відтворюються норми людського життя і діяльності, а також інтелектуальний, емоційний і моральний розвиток особистості. Гра як навчальна діяльність визначає найважливіші перебудови і формування нових якостей особистості. Як зауважує А. Співаковська, саме у грі засвоюються соціальні функції, норми поведінки, гра вчить, змінює і виховує [6].

За Л. Виготським, гра – це простір внутрішньої соціалізації особистості, засіб засвоєння соціальних установок. Д. Леонтьєв визначає гру як свободу особистості в уяві, ілюзорну реалізацію інтересів, що не зреалізовані [7, с. 58]. Функціями ігрової діяльності, за Г. Селевком, є: розважальна, комунікативна, ігротерапевтична, діагностична, функція самореалізації, міжнаціональної комунікації, соціалізації [7].

Важливою складовою діяльності педагога є запровадження педагогічних технологій. Освітня система вимагає таких інноваційних технологій, які б задовольняли вимоги сьогодення, відповідали сучасним тенденціям розвитку педагогічної науки. Педагогічна ігротехніка визначається як інтерактивна технологія, спрямована на чітку й ефективну організацію навчальних занять [4]. Поняття «ігрові педагогічні технології» включає досить широку групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різноманітних ігротехнік, у процесі використання яких формуються соціальні, професійні якості фахівців через включення їх у пізнавально-ігрову діяльність, змодельовану у навчальних цілях.

Саме педагогічно орієнтована ігротехнічна діяльність володіє значним потенціалом, що дозволяє розв'язувати складні задачі сучасної освіти (В. Коваленко, П. Рудик, М. Стронін). Ігротехнічний підхід сприяє формуванню гармонійно розвинених структур, виявленню базових системоутворюючих елементів педагогічних процесів і явищ (М. Кларін, П. Підласистий, О. Сорокіна).

Термін ігротехніка найчастіше вживається у рольових іграх і позначає певні ігрові дії з аудиторією. Ігротехніка – методика підготовки спеціалістів будь-якої галузі через навчання в ігрових умовах, що імітують реальні життєві ситуації. Розробкою педагогічних ігротехнік займаються І. Губаревич, В. Зінківський,

Л. Кожуховська, І. Кулешов, Б. Лихачов, О. Янківська та ін.

Погоджуємося з визначенням, що агротехніка – це техніка професійного удосконалення людини в ігровій формі; процес постановки і розв'язання ситуаційних задач, зміст яких максимально наближений до реальності.

Ігротехніка як метод навчання відноситься до практичних методів і розглядається як спеціально створена ситуація, що моделює реальність, з якої суб'єкти навчання шукають вихід. Головне призначення агротехніки – стимулювання пізнавального процесу.

На відміну від гри, педагогічна ігротехніка має ряд суттєвих ознак, серед яких виділяються:

- чітко поставлена мета навчання і відповідний їй педагогічний результат;
- пріоритет особистісно-сислової сфери того, хто навчається, зокрема її мотиваційно-ціннісного компонента;
- культивування досвіду студента;
- включення досвіду студента до освітнього процесу та його актуалізація шляхом проблематизації навчального заняття, спільного цілепокладання і планування, постійної рефлексії;
- визнання цінності досвіду взаємодії;
- заміна позиції педагога як інформатора і контролера на позицію координатора, фасилітатора, який сприяє створенню умов для становлення студента як суб'єкта діяльності;
- багатоальтернативність рішень;
- наявність керованої емоційної напруги [4].

Отже, у висновку зауважимо, що педагогічна агротехніка – це методика, яка заохочує студентів у постійний процес взаємодії (особистісної, соціальної).

Налагоджувати взаємодію в системі міжособистісних стосунків із соціальним оточенням людини дозволяє набір соціальних ролей, які вона грає в залежності від ситуації, статусу, рівнів взаємодії тощо. Погодження рольових очікувань, інтересів, цілей особистості – процес кропіткий, адже вимагає немало зусиль і гнучкості в поведінці, які набуваються із досвідом у процесі навчання. Значення ігротехніки у навчальному процесі визначається тим, що, являючись відпочинком, така технологія переходить у творче навчання,

в модель людських стосунків і проявів у майбутній професійній діяльності.

Література:

1. Гавриш Н. Гра-стратегія як засіб формування творчої особистості / Н. Гавриш, А. Іванова // Дошкільне виховання. – 2004. – № 1. – С. 8-10.
2. Гороя В. И. Инновационная активность педагога / В. И. Гороя, Н. Ф. Петрова // Современные проблемы науки и образования. – 2009. – №3. – С.149-153.
3. Ковальова С. М. Інноваційні форми як методи професійної кооперативної освіти [Електронний ресурс] / С. М. Ковальова. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/2135/1/8.pdf>.
4. Кожуховская Л. С. Развитие социально-ролевой компетентности студентов средствами педагогических игротехник / Л. С. Кожуховская, И. И. Губаревич. – Минск, 2005. – 55 с.
5. Педагогічні технології: теорія та практика: навчально-методичний посібник / за ред. проф. М. В. Гринькової. – Полтава : АСМІ, 2006. – 230 с.
6. Рапацевич Е. С. Современная энциклопедия / Е. С. Рапацевич ; под общ. ред. А. П. Астахова. – Минск : Современная школа, 2010. – 720 с.
7. Селевко Г. К. Педагогические технологии на основе активизации, интенсификации и эффективного управления УВП / Г.К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 288 с.

УДК 37(477)(092):37.011.3-051

Волікова М.М.

*аспірантка кафедри педагогіки
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ЗНАЧЕННЯ НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ СПАДЩИНИ А.С. МАКАРЕНКА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

У статті констатовано необхідність використання творчого доробку А.С. Макаренка під час проведення практичних занять у ВНЗ. Доведено, що окреслена проблема дослідження на часі є актуальною, оскільки підготовка майбутніх спеціалістів є важливою складовою професійної педагогічної освіти і необхідна організація цілеспрямованої підготовки студентів до цього виду роботи.

Ключові слова: спадщина, студентство, професія.

Постановка проблеми. Сучасні політичні зміни в державі та перехід до європейських освітніх стандартів суттєво впливають на підготовку спеціалістів з вищою освітою. Особливе місце у соціальній структурі суспільства посідають майбутні педагоги як високо компетентні і всебічно освічені фахівці, рівень підготовки яких повинен забезпечити педагогічні потреби суспільства. Із цих позицій, процес підготовки нової генерації науковців, здатних позитивно впливати на суспільний розвиток, потребує додаткового вивчення та звернення уваги до педагогічного досвіду та видатних учених, педагогів-практиків, які заклали основи теорії навчання та виховання. У цьому реформаційно-освітньому процесі науково-публіцистична спадщина видатного українського педагога Антона Семеновича Макаренка слугує надійним критерієм ефективності та переваг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Макаренкознавство як науковий напрям охоплює різні аспекти життєвого і творчого шляху видатного педагога-письменника. Аналітичні оцінки багатьох питань теоретичних напрацювань А.С. Макаренка,

глибинний філософський, історико-педагогічний і соціально-психологічний контекст його творчості репрезентували у своїх роботах З. Вайтц, Г. Хілліг, Л. Фрезі (Німеччина); М. Библюк, О. Левін (Польща); Ф. Патакі (Угорщина); Л. Пеха (Чехія); Е. Меттіні (Італія); Л. Гриценко, О. Ілатдинова, С. Невська, А. Фролов (Росія). Вагомий внесок у розвиток макаренкознавства здійснили та здійснюють українські вчені-дослідники Н. Абашкіна, М. Євтух, Н. Дічек, І. Зязюн, С. Карпенчук, І. Кривонос, П. Лисенко, В. Моргун, М. Окса, А. Ткаченко, Л. Хомич. Важливою заслугою вище згаданих учених є освоєння та розкриття інноваційного потенціалу макаренківської концепції виховання, осучаснення досвіду педагога, розробка методології використання його педагогічних ідей у реформуванні освітньої практики другої половини ХХ – початку ХХІ століття

Мета статті. Звернення до науково-публіцистичної спадщини А.С. Макаренка переконує нас у необхідності актуалізації досвіду вченого, ідеї та погляди якого можуть слугувати змістовною базою для підготовки спеціалістів усіх кваліфікаційних рівнів,

передусім студентів-магістрів педагогічних спеціальностей як фахівців вищого кваліфікаційного рівня, котрі в майбутньому поновлять склад науковців у різних галузях людської діяльності.

Виклад матеріалу. Історія педагогічної думки належить до циклу педагогічних дисциплін, які мають вирішальне значення у професійній підготовці майбутнього педагога. Вивчення та освоєння науково-публіцистичної спадщини А.С. Макаренка студентами педагогічних спеціальностей закладає підґрунтя їхньої професійної компетентності. У цих умовах найважливішим завданням вищої школи виступає поєднання фундаменталізації, гуманізації та професіоналізації процесу підготовки педагогічних кадрів. Однак зауважимо, що теоретична і практична підготовка майбутніх учителів-практиків повинна стати не метою, а засобом формування їх професійної зрілості. У цих умовах переважна більшість тем, передбачених навчальною програмою з курсу «Історії педагогіки», які вивчаються студентами, знаходять подальший розвиток у методиках навчання та виховання. Тому, у процесі вивчення теоретичних основ практичні заняття дають більш оптимістичні результати. Вважаємо за доцільне розкрити практичну сторону питання. Розроблена нами система роботи зі студентами має ряд важливих особливостей на які слід зважати у процесі навчання.

По-перше, уже зазначалося вище, важливою основою вивчення науково-публіцистичної спадщини А.С. Макаренка є опрацювання й ґрунтовний аналіз студентами джерельної бази видатного педагога, яка складає понад 150 творів, а саме романи, повісті, оповідання, п'єси, сценарії, науково-публіцистичні статті.

По-друге, практична робота передбачає й уміння працювати з монографіями, статтями, архівним матеріалом. Перш ніж приступати до вивчення монографії чи статті, студентству рекомендується ознайомитися з відповідним розділом підручника, щоб мати загальне уявлення про проблему. Найбільш цікаві факти, судження й висновки студентам слід занотувати з обов'язковим посиленням на автора. У науковій літературі можуть зустрічатися незрозумілі поняття або історико-педагогічні власні назви. В такому випадку обов'язково треба звернутися до відповідних

словників чи довідників. Увага викладача повинна бути спрямована на те, щоб не залишати не з'ясованим жодного терміна чи поняття.

По-третє, в процесі вивчення творчого доробку педагога студентам доцільно робити виписки з документів та матеріалів, занотовуючи квінтесенцію кожного. Важливо знати, що робота над джерельною базою спадщини А.С. Макаренка є не самоціллю, а засобом пошуку об'єктивних висновків.

По-четверте, на практичних заняттях студенти неодмінно повинні навчатися вмінню висловлювати й аргументувати свої думки, а також вміти розуміти та слухати один одного, тож до певних видів семінарів можна підготувати *дайджести* (*дайджест* – коротке, стисле викладення питання, проблеми з різних навчальних, монографічних, періодичних та інших джерел), що дуже часто ініціюється самими студентами.

По-п'яте, формуванню пізнавальної активності студентів сприятиме показ фрагментів кінофільмів таких як: «Педагогічна поема» (1925-1935), «Прапори на баштах» (1938) після перегляду яких можна створити проблемні ситуації та комбінувати їх з грою, які з одного боку будуть направлені на розвиток творчого мислення та сприятимуть формуванню їхньої свідомості, з іншого продемонструють принципи роботи з важковиховуваними дітьми; дозволяють студентській аудиторії давати відповіді на складні життєві ситуації.

По-шосте, виробленню вмінь та навичок сприятимуть творчі вправи. Завдання викладача на цьому етапі управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості студентів, розвивати їх уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання. Щоб активізувати творчу й розумову діяльність на занятті, можна запропонувати студентам ряд запитань, відповіді яких містяться в самостійно опрацьованій літературі. Наприклад:

1. За переконанням А.С. Макаренка, сім'я має бути
2. “Не думайте, що виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте або

повчаєте її, або наказуєте, їй. Ви виховуєте її в кожний момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома. Як ви одягаєтеся, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поводитися з друзями і з ворогами, як ви смієтеся, читаете газету, – все це має для дитини велике значення”. Автор цих слів –

3. Навіть у найкращих, найщасливіших випадках, навіть у руках талановитих і уважних..... виховання єдиної дитини є надзвичайно складним завданням.

4. Авторитет повинен бути в самих..... незалежно від їх ставлення до дітей, але авторитет зовсім не є спеціальний талант. Його коріння завжди в одному місці: в поведінці....., включаючи сюди всі відділи поведінки, інакше кажучи, все батьківське і материнське життя – роботу, думку, звички, почуття.

5. Сім'я – найважливіша сфера, де людина проходить свій перший громадський шлях! І якщо цей шлях організований правильно, правильно піде і виховання.

Практичний досвід доводить, що вдало організована педагогом творча робота, дає позитивні результати, поглиблює інтерес до

науково-публіцистичної спадщини А.С. Макаренка, вдосконалює здібності студентів, розвиває їхні творчі нахили. Відтак, педагогічна діяльність за своєю суттю – творча.

Висновки. Ми маємо усвідомити, що макаренківська педагогіка – це в першу чергу перевірена часом та досвідом система організації виховного процесу, спрямована на активізацію особистісного потенціалу студентства, яке в свою чергу усвідомлює власні можливості у вирішенні проблем і значущості соціальних цінностей (свободи, справедливості, честі, рівності, працелюбства. Розуміючи специфічність та складність професії вчителя, А.С. Макаренко вважав, що «без талановитого вчителя, здатного керувати, що має пильне око, наполегливість, розум, досвід не можливо організувати справжнє навчання» [1, с. 161].

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Отже, вивчення й відродження педагогічної спадщини А.С. Макаренка, творче використання його ідей є, безумовно корисним підґрунтям у процесі підготовки майбутніх спеціалістів, які в умовах сьогодення повинні буди готові до вирішення будь-яких завдань що ставить перед ними життя.

Література:

1. Макаренко А.С. Твори : в 7 т. / А.С. Макаренко. – К. : Рад. шк., 1953 – 1955. Т.5.. : Загальні питання педагогіки. Виховання в радянській школі. – 1954. – 484 с.

УДК 378.147:37.011.3-051]:008

К.І. Коновалова

аспірантка кафедри педагогіки

Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ

Стаття присвячена розгляду культурологічного підходу до формування професійної культури педагогів у сучасній вищій школі. Розглянуто сутність понять “культура”, “підхід”. Проаналізовано тлумачення культурологічного підходу у сучасній психолого-педагогічній літературі. З’ясовано місце культурологічного підходу в дослідженні проблем гуманітарного знання.

Ключові слова: культура, підхід, культурологічний підхід, професійна культура, педагоги, вища педагогічна школа.

Постановка проблеми. Сьогодні вища педагогічна школа висуває високі вимоги не тільки до професійних якостей фахівців, але й до їх рівня культури. Пріоритет культури вносить нові смисли у професійну підготовку педагогів. Це викликає необхідність у підвищенні якості професійної освіти,

підготовки професіоналів, здатних реалізувати свої потенційні можливості в мінливих умовах суспільства.

Концептуальні зміни у професійній підготовці педагогів поставили питання про необхідність пошуку методологічних підходів. Досліджуючи проблему формування

професійної культури, необхідно акцентувати увагу на культурологічному підході як одному з провідних нашого дослідження. На думку вчених (І.Ісаєв, Є.Шиянов), у певній мірі це обумовлено тим, що педагогіка за своєю суттю культуровідповідна, вона, з одного боку, відображає актуальний рівень культури суспільства, а з іншого, надає безпосередній вплив на її потенційний рівень.

Аналіз досліджень та публікацій. Науковцями досліджується педагогіка культури (С.Гессен, І.Зязюн), філософія культури (П.Гуревич, М.Каган, В.Межуєв, С.Франк, Е.Ільєнков).

Особливе місце належить працям учених, у яких досліджувалася проблема формування професійної культури у філософсько-історичному (А.Арнольд, Н.Злобін, М.Каган) та соціологічному (Л.Іонін, В.Межуєв, П.Струве, Т.Ойзерман) напрямках.

Загальні питання реалізації культурологічного підходу в освітньому процесі представлені в роботах Л.Беніна, В.Біблера, Є.Бондаревської, Г.Гайсина, І.Ісаєва, М.Кагана, Н.Крилова, В.Сластьоніна, А.Флієра.

Вирішення питання становлення фахівця в галузі освіти з погляду культурологічного підходу знайшло відображення в роботах, присвячених загальнопедагогічній підготовці (О.Абдулліна, Є.Белозерцев, Є.Бондаревська, Н.Крилова, В.Сластьонін та ін.).

Незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, існує потреба у глибокому осмисленні культурологічного підходу, що уможливить підвищення ефективності здійснення професійної підготовки педагогів в контексті вищої школи, формування їх професійної культури.

Мета статті – проаналізувати культурологічний підхід до формування професійної культури педагогів.

Виклад матеріалу. Культурологічний підхід слід розглядати, перш за все, у контексті загальнофілософського розуміння культури. У сучасному полі філософських досліджень явище культури належить до найважливіших фундаментальних знань про людину, її природу та сутність. Культура виступає як головний організуючий механізм соціальної діяльності людей. Із філософської позиції «культура (від лат. cultura – оброблювання, виховання, освіта) - система історичного розвитку надбіологічних програм людської діяльності, поведінки та

спілкування, які виступають умовою відтворення і змін соціального життя» [7, с.271]. У такому контексті культура розглядається як особлива програма, яка створена кожною людиною та людством взагалі, результат соціальної діяльності, поведінки та спілкування в різних сферах життя.

Поглиблений зміст поняття “культура” визначає тематичний філософський словник як обробку і догляд за землею, щоб зробити її придатною для задоволення людських потреб; терміном культура позначається певна сукупність соціально придбаних і переданих з покоління в покоління значущих символів, ідей, цінностей, звичаїв, вірувань, традицій, норм і правил поведінки, за допомогою яких люди організовують свою життєдіяльність.

Педагогічна наука пояснює культуру як певний історичний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений в типах і формах організації життя і діяльності людей, у їхніх взаєминах, а також створюваних ними матеріальних і духовних цінностей [4, с.149-150].

Отже, важко вказати на єдине загальновизначене розуміння поняття “культура”. Поняття “культура” походить від латинського слова “cultura”, що в перекладі означає процес оброблювання, виховання, освіта, розвиток, шанування. За своїм змістом та особливостями виникнення, культура пов'язана з землеробством, суспільною працею людей, взаємодією між людьми, що в результаті передає конкретний соціальний досвід. Об'єднуючим виступає те, що культура є результатом діяльності людей на різних історичних етапах і відображає сукупність продуктів життєдіяльності, які передаються з одного покоління в наступне під час освоєння людиною навколишньої природи.

Розглянемо поняття “підхід”. Словник української мови надає три значення поняття “підхід”. У першому значенні як дія за значенням підійти, підходити. У другому - місце, по якому підходять, наближаються до чого-небудь. У третьому - сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь [6, с.521].

Академік Г.Селевко поняття “підхід” представляє як комплексний педагогічний засіб, що включає три основні компоненти:

основні поняття, використані в процесі вивчення, управління та перетворення виховної практики, що виступають в якості головного інструмента мисленнєвої діяльності; принципи як вихідні положення або головні правила здійснення педагогічної діяльності, що здійснюють істотний вплив на відбір змісту, форм і способів організації виховного процесу, на побудову стилю спілкування і стосунків з учнями, батьками та колегами, на вибір критеріїв оцінки результатів виховної діяльності; методи та прийоми побудови освітнього процесу, які найбільшою мірою відповідають обраній орієнтації. Таким чином, підхід - це стратегія, що визначає напрямок певного дослідження та сприятиме оптимальному вирішенню педагогічних проблем.

Культурологічний підхід посідає провідне місце в дослідженні проблем гуманітарного знання та ґрунтується на положеннях А.Дістервега, який започаткував принцип культуровідповідності. А.Дістервег писав: «При своєму народженні на світ кожна людина знаходить власне оточення, свій народ, серед якого вона призначена жити і принаймні виховуватися вже на певному шаблі культури» [1, с.228]. Іншими словами, культура вже існує до моменту появи людини на світ та активно впливає на формування її освіченості.

Напрямок наукових пошуків І.Ісаєва [2; 3] полягає у визначенні сукупності прийомів та основних тенденцій формування професійно-педагогічної культури на основі культурологічного підходу. Вчений І.Ісаєв культурологічний підхід до дослідження проблем педагогічної освіти пояснює як сукупність теоретико-методологічних положень і організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на створення умов щодо освоєння і трансляції педагогічних цінностей і

технологій, що забезпечують творчу самореалізацію особистості вчителя у професійній діяльності [3, с.32].

Н.Крилова трактує культурологічний підхід як сукупність методологічних прийомів, що забезпечують аналіз будь-якої сфери соціального та психічного життя (в тому числі сфери освіти та педагогіки) через призму системоутворюючих культурологічних понять, таких, як культура, культурні зразки, норми і цінності, культурна діяльність та інтереси тощо [5, с.65].

На основі аналізу фундаментальних робіт із методології науки, філософії і культурології Г.Гайсина визначає культурологічний підхід як експліцитне вираження процедур подання об'єктів дослідження як культурних явищ, способів їх розуміння і пояснення з позицій культури. На думку дослідниці, як загальнонауковий методологічний принцип і теоретико-методологічна концепція, культурологічний підхід - це розгляд феномена культури в якості стрижневого поняття в розумінні й поясненні людини, її свідомості та діяльності.

Висновки. Таким чином, культурологічний підхід в якості методологічної основи дозволяє аналізувати педагогічні факти і явища в контексті філософського розуміння культури, з урахуванням соціальних і культурних процесів в минулому, сьогоденні і майбутньому. Саме культурологічний підхід дозволяє скласти об'єктивне уявлення про суть професійної культури педагогів як концептуальної основи сучасної педагогічної освіти. Перспективу подальших досліджень убачаємо у визначенні педагогічних умов, які підвищують ефективність формування професійної культури майбутніх вихователів у період навчання у вищому педагогічному закладі.

Література:

1. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения / А.Дистервег. - Москва: Учпедгиз, 1956. - 378 с.
2. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И.Ф.Исаев. —Москва: Издательский центр «Академия», 2002. —208 с.
3. Исаев И.Ф. Культурологический подход к исследованию проблем профессионализма педагога / И.Ф.Исаев // Сибирский педагогический журнал. - 2006. - №4.-С.32-36.
4. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М.Коджаспирова, А.Ю.Коджаспиров. - Москва: ИКЦ «МарТ», 2005. - 448 с.
5. Крылова Н.Б. Культурология образования / Н.Б. Крылова. - Москва: Народное образование, 2000. - 272 с.
6. Словник української мови: в 11 томах. — Том 6, 1975. — С. 521.
7. Философский словарь / Под. ред. И.Т.Фролова. — 7-е изд., перераб. и доп. — Москва: Республика, 2001. — 719 с.

УДК 378:[37.011.3 - 051:73/76]

Кудренко Д. О.

аспірантка кафедри педагогіки,
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

В даній публікації обґрунтовано структурні особливості художньо-творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва, виявлено критеріальну базу їх сформованості. Визначено сукупність дидактичних умов, які визначально впливають на формування художньо-творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва на заняттях із фахово-орієнтованих дисциплін.

Ключові слова: художньо-творчі уміння, дидактичні умови, майбутні учителі образотворчого мистецтва.

Постановка проблеми. Сучасна вища педагогічна освіта орієнтована на досягнення максимально високої якості професійної підготовки студентів. У зв'язку з євроінтеграцією, очевидною є модернізація і вітчизняної системи художньо-педагогічної освіти. Її метою є підвищення гарантованої якості та ефективності навчального процесу, сприяння творчому розвитку й саморозвитку особистості студента, посилення зв'язків із актуальними й перспективними запитами педагогічної й художньої практики, що забезпечить підготовку конкурентоспроможного, затребуваного компетентного фахівця, який здатен реалізовувати свій потенціал в нових умовах, творчо підходити до вирішення професійних завдань у мистецькій та педагогічній галузях, гнучко й мобільно реагувати на виклики технологічного суспільства. Тож, першорядного значення набуває проблема формування професійно і особистісно важливих якостей майбутніх учителів образотворчого мистецтва, з-поміж яких провідне місце посідають художньо-творчі вміння.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У питанні формування художньо-творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва фундаментальними є загальні теоретичні положення педагогіки стосовно сутності, шляхів та засобів формування умінь учнів і студентів (Ю. Бабанський, В. Бондарь, В. Буряк, І. Лернер, І. Малафійк, П. Підкасистий, О. Савченко, М. Скаткін, А. Усова); проблеми створення сприятливого для даного процесу середовища особистісно зорієнтованого навчального процесу (І. Бех, І. Зязюн, І. Якіманська); роботи учених, які досліджували особливості формування

художніх, художньо-дизайнерських умінь (Ю. Артемьєва, І. Борщ, А. Васильєва, І. Винокур, А. Гавриленко, В. Давидкіна, Н. Калина), творчих, художньо-творчих умінь студентів мистецьких спеціальностей (А. Дейнека, В. Баннікова, Р. Ветров, О. Кібрік, Л. Панкратова, І. Риданова). Під час розгляду проблеми доцільними є здобутки теоретиків педагогіки, в роботах яких висвітлюються особливості формування широкого спектру педагогічних умінь майбутніх учителів (В. Загвязинський, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, О. Малихін, В. Сластьонін, Г. Сухобська).

Обґрунтований інтерес представляють дослідження, виконані в зоні перетину психології та дидактики, в яких об'єктом наукового пошуку є різні аспекти розвитку креативності особистості в ході навчального процесу, це праці С. Коновець, В. Лісовського, Б. Неменського, Г. Нікітіної, О. Отич, Г. Сотської, О. Шевнюк та інших. Дослідниками з'ясовано, що художньо-творчі вміння за своїм змістовим наповненням є засвоєним суб'єктом способом нестандартного й оригінального виконання художньої діяльності (дії), що забезпечується на основі активізації набутих знань, творчих здібностей та технічних навичок. Водночас, художньо-творчі вміння віддзеркалюють здатність майбутнього вчителя здійснювати керівництво образотворчою діяльністю учнів, що передбачає мотивацію, організацію, контроль, корекцію і оцінювання процесу та результату виконання ними навчально-творчих завдань. Отже, як педагогічний феномен, художньо-творчі вміння відбивають діалектичне протиріччя між репродуктивним способом їх набуття (шляхом вправ) та креативно-творчою

природою художньо-педагогічної діяльності. Це діалектичне протиріччя в умовах освітнього процесу вищого педагогічного навчального закладу долається шляхом добору системи відповідних навчальних завдань, які містять елементи творчого початку й сприяють поетапному відпрацюванню складових художньо-творчих умінь майбутніх учителів.

Результати проаналізованих численних досліджень переконують, що стихійне формування художньо-творчих умінь, як важливого професійно-особистісного новоутворення, призводить до наслідків, які врешті-решт позначаються як на рівні готовності до майбутньої професійної діяльності, на загальній успішності й професійному становленні майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Цей процес потребує врахування і створення взаємопов'язаного комплексу цілеспрямовано розроблених компонентів педагогічного процесу, діалектична взаємодія яких і має забезпечити формування визначених якостей студентів (В. Андреев, Ю. Бабанський, В. Бондар, В. Буряк, А. Литвин). Саме комплекс дидактичних умов, як результат планомірного добору, конструювання та реалізації елементів змісту, методів, прийомів та організаційних форм навчання з урахуванням принципів оптимізації навчальної діяльності студентів, повинен забезпечити поетапну й цілеспрямовану педагогічну роботу над формуванням художньо-творчих умінь у майбутніх учителів образотворчого мистецтва, передусім на заняттях із фахово-орієнтованих дисциплін (рисунку, живопису, композиції).

Тому метою означеної публікації є, по-перше, обґрунтування структурних особливостей художньо-творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва як важливого професійно-особистісного новоутворення, по-друге, виявлення критеріальної бази їх сформованості; по-третє, у визначенні сукупності дидактичних умов, які визначально впливають на формування художньо-творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва на заняттях із фахово-орієнтованих дисциплін.

Виклад матеріалу. У науковій літературі ми зустріли трактування, близькі до предмета нашого дослідження. Так, у художньо-педагогічному словнику художньо-творчі вміння визначаються як здатність викладача образотворчого мистецтва на високому рівні виконувати живописно-графічні роботи і на професійному рівні вирішувати педагогічні (навчально-виховні) завдання в роботі з дітьми. Р. Ветров розглядає професійні вміння вчителя образотворчого мистецтва як сукупність інтегрованих художніх та педагогічних умінь, необхідних для його повноцінної професійної діяльності, що формуються в рамках спеціальних предметів художньо-педагогічного циклу. В. Ружицький такі вміння вчителя образотворчого мистецтва вбачає у взаємопов'язаній цілісності зазначених вище і до цього творчих умінь, що складає основу компетентності та професійної майстерності вчителя. У наукових джерелах також трапляються й такі поняття, як-от: художньо-педагогічні вміння, художньо-творчі вміння, художньо-професійні вміння, художні вміння, графічні та образотворчі вміння вчителя чи фахівця в галузі образотворчого мистецтва тощо. Так, Ю. Артемьева професійно-творчі вміння майбутнього вчителя образотворчого мистецтва визначає як сукупність зовнішніх і внутрішніх усвідомлених дій, прийомів, що забезпечують цілісне сприйняття, художньо-естетичне пізнання, оцінювання, зображення й перетворення предметно-просторового середовища на основі продуктивного застосування знань про сутність, засоби й способи здійснення професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва.

З вищесказаного можна зробити висновок, що художньо-творчі вміння майбутнього вчителя образотворчого мистецтва – це інтелектуально-діяльнісні новоутворення, у яких відображається сформована здатність до передачі досвіду художнього бачення підростаючому поколінню конкретними образотворчими техніками з високою якістю, зі знанням справи, компетентно, безпомилково й ефективно.

Художньо-творчі вміння майбутнього вчителя образотворчого мистецтва мають досить складну структуру, яка містить в собі такі складові:

– теоретико - методологічна складова - зміст і теоретичне підґрунтя для формування художньо-творчих вмінь майбутніх вчителів образотворчого мистецтва;

– змістово - діяльнісна складова - змістова основа формування художньо-творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва (навчальні дисципліни профільної підготовки);

– критеріально - оцінювальна складова - критерії сформованості художньо - творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-продуктивний).

Для того щоб визначити рівень сформованості художньо-творчих умінь студентів, необхідно виокремити ряд критеріїв та показників, серед них:

– *мотиваційно-ціннісний* - ієрархія фахових і професійних мотивів, система пріоритетів, навчальних потреб у здійсненні різновидів художньо-професійної діяльності, мотиваційна готовність до художньо-професійної діяльності та творчого вирішення поставлених завдань, прагнення до професійного зростання за рахунок опанування новітніх інструментів художньо-професійної діяльності;

– *когнітивний* - *дидактичні*, методичні й мистецтвознавчі знання щодо видів, форм, способів, прийомів і технологій здійснення; усвідомлення змісту основних понять образотворчого мистецтва та методики його навчання молодших школярів; образотворча грамотність;

– *операційно-діяльнісний* - система способів, сукупність дій, методів аналітико-синтетичних, організаційно-управлінських, конструктивно-проектувальних, інформаційно-комунікативних, художньо-естетичних прийомів (якість виконання художньо-професійних дій: повнота, усвідомленість, самостійність, узагальненість, системність; ступінь оволодіння основами образотворчої грамоти та засобами художньої виразності; художній і педагогічний стиль мислення; широта переносу художньо-професійних умінь; володіння прийомами управління образотворчою діяльністю молодших школярів;

– рефлексивно-продуктивний - здатність майбутніх учителів до естетичної оцінки мистецьких творів та результатів дитячої художньої творчості, до прогресу у власній художньо-професійної діяльності за рахунок її критичного аналізу та коригування (рівень художньо-професійної діяльності; ступінь новизни та оригінальності її продуктів; якість виконання навчального завдання; глибина сприймання художньо-образної мови мистецьких творів; глибина та обґрунтованість оцінних естетичних суджень; усвідомлення естетичної цінності продуктів дитячої образотворчої діяльності; широта асоціативного фонду, креативність, творча уява та образне мислення).

Численними дослідженнями встановлено, що для формування в тих, хто навчається, системи вмінь, необхідна спеціальна, планомірна й організована педагогічна робота. Дидактичні умови - визначально впливають на формування художньо-творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва на заняттях із фахово-орієнтованих дисциплін. Як відзначають В. Андреев, Ю. Бабанський, В. Бондар, В. Буряк та інші, дидактичні умови є результатом планомірного добору, конструювання та реалізації елементів змісту, методів, прийомів та організаційних форм навчання для досягнення конкретних дидактичних цілей. Виходячи з цього, під *дидактичними умовами* формування художньо-творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва ми розуміємо спеціально змодельовані навчальні процедури, реалізація яких дозволяє при вивченні фахових дисциплін забезпечити формування й удосконалення складної системи психологічних і практичних дій, необхідних для цілеспрямованої регуляції студентами художньо-творчої діяльності за допомогою наявних знань та навичок.

Висновки. Отже, дидактичні умови, які впливають на формування художньо-творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва – це засвоєння студентами художньо-графічних еталонів і дидактичних моделей професійної діяльності; інтеграція педагогічного, методичного й художнього аспектів художньо-професійної діяльності при комплексному застосуванні традиційних і інформаційних дидактичних технологій;

забезпечення системного ускладнювального характеру навчальної діяльності студентів, діагностики й своєчасної корекції її продуктів.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Художньо-творчі уміння майбутніх вчителів образотворчого мистецтва – це комплекс педагогічних, художніх і методичних знань, навичок і

вмінь; система аналітико-синтетичної, організаційно-управлінської, конструктивно-проектувальної, комунікативно-інформаційної й художньо-естетичної різновидів художньо-професійної діяльності, що потребують подальшого вивчення в аспекті практичного використання вчителем для вирішення певних педагогічних проблем засобами образотворчого мистецтва.

Література:

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / Р. Арнхейм. О. М. : Прогрес, 1974. - 392 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский ; под ред. М. Г. Ярошевского. Москва. : Педагогика, 1987. - 334 с.
3. Маркова А. К. Психология профессионализма / Аэлита Капитонова Маркова. – Москва. : Наука, 1986. – 135 с.
4. Пічкур М. О. Оволодіння засобами композиції - об'єктивна передумова формування художньо-творчої компетентності майбутнього дизайнера [Текст] / М. О. Пічкур // Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 1 листопада 2012 р.). - Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. -86-89 с.
5. Ревенко І. В. Художньо-естетична компетентність учителя як показник його професійної культури / І.В. Ревенко // Мистецтво і освіта. - 2007. - № 3, 139-146 с.
6. Яланська С. Творча компетентність педагога як умова ефективності професійної діяльності / С. Яланська // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. - Полтава : Вид-во ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2012. - Вип. 4. - 76-85 с.

УДК 373.5: 613

Кучерган Є.В.

*аспірантка кафедри педагогіки
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

РОЛЬ ПСИХІЧНОГО СТАНУ ВИПУСКНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ В АДАПТАЦІЇ ДО СУЧАСНИХ УМОВ ЖИТТЯ

У статті розглянуті психологічні стани випускників загальноосвітніх шкіл, які стоять перед професійним та життєвим вибором. Розкриті їхні індивідуально особистісні риси та їх взаємозв'язок з кінцевим результатом вибору. Також розкрита динаміка розвитку психологічних процесів початку адаптації до сучасних умов життя. Виявлені джерела дезадаптації, їх негативний вплив на систему вибору.

Ключові слова: адаптація, неадаптація, дезадаптація, випускники, сучасні умови життя, психічні стани, тривожність, агресивність, професійний вибір.

Постановка проблеми. Під психічним станом розуміють (Н. Левитов, В. Лозниця, С. Максименко, А. Самонов, В. Соловієнко) тимчасовий функціональний рівень психіки, який відображає взаємодію зовнішніх чинників та внутрішнє середовище організму, визначає спрямованість перебігу психічних процесів у цей момент і вияв психічних властивостей людини. Важливість вивчення психічних станів пояснюється тим, що від їхньої зміни залежить ефективність поведінки та діяльності. Особливо це стосується учнів старших класів, специфіка розумової діяльності яких має складний характер.

Навчання в випускному класі загальноосвітньої школи суттєво збільшує навантаження на різні функції організму школярів, особливо останнім часом. Запровадження зовнішнього незалежного тестування, необхідність скласти значну кількість іспитів, орієнтування на вступ до вузу, роздуми про свою майбутню професію, про своє місце в житті викликають значну психічну напругу й впливають на стан психічного здоров'я учнів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам психічного здоров'я дітей та молоді присвячена достатня кількість публікацій (Б. Ананьєва, 1980; С. Рубінштейна, 1989; С. Максименко, 2000;

Г. Суходольський, 2004; та інших). Автори показали, що психічне здоров'я та психічне благополуччя є важливими складовими високого рівня якості життя. Вони дають можливість молоді отримати високий рівень знань, бути активним і творчим членом суспільства. Психічно здоровою, активною та творчою людиною може бути лише тоді, коли вона безболісно бере на себе нові соціальні ролі, які тим чи іншим чином "нав'язує" їй життя. Коли вона цілеспрямована і здатна долати перешкоди на шляху до мети. Тому нині гостро постає проблема адаптації випускників загальноосвітніх шкіл до нових соціальних умов, що виникають в цей віковий період.

Мета нашого дослідження – визначити рівень адаптованості випускників загальноосвітніх шкіл до нових умов життя та пов'язати його з рівнем тривожності і агресивності в цьому віці.

Виклад матеріалу. В дослідженні брали участь 156 учнів 11-х класів загальноосвітніх шкіл: Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №93; Криворізька гімназія №49, з яких було 86 дівчат і 70 хлопців. Обстеження проводилося методами соціального опитування. Діагностику рівня адаптованості проводили за методикою А.В. Фурмана (1993) «Особистісна адаптованість», тривожність визначали за методикою Філліпса (1999), агресивність – за методикою Басса-Дарки (1996). Соціальне опитування передбачало визначення таких аспектів психічного стану: порушення сну, швидка втома при фізичних і розумових навантаженнях, настрій, рівень розвитку соціально-психологічних якостей, цілеспрямованість.

Дослідження дало такі результати: порушеннями сну страждало 25% обстежених, в їх числі сонливістю, в'ялістю – 18%. На швидку втому при розумових навантаженнях скаржилися 31% учнів. Ці порушення виявилися в більшій мірі у дівчат (15%) у порівнянні з хлопцями (10%).

На настрої психічно здорової людини фактично завжди впливають обставини життя. Він змінюється в позитивний, або негативний бік під їх впливом. Про стійкість психіки можна судити за тим, в якій мірі і як швидко змінюється настрій, як людина може контролювати свій емоційний стан і

поведінку. На питання, чи швидко змінюється настрій, стверджено відповіли 38% школярів; в тому числі 18% хлопців і 20% дівчат відмітили, що зміна настрою обумовлюється різноманітними причинами. Більше половини обстежених (62%, з яких 30% хлопців і 32% дівчат) показали, що настрої змінюються легко і швидко, що підтверджує нестійкий характер психіки.

Переважну більшість школярів (90%) хвилюють проблеми їхнього майбутнього життя, які примушують замислюватися над ними. В той же час, конкретну мету і плани мають лише 53% учнів, що можливо можна пояснити нестабільними соціально-економічними обставинами в державі.

Дослідження рівня адаптованості одинадятикласників дозволило виділити три групи. До першої групи ввійшли учні, які добре адаптуються до сучасних умов життя і які не потребують допомоги (13,6%). До другої групи – недостатньо адаптовані школярі (50,8%), які потребують допомоги для пристосування до вікових і соціальних обставин. Третя група – дезадаптовані учні (35,6%). Ці особи потребують проведення корекційних заходів для підвищення рівня адаптації.

Проведене дослідження свідчить про домінування дезадаптованості над адаптованістю серед випускників загальноосвітніх шкіл, що може суттєво впливати на рівень психічного здоров'я молоді. Неадаптованість особистості до труднощів життя викликає соціальну напругу, яка є передумовою стресової ситуації. У дезадаптованих учнів ми виявили нервово-психічне напруження, стан підвищеної тривоги.

Тривожність як риса особистості є найбільш значущим ризик-фактором, що сприяє нервово-психічним захворюванням. Висока тривожність знижує ефективність інтелектуальної діяльності, гальмує її в напружених ситуаціях. Прояви високої тривожності є емоційними порушеннями, які свідчать про розлад саморегуляції і можуть бути показниками граничних нервово-психічних порушень. Вони розвиваються під впливом соціально-економічних, психологічних, екологічних та духовних чинників на фоні високої нервово-психічної

напруги та індивідуально-психологічних якостей особистості

Так, 30,5% школярів мали підвищену тривожність, 25,4% – високу тривожність. Особи з високим рівнем тривожності схильні неадекватно проводити власну самооцінку й життєдіяльність; вони мають виражений стан напруженості, який знижує, рівень психічного здоров'я. Тривожний юнак стає соціально дезадаптованим, а може стати й агресивним.

Досліджуючи наявність агресивності серед випускників, ми виявили, що низький рівень агресивності мали учні з високою адаптованістю, а високий рівень агресивності – учні з низькою адаптованістю. Загальний рівень агресивності мав найбільший показник (50%) у такому прояві, як висока агресивність та низька адаптованість; середня агресивність та середня адаптованість проявлялася у 32,3% учнів; найменше була виражена висока адаптованість у поєднанні з низькою агресивністю – у 16,9% школярів.

Висновки. Отримані результати дослідження підтверджують тісний зв'язок адаптації в юнацькому віці з рівнем агресивності та тривожності. Агресивність викликає розвиток тривожних почуттів, які не завжди можуть усвідомлюватись, в свою чергу часто провокують захисну агресію. Учня випускних класів притаманна нестабільність психофізіологічних процесів, яка часто позначається відношенням до навчання, на взаєминах із вчителями, батьками, однолітками, призводячи часом до серйозних соціальних і здоров'язберігаючих проблем.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Таким чином, потреба в адаптації до нового соціального середовища набуває актуальності як для самого старшокласника, так і для оточуючих. Пріоритетним завданням науковців сучасної освіти є розробка адекватних методик підвищення адаптованості випускників загальноосвітніх закладів до нових навчальних і соціальних умов життя.

Література:

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: в 2-х т. / Б.Г. Ананьев. – М. : Педагогика, 1980. – 339 с.
2. Максименко С.Д. Загальна психологія. Навчальний посібник / С.Д. Максименко, В.О.Соловієнко. – К. : МАУП, 2000. – 360 с.
3. Фурман А.В. Вступ до шкільної практичної психології / А.В. Фурман. – К. : Ровесник, 1993. – 323 с.

УДК 378:37.011.3-051]:316.647.5

Мотуз Т.В.

КВНЗ «Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

ПРО ПРОГРАМУ КУРСУ «ПЕДАГОГІКА ТОЛЕРАНТНОСТІ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Обґрунтовано необхідність підготовки майбутніх вчителів (студентів педагогічних спеціальностей) до реалізації стратегій толерантності у вихованні; включення спеціальних модулів з проблеми формування толерантності до навчальних планів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Ключові слова: виховання, студенти, майбутні педагоги, толерантність, педагогіка толерантності.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань сучасної освіти є формування у підростаючого покоління толерантності, як однієї зі складових стабільності суспільства. Освіта ХХІ століття покликана формувати в учнівської молоді діалогічність і повагу до людей іншої культури, національності, віросповідання та ін., що дозволить вирішити проблему міжособистісної взаємодії, перейти від конфронтації до діалогу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Принципи гуманізму, толерантності,

ненасильства закріплені на міжнародному, державному та регіональних рівнях у різноманітних деклараціях, законах, постановах органів влади та самоврядування. Серед документів міжнародного рівня, у яких наголошується на необхідності дотримання толерантності, слід виділити Загальну декларація прав людини (резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р.), Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (резолюція Генеральної асамблеї ООН № 2106 (XX) від

21.12.1965 р.), Декларацію принципів толерантності (резолюція Генеральної асамблеї ЮНЕСКО № 5.61 від 16.11.1995 р.). В Україні на державному рівні прийнято Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 рік), де проблема досягнення гендерної рівності та дотримання принципів толерантності у відносинах між статями є однією з пріоритетних.

Відповідно набула актуалізації проблема толерантності у найважливіших державних законодавчих документах з питань освіти (Національна доктрина розвитку освіти, 2002 р.; Закони України «Про освіту», 1991 р.; «Про загальну середню освіту», 1999 р.; «Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти», 2000 р.). Згідно з зазначеними документами одними із важливих завдань освіти у державі є: «... виховання в учнів (вихованців) поваги прав і свобод людини і громадянина, <...> реалізація права учнів (вихованців) на вільне формування політичних і світоглядних переконань, виховання поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей Українського народу та інших народів і націй» [2].

У Декларації принципів толерантності зазначається, що толерантність необхідно виховувати і першочергова роль у цьому процесі належить освіті. Стаття 4 даного документу обґрунтовує необхідність виховання на засадах і принципах толерантності та терпимості, утвердження моральних цінностей. «Виховання в дусі толерантності слід розглядати як невідкладне завдання; у зв'язку з цим необхідно сприяти розробці навчальних методик для формування толерантності. <...> Політика і програми в галузі освіти повинні сприяти покращенню взаєморозуміння, зміцненню солідарності і толерантності у спілкуванні», – наголошується у документі [1, с.12].

Проте зміст і організація освітньо-виховного процесу у закладах освіти сьогодні не відповідають викликам сучасності, недостатньо зорієнтовані на особистість дитини, на формування в учнівської молоді важливих життєвих компетентностей та особистісних якостей, які сприяють їх активній соціалізації.

Толерантність як складне особистісне утворення, формування якого відбувається упродовж шкільного життя під впливом різнобічних чинників, отримало багатоаспектне висвітлення в сучасній науці. Як моральна якість особистості і як основа спілкування вчителя та учня толерантність є однією з важливих категорій сучасної педагогічної науки. Низка педагогічних досліджень переконує, що толерантність може бути вихована, тільки для цього потрібні спеціальні педагогічні умови і методично грамотно реалізовані методики і виховні технології.

Для організації виховного процесу з учнями школи з проблеми формування толерантності потрібна ґрунтовна підготовка майбутніх вчителів (студентів педагогічних спеціальностей), а також включення спеціальних модулів до навчальних планів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Ефективним у даному напрямку вважаємо вивчення спеціальних курсів з проблем формування толерантної поведінки. Нами була розроблена програма та методичні рекомендації «Педагогіка толерантності» для студентів педагогічних спеціальностей. Отже *мета публікації* – викласти основні засади пропонованої програми «Педагогіка толерантності».

Виклад матеріалу. Програма передбачає оволодіння знаннями про сутність та основні складові феномену “толерантність”, підготовку до ефективного вирішення професійних педагогічних завдань, пов'язаних з проблемами конфліктності, толерантної свідомості і поведінки в умовах різноманітного та багатогранного середовища на основі міждисциплінарного наукового знання і сучасних гуманітарних технологій. Методичні матеріали містять інформацію щодо видів толерантності за соціальними сферами прояву, історію розвитку толерантності як педагогічного феномену, нормативно-правову базу впровадження ідеї толерантності в освітньо-виховний процес та педагогічні технології виховання толерантності. До списку рекомендованої літератури включені дослідження сучасних науковців, присвячені вивченню проблеми толерантності, підручники та навчальні посібники з питань освіти і педагогічної думки, нормативні документи освітньої сфери, а також статті, опубліковані в педагогічних наукових журналах.

Навчальний курс орієнтований на оволодіння культурою мислення, навичками професійного спілкування, розуміння сутності і соціальної значущості своєї професії в процесі побудови толерантних відносин, що допоможе сформувати у випускника педагогічного ВНЗ відповідні навички спілкування на засадах педагогіки толерантності, а також організації навчальної і виховної роботи з учнівською молоддю з формування толерантності.

Завдання вивчення курсу «Педагогіка толерантності» полягає у наступному:

- формування студентами вміння критичного мислення, здатності

- аналізувати та використовувати на практиці педагогічні ідеї виховання толерантності,

- вироблення потреб і початкових умінь дослідної та моделюючої діяльності в галузі педагогіки толерантності;

- обґрунтування можливих шляхів і механізмів формування установок толерантної свідомості.

У результаті вивчення курсу студент/студентка повинні *знати* визначення сутності понять «толерантність», «інтолерантність», «толерантність вчителя»; історію розвитку толерантності; основні види толерантності за соціальними сферами прояву; нормативно-правову базу впровадження ідеї толерантності в освітньо-виховний процес; педагогічні технології виховання толерантності

На основі цих знань мають бути сформовані *уміння*: грамотно користуватися відповідним понятійним апаратом; реферувати та аналізувати нормативно-правову базу з питань впровадження ідей толерантності в освіту та суспільне життя; розкривати сутність толерантності та її структуру через низку аспектів і принципів; демонструвати практичне застосування методів виховання толерантності у навчальній, виховній та дослідницькій діяльності

На вивчення дисципліни відводиться 30 годин. Навчальною програмою передбачені лекційні та семінарські заняття. На лекційних заняттях описується діяльність філософів, соціологів, психологів і політологів у створенні підґрунтя до розуміння феномену толерантності

сучасною педагогічною наукою, розкривається проблема формування ідеології толерантності у політико-економічному та соціокультурному житті України. Розглядаються компоненти освітнього процесу як механізму формування толерантної свідомості в просторі школи: методи, прийоми, форми, а також основні принципи педагогіки толерантності (цілеспрямованості, культуровідповідності, зв'язку виховання толерантності з життям, єдності знання і поведінки).

Семінарські заняття проводяться у практичній формі. Передбачено формування у студентів методичних підходів до організації навчальної діяльності з урахуванням теорії, а також системи знань про основи педагогіки толерантності. Розглядаються поняття і сутність стереотипів і упереджень та їх значення в процесі міжкультурної комунікації. Аналізуються основні види інтолерантності (екстремізм, ксенофобія, расизм та ін.) та заходи з їх профілактики і попередження. На заняттях застосовуються різноманітні методи, форми та прийоми спільної діяльності викладачів і студентів: елементи тренінгу, сюжетно-рольові і ділові ігри, бесіди, індивідуальна і групова рефлексія, метод дилем, використання художньої літератури та матеріалів преси, дискусії та діалоги, розбір конфліктних ситуацій, ігри та ін.

Висновки. У цілому слід зазначити, що навчальна програма та методичні рекомендації «Педагогіка толерантності» містить дані, які дозволяють сформувати у студентів методичні підходи до організації навчальної діяльності з урахуванням ідеології толерантності, а також систему знань про впровадження толерантності у навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу. Вважаємо, що без толерантної особистості вчителя неможливо формування толерантних установок і у школярів, оскільки одним з тих, хто може впливати на формування у школярів толерантної свідомості, виступає толерантний вчитель, відповідно проблема підготовки педагогічних кадрів та формування у студентів, майбутніх педагогів, толерантної свідомості має першочергове значення.

Література:

1. Декларація принципів толерантності, схвалена Генеральною конференцією ЮНЕСКО на 28-й сесії в Парижі 16 листоп. 1995 р. // Віче. — № 11(128). — 2002. — С. 12—13.
2. Закон України «Про загальну середню освіту» (№ 651-XIV від 13 05 1999 р.) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства освіти та науки України. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/normativno-pravova-baza1.html>.

РОЛЬ ДІЛОВИХ ІГОР ТА ТРЕГІНГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО ТА ТВОРЧОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГІВ

Розкрито значення соціально-психологічного тренінгу для розвитку професійно важливих якостей педагогів.

Ключові слова: тренінг, соціально-психологічний тренінг, учителя, професійна майстерність.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день навчання та розвиток педагогічних працівників є одним з пріоритетних напрямів і актуальних задач сучасної освіти. Підвищуючи кваліфікацію і набуваючи нові знання та навички вони стають більш конкурентоспроможними на ринку праці і отримують додаткові можливості для професійного зростання. Це особливо важливо у сучасних умовах швидкого старіння професійних знань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку професійного та творчого потенціалу педагогів багаторазово досліджена в працях світових і вітчизняних авторів М.Х. Мескон, М.Г. Рогова, С.Д. Резник. Незважаючи на різноманіття уявлень про процес підвищення потенціалу і кваліфікації педагогів практично всі дослідники відзначають, що в його основі лежить мотивація до задоволення потреб.

В сучасних умовах активні методи навчання, що реалізуються через малу групу, виявляються надзвичайно ефективними тому набули статус найпопулярніших [3].

Сьогодні найбільш затребувані ділові ігри. Одна з вимог ділових ігор – імітація найбільш характерних елементів діяльності людини, їх максимальне наближення до реальності. Організаційно-діяльнісна гра сприяє розв'язанню актуальних теоретичних і практичних проблем, розвиває творче мислення, розвиває здатність до дій в широкій, з хиткими кордонами області, привчає до колективної розумової діяльності, здійснює перебудову мислення учасників [1].

Мета публікації – довести значення соціально-психологічного тренінгу для навчання і розвитку професійно важливих якостей педагогів.

Виклад матеріалу. У практиці тренінгу зазвичай застосовуються елементи різних видів тренінгу, таких як: тренінг партнерського спілкування (комунікативні тренінги), НЛП, креативності, інтелекту, тренінг ділового спілкування, соціально-рольовий тренінг та інші.

Вибір методичних і практичних, соціально-психологічних прийомів у тренінгу залежить від мети і змісту тренінгу, особливості групи, ситуації, можливостей і тренера.

У практиці тренінгу часто використовують чотириступінчасту модель з вивчення нових професійних методів роботи. Перший етап – відбір найбільш ефективних методів виконання трудових операцій, розробка мотиваційного механізму для навчання новим методам вирішення завдань. Другий етап – демонстрація нових прийомів трудової діяльності, акцент на ефективність. Третій етап – контроль і корекція дій учасників в процесі освоєння ними встановлених завдань. Четвертий етап – контроль нових методів вже безпосередньо на об'єкті їх педагогічної діяльності.

Учасниками нашої тренінгової програми є педагоги зі стажем роботи не більше 5 років, що працюють в Криворізькій педагогічній гімназії не більше трьох років.

Основна мета тренінгу – діагностика і відпрацювання найбільш значущих для конкретної діяльності педагога комунікативних умінь, підвищення особистого професіоналізму, виявлення і формування практичних комунікативних навичок, розвиток навичок реагування під час стресу.

Завдання тренінгу:

1. розкрити структуру і зміст особистісних комунікативних якостей кожного учасника в стресостійкості, комунікабельності, вміння слухати співрозмовника;
2. через ділову гру формувати навички комунікативної компетентності;
3. відпрацювання навичок розуміння інших людей, себе, а також взаємовідносин між людьми;
4. оволодіння навичками ефективного слухання;
5. формування і розвиток навичок реагування під час стресу;

6. оволодіння методами профілактики стресу, ефективними стратегіями управління стресом.

Для реалізації цілей і завдань використовуються такі методи: спостереження, бесіди, групові дискусії, ділові ігри, рольові ігри, метод кейсів, психологічні розминки. А також застосовуються тестові психодіагностичні методи.

Учасникам тренінгу запропонували оцінити якості, важливі у роботі педагога, по 10 бальній шкалі. І за отриманими зведеними оцінками були виявлені найбільш важливі професійні якості – це стресостійкість, креативність та високий рівень комунікабельності.

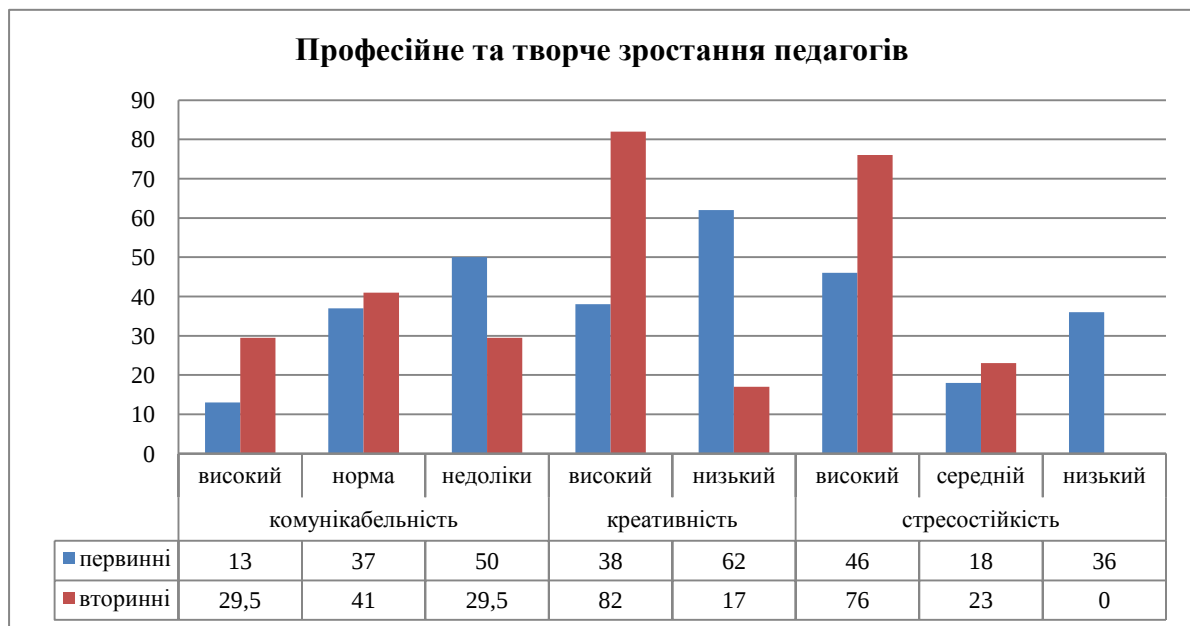
Для підтвердження доцільності та ефективності проведення ділових ігор та тренінгів з педагогами гімназії було проведено експериментальне дослідження рівня комунікабельності, креативності та стресостійкості. Було протестовано 12 осіб у віці від двадцяти двох до тридцяти років зі стажем роботи не більше 5 років.

Після діагностики на початку року маємо наступні результати тесту комунікабельність: дуже товариські (9-13 балів) – 13%; нормальний рівень комунікації (14-18 балів) – 37%, мають недоліки у спілкуванні (19-24 бала) – 50%. При проходженні тесту «Креативність» тільки 38% тестованих показали хороший результат. При вивченні даних тесту «Стресостійкість» було виявлено, що 46% випробуваних мають високий рівень стресостійкості, 18% мають середні показники і 36% мають низький рівень. Факт дуже сумний, адже стресостійкість є професійно важливою якістю для педагогів.

Після впровадження системи ділових ігор та тренінгів показники значно змінилися. Дуже товариські результати комунікабельності показали 29,5%. Хороший результат під час проходження тесту «Креативність» показали 82% тестованих, а високий рівень стресостійкості виявлено у 76% випробуваних.

Як бачимо показники за всіма тестами значно підвищились (Діаграма 1)

Діаграма 1

Висновки. Результати дослідження доводять доцільність проведення ділових ігор та тренінгів для професійного та творчого зростання педагогів. В експериментальній групі після проведення тренінгу помічена тенденція значного підвищення результатів професійної діяльності. Це може говорити про те, що проведений тренінг сприяв розвитку комунікативних навичок фахівців. Отже,

можна судити, що педагоги гімназії будуть продуктивно виконувати ту роботу, за яку взялися. При цьому вони будуть відчувати власну значимість і причетність до діяльності гімназії. Кваліфіковані співробітники не тільки забезпечують стабільність і ефективність роботи, але і багато разів підвищують рейтинг навчального закладу.

Література:

1. Вачков И.В. Психологический тренинг. Методология и методика проведения. – М.: Эксмо, 2010. – 560 с.
2. Горбунов В.М. Управління соціальним розвитком трудового колективу: Конспект лекцій. – К.: МАУП, 1998.
3. Емельянов Ю.Н. Активное социальное-психологическое обучение. 4-е изд. – М.: 2010. – 695 с.
4. Щокін В.М. Організація і психологія управління персоналом: Навчальний метод. посібник. – К. МАУП, 2002
5. Інтернет-сайт: <<http://www.seminarna.ru/147.html>> Центр ділового розвитку "Профі-Кар'єра".

УДК 378. 147 : 76

Цвіркун Л. О.

аспірантка кафедри педагогіки
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХІДУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

З'ясовано сутність компетентісного підходу в освіті. Обґрунтовано доцільність його застосування у процесі навчання графічних дисциплін, виокремлено компетенції майбутнього інженера в процесі графічної підготовки, які є невід'ємним складником проектно-конструкторської діяльності.

Ключові слова: компетентісний підхід, компетенція, проектно-конструкторська компетентність, графічна підготовка інженера.

Постановка проблеми. Соціальні зміни та процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, пов'язані з входженням України в європейський освітній та науковий простір. Тому головним завданням вищої освіти є така організація навчального процесу, яка забезпечить спроможність випускника відповідати новим запитам ринку. Активізувалася потреба у фахівцях, здатних розв'язувати професійні завдання за встановленими вимогами та стандартами. Це вимагає ґрунтовної підготовки, спрямованої на формування вмінь орієнтуватися в мінливому інформаційному та виробничому середовищах, що є основою професійної мобільності майбутнього фахівця.

У національній доктрині розвитку освіти (2002), Державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ століття» (2002), Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2012-2020), Національній стратегії розвитку освіти в Україні (2012-2021) указано на необхідність формування професійної компетентності фахівця та створення необхідних умов для його подальшого розвитку, самовдосконалення та самореалізації.

«Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» з-поміж основних завдань вищої освіти визначає розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на реалізацію

компетентісного підходу у підготовці інженерів. Цей підхід передбачає таку організацію навчального процесу, яка спрямована на кінцевий результат – майбутню успішну діяльність у професійній сфері [2].

Успішне формування професійної компетентності залежить від багатьох чинників, які зумовлені характером майбутньої діяльності. Тому інженер повинен оволодіти комплексом знань, які ґрунтуються на науково-теоретичній, інженерно-графічній та інформаційно-технологічній базі насамперед через створення системи освіти, зорієнтованої на використання інноваційних технологій у формуванні компетентного фахівця. Розв'язання окресленої проблеми невід'ємно пов'язане із запровадження компетентісного підходу як перспективного напрямку розвитку сучасної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковці, які досліджують різні аспекти застосування компетентісного підходу в процесі навчання (І. Агапова, З. Бакум, Н. Бібік, С. Бондар, М. Головань, Е. Зеєр, І. Зимня, О. Пометун, Л. Паращенко, Дж. Равен, В. Серіков, В. Краєвський, А. Хуторський, В. Кальней, С. Шишов, М. Холодна, С. Холліфорд, С. Уїддет та ін.) зазначають, що компетентісний підхід виступає не лише провідником професійної культури, а й

здійснює особистісно-розвивальну функцію в методиці та технології навчання майбутніх фахівців.

На думку Л.Паращенко, важливим аспектом реалізації компетентнісного підходу в освіті є накопичування нормативно визначених знань, умінь та навичок до формування здатності практично діяти, застосовувати сучасну техніку та досвід у ситуаціях професійної діяльності [1, с. 71]. У цьому процесі основним мають стати не окремі знання, уміння та навички, а здатність і готовність до ефективної та продуктивної діяльності. Майбутній інженер повинен усвідомити, що без оволодіння певних умінь та навичок їх використання складно бути професіоналом та компетентним фахівцем.

Застосування компетентнісного підходу в процесі графічної підготовки є важливою проблемою сучасної педагогіки, розв'язання якої спрямовано на ефективне формування інженерно-графічних компетенцій. Про це свідчать роботи науковців: О. Пузанкова «Формування професійних інженерно-графічних компетенцій студентів у процесі навчання комп'ютерної графіки»; І. Столбова «Управління якістю предметної підготовки в технічному ВНЗ на основі компетентнісного

підходу (на прикладі графічної підготовки студентів)»; О. Вох «Формування графічних компетенцій у майбутніх інженерів у процесі самостійної пізнавальної діяльності». Тому вагомим є виокремлення компетенцій, які необхідно опанувати студенту в процесі графічної підготовки, що сприятиме подальшій навчальній та професійній діяльності.

Мета статті. Визначити компетенції майбутнього інженера у процесі графічної підготовки, які є невід'ємним складником проектно-конструкторської діяльності.

Виклад матеріалу. У процесі вивчення графічних дисциплін студент повинен оволодіти конкретну компетенцію – отримати сукупність знань і умінь, набути досвіду професійної діяльності та продемонструвати здібності реалізовувати на практиці свою компетентність, для того щоб знати як удосконалити майбутню професійну діяльність. Відповідно, аналізуючи предметний аспект навчання, до таких інженерно-графічних компетенцій слід віднести такі: навчально-пізнавальну, інформаційно-технологічну, соціально-комунікативну, (рис. 1.).

Рис. 1. Формування ПКК майбутнього інженера у процесі графічної підготовки на основі компетентнісного підходу

Навчально-пізнавальна компетенція – знання та уміння розв’язування інженерно-графічних завдань засобами нарисної геометрії та інженерної графіки:

- використовувати ГОСТи та стандарти ЕСКД, дидактичні матеріалами;
- самостійно знаходити прості і раціональні алгоритми;
- пояснювати та демонструвати етапи розв’язування графічних задач;
- аналізувати та прогнозувати результати власної роботи;
- знаходити та виправляти помилки у процесі розв’язування завдань;
- створювати ескізи, креслення;
- здобувати знання необхідні для креативної та творчої діяльності.

Навчання графічних дисциплін на основі компетентнісного підходу невід’ємно пов’язане із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують індивідуалізацію навчальної діяльності та створюють сприятливі дидактичні умови для виникнення мотивації. Тому майбутній інженер у процесі графічної підготовки повинен оволодіти знаннями, уміннями та навичками, які відповідатимуть не лише встановленим традиційним вимогам до проектно-конструкторської діяльності, а й новим запитам ринку та рівню розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Інформаційно-технологічна компетенція – знання та уміння застосовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у процесі розв’язування інженерно-графічних завдань різної складності, загальних способів виконання креслень та схем:

- створювати інженерно-графічні роботи за допомогою сучасних графічних систем (Компас, AutoCad, CorelDraw);
- розробляти робочу проектну та технічну документацію;
- оформлювати закінчені проектно-конструкторські роботи;
- створювати просторові моделі, найпростіші конструкторські та проектні розробки;
- самостійно отримувати нові знання використовуючи сучасні інформаційні технології;
- реалізовувати творчі здібності за допомогою сучасних графічних систем.

Майбутній інженер повинен не тільки мати сформовані професійні знання, а також бути готовим застосувати свої уміння та навички у потрібний момент, усвідомлюючи особистісну відповідальність за результати власної діяльності. Це потребує варіативності рішень у процесі професійної діяльності та уміння діяти серед людей, що знаходяться в колективі та мають відношення до технологічного процесу.

Соціально-комунікавна компетенція – уміння застосовувати отримані знання в різних ситуаціях професійної діяльності:

- працювати в команді застосовуючи комунікативні уміння та самостійний досвід;
- обговорювати та приймати спільні рішення в колективі;
- брати відповідальність за результат роботи на себе;
- налагоджувати взаємостосунки з колегами;
- толерантно розв’язувати проблеми в колективі.

Висновки. Отже, компетентнісний підхід у процесі графічної підготовки посідає одне із чільних місць та забезпечує:

- оволодіння комплексом знань, які дозволять самостійно виконувати інженерно-графічні завдання;
- набуття компетенцій, які сприяють до здобуття знань, набуття вмінь та способів їх подальшої реалізації;
- оволодіння знаннями, уміннями та навичками, які відповідатимуть не лише встановленим традиційним вимогам до проектно-конструкторської діяльності, а й новим запитам ринку та рівню розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. У зв’язку з постійним розвитком соціально-економічних та інформаційно-технічних процесів, які відбуваються в сучасному суспільстві, застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час формування компетентного фахівця відіграватиме значущу роль. Це вимагає подальших досліджень, спрямованих на формування проектно-конструкторської компетентності в процесі вивчення дисциплін професійного спрямування.

Література:

1. Паращенко Л. І. Технологія формування ключових компетентностей у старшокласників : практичні підходи / Л. І. Паращенко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) : колективна монографія / Міністерство освіти і науки України; за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 71-84.

2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ, Стратегія від 25 червня 2013 року №344/2013 / Президент України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

УДК 378:37.011.3-051]:613

Щербина І.Ю.

*аспірантка Черкаського національного
університету ім. Богдана Хмельницького*

Щербина С.М.,

*доцент кафедри педагогіки
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО
НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

Розкриті особливості формування готовності майбутніх вчителів до здоров'язберігаючого навчання у процесі вивчення педагогічних дисциплін, зокрема курсу «Історія педагогіки».

Ключові слова: готовність майбутніх учителів, здоров'язберігаюче навчання, педагогічні дисципліни, «Історія педагогіки».

Постановка проблеми. В умовах модернізації української освіти основні зусилля спрямовані на підготовку фахівця нової формації, що відповідає сучасним вимогам. Важливою умовою до будь-якого фахівця в ринкових умовах є його професіоналізм як показник конкурентоспроможності. Одним із обов'язкових критеріїв конкурентоспроможного фахівця в галузі освіти є його знання, вміння та навички відновлювати, зберігати й зміцнювати здоров'я учнів, тобто рівень і якість оволодіння ним здоров'язберігаючою діяльністю, яка, в свою чергу, забезпечить здоров'язберігаюче навчання.

Саме тому сьогодні пріоритетним напрямком стає педагогічна діяльність, яка дозволить забезпечити всебічний розвиток учнів на основі зміцнення їхнього здоров'я. Це в свою чергу створює умови для модернізації освіти відповідно до вимог сучасної освітньої системи, які вимагають запроваджувати нові підходи до підготовки майбутніх учителів загальноосвітньої школи в умовах вузівського навчання, що здатні здійснювати здоров'язберігаючу діяльність, використовувати здоров'язберігаючі технології під час організації навчального процесу в загальноосвітній школі.

В організації здоров'язберігаючого навчання у шкільній практиці провідна роль належить учителю. Успіх діяльності педагога залежить від того наскільки він усвідомлює можливість впливу навчального процесу на здоров'я кожного учня, які конкретно заходи допомагають йому підвищити здоров'язберігаючий ефект педагогічної діяльності.

«Недооцінка здоров'язберігаючої діяльності з боку вчителя, нездатність зняти стресогенний вплив навчального процесу на учнів негативно впливає на чіткість їх мислення, сферу емоцій, а також слугує причиною асоціальної поведінки. Сильний стрес сприяє прояву психічної слабкості, схильності до депресивних станів, а іноді навіть і до суїциду» [2, с. 37].

Стресогенний вплив навчального процесу на учнів призводить до порушень їх розумових функцій (ослаблення концентрації, порушення пам'яті, знижений рефлекс, зниження критичизму, проблеми з прийняттям рішення); виникнення емоційних проблем (зростання психічної напруженості, наявність боязливих станів – від почуття стурбованості до паніки, почуття безпорадності та апатії, почуття гніву та роздратованості, що призводять до спалаху агресії, зниження самооцінки, проблеми з

контролем емоцій, емоційні порушення у вираженні почуттів та відсутності емоцій).

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасній освіті формування здоров'я студентської та учнівської молоді здійснюється на основі різних підходів до організації навчального процесу, найважливішими з яких є: гуманістичний (О. Беда, М. Безруких, Ю. Науменко, В. Николаенко), особистісно орієнтований (Т. Довга, А. Клим-Климашевська, Л. Кондрашова, А. Кузьминський, О. Савченко, В. Сухомлинський, І. Якиманська та ін.), відповідно до яких учні, студенти і їх здоров'я виступають найважливішими педагогічними цінностями, а отже, не молодь треба пристосовувати до освітнього процесу, а цей процес – до молоді; культурологічний (Н. Крилова, В. Морозова, В. Оржеховська, Б. Кобринський та інші) – розгляд культури здоров'я як невід'ємної частини загальної культури людини; компетентсний (Н. Бібік, І. Костишев, В. Николаенко, О. Пометун та інші), згідно з яким результатом освіти має бути набуття студентською молоддю здоров'язберігаючої компетентності, тобто властивостей, спрямованих на збереження здоров'я – свого та оточуючих людей.

Особливої уваги заслуговують дисертаційні дослідження сучасних науковців О. Біди, Т. Говорушкіна, В. Горащука, Б. Долинського, О. Дубогай, В. Емельянова, С. Кириленко, С. Лопатенко, С. Свириденко, С. Тищенко, Н. Хамської, В. Шахненко та ін., у яких розкриваються різні аспекти формування культури здоров'я та здорового способу життя учнів.

Мета статті: розкрити особливості формування готовності майбутніх вчителів до здоров'язберігаючого навчання у процесі вивчення педагогічних дисциплін, зокрема курсу «Історія педагогіки».

Виклад матеріалу. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дав змогу стверджувати, що здоров'язберігаюче навчання – це навчання, яке передбачає створення певних умов (гігієнічних, медичних, психічних, педагогічних, методичних) и використання технологій, які спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я учнів (на покращення функціонального стану організму, підвищення адаптаційних його можливостей, настрою та самопочуття, розвитку та

саморозвитку, формування мотивації на здоровий спосіб життя).

Здоров'язберігаюче навчання – це навчання, яке має особистісно-орієнтовану та гуманістичну спрямованість навчальної діяльності вчителя.

Здоров'язберігаюча педагогіка передбачає, що вчитель повинен працювати так, щоб навчання учнів у загальноосвітній школі не завдавало шкоди їх здоров'ю. Учитель має бачити учня, помічати зміни, що відбуваються в його поведінці, у його зовнішньому вигляді, виразі обличчя, вникати в його душу, в його життєву ситуацію, в його переживання, розуміти їх. Педагог має впливати на учнів не тільки словами, але й теплим, доброзичливим впливом, посмішкою, підбадьорюючим поглядом, жестами, що виражають справжню доброзичливість та порозуміння. Без позитивного емоційного зв'язку між учителем та учнями складно говорити про правильний психічний розвиток, про гарне психічне здоров'я вихованців.

Здоров'язберігаючий компонент організації навчально-виховного процесу є якісною характеристикою діяльності педагога, що зумовлює необхідність підготовки майбутніх вчителів до здоров'язберігаючого навчання в умовах вузівського навчання, формування у майбутніх педагогів готовності до здоров'язберігаючого навчання.

Готовність майбутніх педагогів до здоров'язберігаючого навчання ми розглядаємо як складне особистісне утворення індивідуально-психологічних якостей особистості, професійно-педагогічних знань, умінь, детермінованих специфікою здоров'язберігаючого навчання, які визначають здатність до здійснення успішної здоров'язберігаючої діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах. Готовність майбутніх педагогів до здоров'язберігаючого навчання – це цілісний і багатогранний процес, спрямований на перетворення інтелектуальної та емоційних сфер особистості вчителя, підвищення ціннісного ставлення як до власного здоров'я, так і здоров'я школярів на основі усвідомлення педагогом особистої відповідальності за нього.

Формування готовності майбутніх учителів до здоров'язберігаючого навчання у ході педагогічної підготовки може здійснюватися двома шляхами:

- через зміст навчальних дисциплін з метою оволодіння основами здоров'язберігаючого навчання учнів загальноосвітньої школи;

- через оволодіння здоров'язберіжувальними функціями вчителя на семінарських, практичних і факультативних заняттях з використанням здоров'язберігаючих технологій, що забезпечує розвиток професійних якостей і властивостей майбутніх учителів за допомогою тренінгів.

Корисним, на нашу думку, є читання і обговорення зі студентами психолого-педагогічної літератури з проблем збереження і зміцнення професійного здоров'я педагога, підвищення його стресостійкості і складання на основі прочитаного і опрацьованого «Пам'яток для майбутнього педагога». Тематика пам'яток приблизно така: «Ліки від професійного стресу», «Як уберегтися від комунікативного стресу», «Як не згоріти у полум'ї професії», «Як лікувати ерозію душі», «Як упоратись з емоційним стресом», «Професійне довголіття: шлях до нього», «Педагогічна кар'єра без стресу» і т.п. Складання таких пам'яток сприяє якісному оволодінню теоретичного і практичного матеріалу щодо шляхів захисту від стресу і закріпленню необхідних умінь і навичок здоров'язберігаючого навчання учнів загальноосвітньої школи.

У процесі створення особистісно-спрямованих комунікативних ситуацій на практичних заняттях кожному студенту забезпечуються умови для самоствердження, для спроби власних сил, для прояву творчості у вирішенні навчальних завдань. У зв'язку з цим у доцільно використовувати рольові ігри, конкурси, конференції, телемости, теледебати, диспути, діалоги та ін. Такі різноманітні форми роботи сприяють закріпленню у майбутніх учителів необхідних знань, забезпечують новизну й оригінальність рішень, спостережливості,

розвивають творчу уяву, що позитивно впливає на збагачення їх досвіду здоров'язберігаючого навчання.

Навчальні ситуації та вирішення завдань, що пропонувалися до розв'язання, дозволяє майбутнім учителям використовувати педагогічну теорію як інструмент практичної дії, розвивати творчій стиль діяльності, встановлювати демократичні відношення, дбати про гармонізацію інтелектуального і емоційного аспектів навчання, що забезпечують зниження стресогенного його впливу на здоров'я учнів і учителя. Дії студентів керуються і спрямовуються викладачем на вирішення поставлених завдань.

Оздоровчий аспект змісту педагогічних дисциплін закріплює в майбутніх учителів бажання і потребу усвідомлювати навчальний процес як механізм збереження і зміцнення власного здоров'я і здоров'я учнів майбутньому. Предметне знання є засобом самореалізації майбутнього вчителя, що має у своїй основі потенціал розвитку його здатності адекватно діяти і вчасно орієнтуватися у стресових ситуаціях.

Ефективною формою формування готовності майбутніх учителів до здоров'язберігаючого навчання учнів є семінари-тренінги: «Витоки здоров'я учнів», «Здорова психічна атмосфера уроку – здоровий учень» (організація проектної діяльності); «Навчання – це шлях до зміцнення здоров'я особистості» (тренінг професійного зростання); «Обережно: конфлікт!» та інші.

Семінари-практикуми спрямовані на вирішення таких завдань, як: методична підготовка майбутніх учителів до оздоровчих дій на уроці; поглиблення знань із проблеми стресогенності сучасного уроку; закріплення вмінь щодо активної пізнавальної діяльності учнів на уроці. Такі завдання реалізуються в ході проведення «круглих столів» на тему: «Порадимо збереженню емоційного настрою учнів у ході уроку», «Творчість учителя – творчість учня: у чому вони проявляються?»; творчих дискусій: «Здоровий учитель – здоровий учень», «Шкільні проблеми та шляхи розв'язання шкільних конфліктів», «Збереження і зміцнення здоров'я у

практиці шкільного навчання»; панорама педагогічних ідей щодо збереження і зміцнення здоров'я учнів засобами навчання, педагогічні читання, пізнавальні ринги.

Практичну значущість мають семінари пропаганди педагогічного досвіду щодо реалізації проблем здоров'язберігаючого навчання учнів: стенди-вітрини «Здоров'я», інформаційні вісники, презентація портфоліо («Здоров'язберігаючі технології», «Нестандартні уроки», «Комп'ютерна підтримка навчального процесу і правила здоров'язбереження учнів», «Технології навчання «важких учнів» та ін.).

На основі використання різноманітних форм організації навчальних занять, що моделюють шкільну практику, майбутніми вчителями здобувається досвід здоров'язберігаючого навчання, формується готовність до його реалізації у шкільній практиці. Знання ситуації, можливих у професійній діяльності майбутніх учителів, сприйняття навчальної інформації, поглядів, суджень формує позитивне ставлення студентів до педагогічної теорії, дозволяє усвідомити її практико-орієнтований характер, що позитивно впливає на формування готовності до здоров'язберігаючого навчання учнів за допомогою різних здоров'язберігаючих технологій.

Формування готовності майбутніх учителів до здоров'язберігаючого навчання учнів в ході педагогічної підготовки реалізується через різні форми і методи, які активізують позицію студентів у навчальному процесі. До них належать: метод аналізу конкретних ситуацій; метод дискусії; метод полеміки як спосіб утвердження власної точки зору; метод «круглого столу»; метод «мозкового штурму» (мозкової атаки); метод тренінгу; метод ділової гри. Ці методи дозволяють майбутнім учителям спиратися на власну рухову активність у ході занять, діяти, думати, переживати позитивні емоції, докладати вольові зусилля для досягнення запланованого результату, що слугує основою формування їх готовності до

здоров'язберігаючої педагогічної діяльності.

Зміст навчальних предметів у системі педагогічної підготовки необхідно спрямувати на ті аспекти здоров'язбереження у процесі навчання, які дозволяють охопити всі рівні розвитку особистості (фізіологічний, психічний, духовний); оволодіти комплексом методів (організаційно-педагогічними, психолого-дидактичними, інформаційно-навчальними), що забезпечують ефективну здоров'язберігаючу діяльність майбутнього вчителя.

При вивченні навчальних дисциплін увага студентів має акцентуватися на засвоєнні знань про здоров'я людини; секрети його збереження за допомогою вчителя; принципи функціонування психічних процесів особистості у ході навчання; аналізу причин виникнення стресогенних ситуацій у навчанні; моделювання системи взаємовідносин учителя з учнями з позицій здоров'язбереження. Ще В. Сухомлинський, визначаючи значущість для педагогічної діяльності «лікарської педагогіки», вважав, що необхідно щадити легковразливу хворобливу психіку дитини та всім стилем, укладом шкільного життя відвертати учнів від тяжких думок і переживань, пробуджувати і них життєрадісні почуття.

У ході практичної частини занять студентам доцільно пропонувати завдання, які передбачають вироблення й закріплення умінь таких як: умінь керувати своєю поведінкою, соціальної перцепції, самопрезентації, вести спостереження за діями та мовою учасників взаємодії, проявом рухової активності. З метою підвищення рухової активності використовувати хвилинки оздоровлення (динамічні паузи, хвилинки релаксації, гімнастику для очей, оздоровчі взбудрилки; хвилинки емоційної розрядки: цитувати приказки, невідомі висловлювання, використовувати музичні хвилинки).

При розробці змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів до здоров'язберігаючого навчання учнів ми виходили з того, що вони у процесі

вивчення педагогічних дисциплін мають усвідомити здоров'язбережувальну функцію навчання. Вирішення цієї мети передбачає виконання студентами завдань, які б допомагали їм оволодіти здатністю виявляти значущість здоров'язбереження у становленні і розвитку особистості, усвідомити здоров'язбережувальну функцію навчання і здоров'язбережувальну діяльність вчителя. Так, на семінарських заняттях з курсу «Історія педагогіки» майбутнім вчителям при вивченні, наприклад, педагогічного спадщини В.Сухомлинського, доцільно пропонувати до виконання наступні завдання:

Завдання 1

В.Сухомлинський стверджував, що успіх учителя в тому, щоб добре пізнати дитину, глибоко вивчити її індивідуальні особливості сприймання, мислення і розумової праці. Перш ніж формувати системні знання, треба навчити думати, сприймати, спостерігати. Треба також добре знати індивідуальні особливості здоров'я кожного учня – без цього не можна нормально навчати».

Уважно прочитайте вислів вченого і дайте відповіді на запитання:

1. У чому він бачить здоров'язбережувальну функцію навчання?

2. На ваш погляд, від чого залежить реалізація здоров'язбережувальної функції вчителя у процесі навчання учнів?

Завдання 2

В. Сухомлинський стверджує, що «поняття “важкі діти” дуже складне, для кожної такої дитини характерне щось своє, особливе, індивідуальне, що відрізняє її від інших важких дітей: свої відхилення від норми, свої шляхи виховання». «Не можна допустити, щоб у школі була група дітей, які відчували б себе недоучками, ні на що

не здатними... Однею з причин правопорушень серед неповнолітніх і серед молоді взагалі є якраз те, що деякі підлітки переживають гіркоту власної інтелектуальної неповноцінності...»[1, с. 398].

Уважно прочитайте вислів вченого і дайте відповіді на запитання:

1. На вашу думку – “важкі діти” – чи це природна хвороба, це наслідки природи; це наслідки непрофесійних дій учителя?

2. Чи можливо не допустити у процесі навчання поглиблення переживань цей категорії учнів?

3. У чому секрети здоров'язберігаючого навчання цих школярів?

Висновки. В умовах сьогодення актуальною є проблема формування готовності майбутніх вчителів до здоров'язберігаючого навчання в період професійної освіти. Методичний супровід діяльності педагога з реалізації здоров'язберігаючого навчання полягає в озброєнні кожного майбутнього вчителя необхідним арсеналом методик роботи з учнями з питань здоров'ятворчості, використанні кожним з них тих програм та методів навчання і виховання, що пристосовані до учня і формують в нього свідому позитивну мотивацію до отримання знань та збереження власного здоров'я. Результативність створюваних особистісно-спрямованих комунікативних ситуацій під час проведення навчальних занять безпосередньо залежить від своєчасного урахування індивідуальних особливостей і можливостей студентів при виконанні ними ситуативних ролей, позбавлення майбутніх учителів від стереотипів, штампів, шаблонних дій, наявності в них здатності швидко знаходити правильні рішення у створюваних ситуаціях.

Література:

1. Сухомлинский В.А. Избранные произведения: В 5 т. / Ред. кол.: А.Г. Дзевирин и др. – К.: Рад. школа, 1979. – Т.3. – С. 398.
2. Теоретические основы здоровьесберегающей деятельности учителя: Коллективная монография под ред. д.п.н., проф. Л. Кондрашовой и д.п.н., проф. А. Клим-Климашевской. – Седльце – Черкаassy: УПХ – ЧНУ им. Б. Хмельницкого, 2014. – 314 с.

**РОЗДІЛ 3.
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**

УДК 373.3.015.31:615.85

Безшлях Н.С.

*вихователь – методист вищої категорії**Криворізької загальноосвітньої школи – інтерната I-II ступенів № 1***ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АРТ-ТЕРАПІЇ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ
ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КЛАСАХ ІНТЕНСИВНОЇ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ**

Викладено досвід використання методів арт-терапії для розвитку творчих здібностей молодших школярів Криворізької загальноосвітньої школи-інтернату № 1.

Ключові слова: творчі здібності, молодші школярі, методи арт-терапії.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві все більше зростає інтерес до арт-терапії як методу зцілення за допомогою творчості. Арт-терапія сьогодні — це метод, який використовується з цілями терапевтичного впливу та при вирішенні діагностичних, корекційних, психопрофілактичних завдань. Трансформація соціально-політичної, економічної, культурно-інформаційної сфер суспільства в цілому стимулює розвиток арт-терапевтичних технологій педагогічного та соціально-психологічного спрямування. Важливо відзначити значний профілактичний, психокорекційний та виховний ефект занять арт-терапією. Все частіше арт-технології використовуються в освітньому процесі на різних ступенях навчання, в тому числі, як профілактичний засіб здорового світосприйняття та способу життя.

Одним із нових підходів у розвитку творчих здібностей учнів, у вихованні життєстійкості та самостійності у школярів, які мають особливі психоемоційні потреби, може бути використання технології арт-терапії.

«Арт-терапія – це метод особистісного зростання через творче самовираження. В арт-терапії не потрібно вміти малювати та не важливо, що з матеріалів обрати: фарби чи олівці, глину чи пластилін. Необхідно лише почати роботу, й у процесі творчості людина відчує, що їй необхідно, що ближче. Суть не в тому, щоб створити шедевр світової культури, — важливо через призму мистецтва забезпечити творче самовираження особистості» [1, с.3].

Арт-терапія — інноваційний метод, що сприяє творчому розкриттю здібностей та сутнісного потенціалу школяра, мобілізації внутрішніх механізмів саморегуляції й зцілення.

Серед загальних ознак арт-терапевтичних технологій виділяють: використання образотворчих матеріалів для вираження учнем змістів свого внутрішнього світу; створення особливих умов, середовища для зцілення; використання під час заняття тих чи інших прийомів, які допомагають учню виражати свої почуття й думки в художній формі та усвідомлювати зв'язок образотворчої продукції зі своїм внутрішнім світом.

Криворізька загальноосвітня школа – інтернат № 1 – це заклад, що забезпечує навчання, виховання, професійну орієнтацію та підготовку учнів, які потребують корекції розумового та психічного розвитку, де поступово впроваджуються у навчально-виховний процес інноваційні методи і прийоми навчання і виховання з метою формування особистості з високим рівнем загальної культури, духовності, моралі, створення оптимальних умов для всебічного повноцінного розвитку школярів, їх здібностей та їх життєвого і професійного самовизначення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку творчих здібностей учнів завжди цікавила вітчизняних педагогів і психологів. Особливості розвитку творчих здібностей учнів висвітлювалися в працях психологів: Б. Теплова, Н. Лейтеса, В. Крутецького, Л. Жабицької, Т. Артем'євої, О. Нікіфорової та інших. Педагогічні аспекти творчої діяльності школярів – предмет досліджень В. Андрєєва, В. Бураяка, О. Корсакової, І. Лернера, В. Лозової, М. Махмутова, К. Яресько та ін.

Технологія розвитку творчих здібностей особистості – це організація сумісної

діяльності педагогів і учнів, які беруть участь в колективній творчості, планують і аналізують результати і яка спрямована на суспільну користь.

Такі науковців, як М. Алексєєва, Л. Аметова, М. Кисельова, С. Кожохіна, А. Копитов, Л. Лебедева, Л. Мардер, О. Медведєва, А. Мелік-Пашаєв, Г. Скурат, Н. Сучкова, Л. Шалімова та інші, одним із ефективних засобів розвитку творчих здібностей школярів обґрунтовують доцільність використання технології арт-терапії.

Мета статті: розкрити особливості використання методів арт-терапії як засобу розвитку творчих здібностей молодших школярів в класах інтенсивної психологічної корекції.

Виклад матеріалу. «Арт-терапія як лікування мистецтвом» є назвою, що часто застосовується, особливо в практиці, як назва всього напрямку. Але англійською *art* — це одночасно і мистецтво, й живопис. Тому, як правило, під арт-терапією розуміють, так звані, візуальні види мистецтва (живопис, малюнок, ліплення, грим, боді-арт, мозаїки, різного виду інсталяції з предметів, колажі, ляльки тощо, тобто те, що можна побачити). Серед інших назв для цього напрямку психотерапії обрана *креативна терапія* як терапія творчістю, *експресивна терапія* як терапія творчою експресією (робиться акцент на власне творче самовираження як основну терапевтичну особливість арт-терапії), *терапія творчим самовираженням*, а також *інтермодальна арт-терапія*, тобто терапія різними напрямками мистецтва [2, с.27].

У науково-педагогічному розумінні *арт-терапія розглядається як метод* розвитку та зміни особистості, групи чи колективу за допомогою різних видів і форм мистецтва та творчості.

Види та техніки арт-терапії відповідають існуючим видам мистецтв, тому виділяють: відеотерапію; музикотерапію; танцювальну терапію; драмотерапію; казкотерапію; бібліотерапію; маскотерапію; етнотерапію; ігротерапію; пісочну терапію; кольоротерапію; фототерапію; куклотерапію; оригамі тощо.

Практика використання арт-терапевтичних технологій в освітніх закладах широко обговорюється в роботах науковців, показана доцільність її застосування як ефективного

засобу допомоги учням, що відстають у навчанні, дітям із неблагополучних сімей. Арт-терапевтичні технології ефективні при порушеннях адаптації в новому колективі, з метою психологічної допомоги молодшим школярам, які мають труднощі в навчанні, в роботі з підлітковими «бунтами», при емоційному виснаженні педагогів та психологів.

Арт-терапія — це вид психотерапії та психологічної корекції, заснований на мистецтві та творчості. Арт-терапія надає можливість особистості виразити себе «іншими голосами»: рухами, кольором, формою, пластикою, глиною, ландшафтом.

Арт-терапія або “лікування мистецтвом” - досить нова, проте популярна технологія. Мистецтво — невидимий місток, що поєднує два протилежні світи: світ фантазії та реальності. Часто таємні бажання, підсвідомі почуття та емоції легше викласти у творчості, ніж виразити у словесній формі. Тому останнім часом великої популярності набуває метод лікування та пізнання особистості за допомогою художньої творчості, або арт-терапії.

На їх думку науковців, *завданнями арт-терапії є:* лікування; зміцнення; психокорекція; реабілітація; психопрофілактика; розвиток; діагностика. Арт-терапія відкриває можливості особистості для: вираження почуттів; розкриття творчого потенціалу; сприяє розвитку навичок включення в колективну діяльність.

«Арт-терапія як метод розвитку та зміни особистості за допомогою різних видів і форм мистецтва та творчості сприяє розвитку творчих здібностей особистості» [3, с.26].

Сутність технології арт-педагогіки полягає у тому, що вона впливає на морально-етичні, естетичні та комунікативно-рефлексивні основи особистості і сприяє формуванню в учнів навичок соціальної поведінки за допомогою мистецтва. Арт-педагогіка допомагає учням розвивати творчі здібності, долати психологічні труднощі, відновлювати емоційну рівновагу.

У школі усе більшої популярності набуває такий напрям педагогічної науки, як артпедагогіка, що останнім часом широко впроваджується в класах інтенсивної психологічної корекції і передбачає залучення учнів із затримкою психічного розвитку (ЗПР) до різних видів діяльності (слухання музики, малювання, ліплення, танцю тощо). Учні із

затримкою психічного розвитку (ЗПР) складають приблизно 50% невстигаючих школярів. Затримка психічного розвитку частіше вона виявляється з початком навчання учня, у віці 7-10 років. Учні із затримкою психічного розвитку (ЗПР) характеризуються уповільненим темпом психічного розвитку, особистісною незрілістю, порушенням пізнавальної діяльності.

Учням із ЗПР властивий ряд специфічних особливостей. Вони не цілком готові до шкільного навчання. У них не сформовані вміння, навички, бракує знань для засвоєння програмного матеріалу. Вони не в змозі без спеціальної допомоги опанувати рахунком, читанням і письмом. Їм важко дотримувати прийняті в школі норми поведінки. Вони відчувають труднощі в довільній організації діяльності. Ці труднощі збільшуються ослабленим станом їх нервової системи.

Учні із ЗПР характеризуються зниженим рівнем пізнавальної активності. Це проявляється в недостатній допитливості. Якщо більшість звичайних учнів молодшого шкільного віку продовжують скидатися на «чомучок» - вони задають багато питань щодо предметів і явищ навколишнього світу, то учні із ЗПР у цьому відношенні значно відрізняються від нормальних. Одні з них взагалі не задають питання, вони повільні, пасивні, з уповільненою промовою; інші задають питання, які стосуються лише зовнішніх властивостей предметів і явищ.

В учнів із затримкою психічного розвитку знижена потреба в спілкуванні як з однолітками, так і з дорослими. У більшості з них виявляється підвищена тривожність по відношенню до дорослих, від яких вони залежать. Нова людина привертає їхню увагу значно меншою мірою, ніж новий предмет.

Одним із найпопулярніших і цікавих напрямів артпедагогіки є казкотерапія, що «дозволяє педагогу працювати з учнями із ЗПР через казку. Казка — незмінний супутник дитинства. Вона впливає на духовний світ школяра, заохочує її до набуття нових знань і умінь, створює певні зразки поведінки, сприяючи формуванню високих моральних цінностей та позитивного світогляду»[4, с. 7].

У дитячій казкотерапії найчастіше застосовують чотири види казок: художні, дидактичні, психокорекційні та медитативні.

До художніх казок відносять народні, авторські казки, а також притчі, байки, легенди, билини. Саме з них дитина дізнається, що життя — це активне протиборство двох важливих елементів: зла й добра. Причому добро завжди винагороджується, а зло — неодмінно карається. Художня казка пропонує малюкові модель певної життєвої ситуації й допомагає осмислити її, дати оцінку героям й тим самим визначити для себе правила поведінки в реальному житті. В основі всіх художніх казок лежить мораль, як то: «Колобок», «Котик та півник» (неслухняність та розважливості призводять до біди), «Попелюшка» (доброта й працьовитість завжди винагороджуються), «Кіт у чоботях» (вірний друг кращий від багатства), «Хлопчик-мізинчик» (кмітливості та розум перемагають силу) тощо.

Дидактичні казки застосовують для подання в ігровій формі навчального матеріалу. Причому їхніми героями зазвичай стають абстрактні поняття або явища природи (Доброта, Сила, Вітер, Сонце), неживі предмети (іграшки), символи (цифри, букви, звуки), для яких спеціально створюється казковий образ світу. Ці казки можуть розкривати зміст і важливість певних знань. Тобто у формі дидактичних казок вихователі можуть реалізовувати навчальні завдання.

Психокорекційні казки створюють з метою м'якого впливу на поведінку дитини. Вони дозволяють коригувати поведінку дитини або її особистісні риси характеру (сором'язливість, неохайність, примхливість, жадібність тощо). Також психокорекційна казка може навчати школярів чемності, доброзичливого та дбайливого ставлення до оточуючих і природи. Створити подібну оповідку неважко: слід визначити героя (казкового двійника дитини); описати його життя (дуже схоже на життя самої дитини); поставити героя в проблемну ситуацію, яка є нагальною для дитини; розповісти, як казковий герой вирішив її (запропонувати альтернативну модель поведінки).

Медитативні казки створюють для того, щоб допомогти дитині зняти психоемоційне напруження, налаштувати її на позитивне сприйняття навколишнього світу тощо. Головна особливість медитативної казки — відсутність конфлікту й негативних героїв. Найпоширеніша її форма — подорож.

У роботі з учнями із ЗПР доцільно використовувати проведення занять з казкотерапії.

Під час проведення занять з казкотерапії важливо пам'ятати, що учні здатні концентрувати увагу протягом 15-20 хвилин. Отже, щоб захоплива подорож казкою не перетворилась для школяра на неприємне випробування, бажано через кожні 15 хвилин робити паузу, яку можна заповнити веселою фізкультхвилиною або пальчиковою гімнастикою.

Улюбленою справою учнів є створення власних казок, віршків, оповідань. І не біда, що в одного школяра потік думок тече бурхливо, стрімко, народжуючи все нові образи, а в іншого – це широка, таємнича у своїх глибинах повільна ріка, в якій не відразу проглядається течія. Завдяки творчості збагачується емоційне життя, розкриваються задатки, здібності, нахили учня. Школярі вчаться не лише аналітично сприймати інформацію та творчо її переробляти, а й передбачати результати.

У роботі з учнями із ЗПР доцільно використовувати таку техніку арт-терапії як малювання. Малювання – одна з основних технік арт-терапії. Малювати можна чим завгодно, але слід пам'ятати, що нервовій людині краще використовувати крейду, тому що акварель, яка розтікається, може спровокувати тривогу. Крейду легше контролювати, і людина переносить це відчуття на життя. А якщо людина закомплексована, то краще малювати аквареллю – це допоможе їй відчувати себе розкутою.

Можна запропонувати окрему тему для малювання, наприклад, клас. І в можна зрозуміти, що турбує школяра. Якщо на малюнку школяр знаходиться далеко від колективу, то в реальності учень відчуває брак уваги зі сторони колективу. Коли на малюнку зображено неіснуючу домашню тварину, необхідно знати, школяру потрібен друг.

Кольори допоможуть визначити настрій школяра. Чим темніший малюнок – тим більше тривог та страхів у душі такого учня.

Існує певна система трактування кольорів: червоний – агресія, боротьба за виживання, бажання повернути до себе увагу; синій – потреба у з'єднанні з іншими, спокій, пасивність, вишуканість; жовтий – потреба в

самосвідомості “я”, колір нереалізованої самодосконалості; зелений – колір стримання, обмеження захисту; помаранчевий – колір нездійснених реалізацій, потреба заявити про себе, недосконалість поставленої цілі; фіолетовий – відмова від “я”, ігнорування навколишнього оточення.

Дитячий малюнок (малювання фарбами на папері, малювання крейдою на дошці, асфальті) має багато діагностичних та терапевтичних можливостей, несе особливу інформацію про стан здоров'я учня, сприяє розвитку його творчих здібностей.

У роботі з учнями із ЗПР доцільно використовувати таку техніку арт-терапії як музикотерапію, одну з його різновидів музичне малювання.

Орієнтовні музичні твори, які можна використовувати на заняття: П. Чайковський. Вальс із опери «Євгеній Онегін»; А. Глазунов. Галоп з балету «Раймонда», Й. Гайдн. Концерт у ре-мажор (у виконанні М.Варги); А. Хачатурян. Танець з шаблями з балету «Гаяне»; Ф. Легар «Золото і срібло» (вальс); Й. Штраус «Марш кадетів» та ін.

У своїй практичній педагогічній діяльності використовую таку техніку арт-терапії як колаж. Колаж робиться з газетних і журнальних вирізок, природних матеріалів, фотографій, кольорового паперу. При виготовленні колажу не виникає напруги, пов'язаної з відсутністю художніх здібностей, саме тому він дозволяє кожному одержати успішний результат.

У роботі з учнями із ЗПР доцільно використовувати таку техніку арт-терапії як драмотерапія. Театральні постановки на різну тематику сприятливо впливають на пам'ять, волю, уяву, почуття, увагу та мислення. У спектаклі можуть обіграватися ситуації з життя учасника групи, його взаємини та конфлікти з іншими людьми. Театральні постановки сприяють розвитку зв'язного мовлення, пам'яті, уяви, творчих здібностей, допитливості, комунікабельності. Маленькі театралізовані дійства допомагають учням справитися з власними переживаннями, страхами, комплексами, сором'язливістю.

Під час застосування арт-терапії у роботі з учнями слід дотримуватися наступних принципів взаємодії вихователя і вихованців:

– підтримувати в учня почуття власної гідності, позитивного образу «Я»;

- розмовляти про ситуацію, вчинок та його наслідки, а не про особистість і характер самого школяра;

- помічати прогрес в особистому зростанні, порівнюючи учня з ним самим, а не з іншими школярами;

- не використовувати негативних оцінних суджень та програмування, не навішувати «ярлики»;

- не нав'язувати учню способи діяльності та поведінки всупереч її бажанню;

- приймати та схвалювати всі продукти творчої діяльності школяра незалежно від змісту, форми, якості.

Висновки. Отже, арт-терапія – метод зцілення за допомогою творчості, засіб вільного самовираження і самопізнання. Під час застосування арт-терапії у роботі з учнями, вони розкривають свій творчий потенціал і накопичують сили для його реалізації. У організованій творчій діяльності формуються інтереси, творчі здібності, відбувається саморозкриття особистості, у результаті чого кожен учень переконується у своїх можливостях: Я можу! Я здатний! Я

потрібний! Я вільний! Я вибираю! Я оцінюю! Я створюю!

Арт-терапія в останні роки набула педагогічне спрямування. У школі вона виконує наступні функції: виховна, корекційна, психотерапевтична, діагностична та розвиваюча. Технологія арт-терапії допомагає розвинути в людині креативність мислення і цілісність його особистості, а також через творчість дозволяє виявити особистісні смисли. Впровадження технології арт-терапії сприяє підвищенню самооцінки; вчить розслаблятися і позбуватися від негативних емоцій і думок; при груповій роботі вона розвиває у школярів важливі соціальні навички. Заняття арт-терапією дає учням можливість зміцнити свою пам'ять, розвинути увагу, мислення і навички прийняття рішень. Впровадження технології арт-терапії сприяє розвитку творчих можливостей школярів. Під час занять учні відкривають у собі невідомі раніше таланти. Використання технології арттерапії сприяє розвитку творчих здібностей школярів, робить процес оволодіння знаннями більш емоційним та творчим.

Література:

1. Арт-терапія як метод дослідження творчого аспекту психічного здоров'я особистості // Психологічна газета. - 2006. - № 1. – С.3-15.
2. Вознесенська О. Арт-терапія в роботі практичного психолога. Використання арт-технологій в освіті / О. Вознесенська, Л. Мова. – К.: Шк. світ, 2007. – 120 с.
3. Черниш О. Арт-терапія в корекційній роботі / О. Черниш // Психологічна газета. – 2005. № 7. – С. 22-29.
4. Шалімова Л.Л. Казкотерапія як засіб розвитку молодших школярів / Лариса Леонідівна Шалімова. - Х. : Вид-во «Ранок», 2013. – 160 с.

УДК 373.5.016:821.161.2.0

Беспалюк С.А.

*вчитель української мови та літератури
Криворізької Центрально-Міської гімназії*

ВПЛИВ НА ОСОБИСТІСТЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розкривається ефективність використання інтерактивних методів навчання, на уроках української літератури, подається характеристика окремих методів, визначаються позитивні і негативні сторони методів навчання під час застосування, з метою формування соціально адаптованої особистості.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, особистість, ефективність використання.

Постановка проблеми. Наше суспільство потребує креативних рішень у всіх сферах життя. Формування у школярів навичок, які б давали можливість вирішувати будь-які проблеми, долати труднощі, які стоять на шляху кожної людини, адаптуватися в суспільному житті, є, на нашу думку, завданням школи. У Державній цільовій соціальній програмі “Молодь України” на

2016-2020 роки зазначається, що у школярів необхідно формувати психолого-фізіологічну стійкість, здійснювати профілактику стресів, розумових, емоційних та інших перевантажень дітей та молоді, а також виховати в них патріотизм і громадянську позицію у процесі навчання та виховання. Тому існує потреба у діяльних, обдарованих, інтелектуально і духовно багатих громадянах, які можуть

вирішувати проблеми, які виникають у їхньому житті. Тому використання на уроках методів, які б створювали комфортні умови для навчання і формували стійку особистість – це не тільки актуальна проблема сучасної педагогічної науки та практики, а й соціальна необхідність.

Найефективніший шлях розвитку креативної особистості, на нашу думку, є залучення учнів до такої діяльності, під час якої розкривалися б їх здібності у найбільш комфортних умовах, формувалися б навички вирішення життєвих проблем з підтримкою ініціатив учнів, створення умов для її творчого і духовного розвитку, інтелектуального самовдосконалення.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні освітні інноваційні концепції мають місце у дослідженнях Ю. Васькова, С. Єрмоленкова, Л. Мацько. Теоретичні та практичні розробки психолого-педагогічних умов вдосконалення освітнього процесу належать В. Гузєєву, А. Гіну, О. Пометун, Л. Пироженко, А. Фасолі. Проте вивчення застосування інноваційних методів на уроках української літератури є епізодичними. Тому *метою даної роботи* є аналіз впливу інтерактивних методів навчання на особистість школяра під час вивчення української літератури.

Виклад матеріалу. Використання інтерактивних методів навчання на уроках української літератури дають можливість зрозуміти взаємозв'язок між подіями, аналізувати їх, формувати власну думку, вміти аргументувати її і толерантно висловлювати. Поява і розвиток інтерактивних методів зумовлена тим, що виникають нові завдання перед учасниками процесу навчання, які полягають в тому, щоб не тільки дати учням знання, але забезпечити формування і розвиток пізнавальних інтересів і здібностей, творчого мислення, умінь та навичок самостійної розумової праці. Теоретичною основою запровадження інтерактивних методів навчання мусять бути системний, особистісно-зорієнтований та діяльнісний підходи до побудови дидактичних процесів; теорія оптимізації педагогічного процесу (Ю.К. Бабанський, М.М. Потапшик), а також інваріантність процесу навчання, уроку як конкретної форми існування процесу засвоєння знань і методу навчання як мікродіяльності навчання.

Переваги того чи іншого методу можна розкрити в детальній характеристиці їх застосування на уроках літератури. До найбільш поширених методів належать наступні: “Мікрофон”, “Мозковий штурм”, “Займи позицію”, “Робота в парах”, “Розігрування правової ситуації по ролях”, “Ток – шоу”, “Метод інсценування” та ін.

На уроках української літератури в 5-6 класах найчастіше використовуємо “Метод інсценування”. Діти цієї вікової групи активно створюють декорації і ілюстрації для розкриття певних періодів життя письменника (найулюбленіший дитинство), співають і грають на музичних інструментах, перевтілюються в образи членів родини письменника.

“Метод інсценування” має багато спільного з театром, який викликає сильні почуття і, відповідно, впливає на емоційно-вольову сферу особистості. Один із найдавніших методів навчання, він найбільш ефективний і на сьогодні, бо забезпечує умови максимального розкриття творчих здібностей школяра з застосуванням різних видів мистецтва. Цей метод забезпечує такі умови проведення уроків, які не в змозі створити інші методи навчання. І хоч “Метод інсценування” потребує значних затрат часу і сил, але він створює незабутню емоційну атмосферу й формує стійкий інтерес до письменника як особистості і дає можливість вивчити уривки з його творів, якщо вкласти їх в уста діючих осіб.

“Мікрофон” як один із видів колективного навчання, на нашу думку, найбільш ефективний для учнів 7-8 класів. Вони прагнуть активно самостверджуватися, тому охоче беруть “мікрофон”. Вчитель через систему запитань перед наданням “мікрофона” може впливати на формування поглядів учнів, аналізувати рівень засвоєння теми, висловлювати свої думки. Школярі отримують можливість по черзі відстояти свою позицію та аргументувати її. Для ефективної організації роботи класу потрібно: поставити чітко сформульоване запитання чи проблему; запропонувати учням предмет, який виконуватиме роль уявного мікрофона, що учні передаватимуть один одному, по черзі беручи слово; запропонувати дітям говорити лаконічно й швидко, не більше ніж 1-2 хвилини; говорити має тільки та особа у кого

“символічний мікрофон”, відповіді не коментуються і не оцінюються; коли хтось висловлюється, інші не можуть говорити або викрикувати з місця. Перевага цього методу полягає у тому, що кожен учень має можливість висловити свою думку.

Для школярів 9-11 класів ми найчастіше використовуємо методи “Мозковий штурм” і “Займи позицію”. Найефективніші вони під час аналізу проблематики художнього твору. Учні можуть запропонувати свої шляхи вирішення тої чи іншої проблеми, які піднімає автор у творі.

“Мозковий штурм” – це ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, що спонукає учасників проявляти свою уяву та творчість, він створюється шляхом вільного вираження думок усіх присутніх і допомагає знаходити кілька рішень конкретної проблеми. Учитель на уроці називає тему дискусії та запрошує школярів взяти участь у її обговоренні шляхом штурму, який організовується за такими етапами:

1. всі учасники “штурму” пропонують ідеї щодо розв'язання висунутої проблеми (ідеї можуть бути будь-якими, навіть фантастичними);

2. учень записує на дошці всі ідеї, що пропонуються;

3. коли всі члени обговорення вважають кількість запропонованих ідей достатньою, їх подання припиняється;

4. після того як майже всі ідеї зібрані, вони групуються, аналізуються;

5. вибираються ті, що, на їх думку, допоможуть вирішити поставлену проблему.

Позитивне в цьому методі є те, що школярі вчаться творчо мислити, шукати вихід з ситуації. Головне зуміти залучити усіх до обговорення.

“Займи позицію” – цей метод допомагає проводити дискусію суперечливих питань. Порядок проведення: вчитель називає тему та пропонує кожному висловити свою думку з

досліджуваної теми; учасникам обговорення потрібно стати біля того плакату, який відповідає вашій позиції; треба підготуватися до обґрунтування своєї позиції; якщо після обговорення дискусійного питання учасники змінили точку зору, можна перейти до іншого плакату і пояснити причину свого переходу, а також назвати найбільш переконливу ідею або аргумент протилежної сторони. Переваги методу у можливості висловитися кожному, продемонструвати різні думки з теми, обґрунтувати свою позицію або перейти на іншу позицію в будь-який час, аргументи іншої сторони були більш переконливими.

Висновки. Таким чином, ми можемо сформулювати основні переваги інтерактивних методів навчання на уроках української літератури для формування особистості: набуватимуть навичок ведення дискусії; вироблятимуть вміння приймати спільні рішення; вдосконалюватимуть комунікативні навички, вміння спілкуватися, при цьому відчуватимуть себе комфортно. Якісно змінюватиметься рівень сприйняття навчального матеріалу – він набуде особистісного значення, замість “вивчити / запам'ятати” стане “обдумувати/застосувати”; якісно змінюватиметься рівень володіння головними операціями – аналізом, синтезом, узагальненням, абстрагуванням. До основних негативів можна віднести наступні проблеми: учень може не мати власної думки, а якщо і матиме, то боїтиметься висловлювати її відкрито перед однокласниками; на перших етапах школярі можуть не вміти слухати інших, об'єктивно оцінювати їх думку, рішення; учні можуть бути не готовими в процесі обговорення змінювати свою точку зору, йти на компроміс; можуть спостерігатися труднощі в малих групах: лідери намагаються “тягнути” групу, а слабші учні можуть одразу ставати пасивними, тому вчитель повинен ретельно контролювати участь кожного в різних етапах роботи.

Література:

1. Бабанський Ю.К. Оптимізація навчально-виховного процесу. - М.: Мистецтво, 1982.-368 с
2. Педагогика. Педагогические теории: системы и технологии /Под ред Смирнова С.А. – М., 2001

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК ПОЧУТТІВ

Розкриті особливості навчання дітей з особливими потребами через розвиток почуттів (дотику, руху, рівноваги). Доведено, що у цьому процесі допомагають вправи з музично-терапевтичними інструментами та приладдям для рівноваги.

Ключові слова: діти з особливими потребами, розвиток почуттів, практичні заняття, навчальне приладдя.

Постановка проблеми. В останні роки в усьому світі відмічається значне збільшення кількості дітей, які потребують додаткової уваги та піклування суспільства через те, що мають порушення у стані фізичного та психічного розвитку. Спільне навчання дітей з особливими потребами та їх здорових однолітків можливе, і є основою інтеграції та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами, підготовкою їх до самостійного життя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Велику цінність у роботі з дітьми з особливими потребами мають поради, рекомендації, подані у наукових працях В. Загвоздкіна, О. Іонової, А. Пинського, С. Ловягіна, О. Лукашенко, Р. Штайнера та ін.

Мета статті: розкрити особливості навчання дітей з особливими потребами через розвиток почуттів.

Виклад матеріалу. Для дітей з особливими потребами дуже важливою є робота з розвитку таких почуттів, як: почуття дотику, почуття руху, почуття рівноваги, почуття життя. Це ті почуття, які розвиваються у дитини протягом перших семи років.

Почуття дотику представляє собою, як стверджував Р.Штайнер, загальні властивості почуттів нюху, смаку, зору та почуття тепла.

Побоювання та переляк, стурбованість та невпевненість ми часто спостерігаємо у дітей з особливими потребами. Острах же являє собою недиференційований початок багатьох виникаючих з нього переживань. Всі дослідники раннього дитячого досвіду єдині в тому, що дитина виражає острах вже в перші дні життя.

Побоювання та переляк, стурбованість та невпевненість ми часто спостерігаємо в дітях. Острах же являє собою недиференційований початок багатьох виникаючих з нього переживань. Жах такий сліпий як почуття дотику: торкаєшся в одному місці, але воно

охоплює відчуттям все тіло. Як почуття дотику має своїм органом шкіру, так на шкірі з'являються тілесні симптоми жаху; суттєвими прояви його є холодний піт, легке дрижання, гусяча шкіра. В цьому тісний зв'язок жаху з почуттям дотику. Жах народжується разом з нами. Якщо, наприклад, прибрати руки, що підтримують дитину, спостерігаємо реакцію остраху, зціплюються маленькі пальчики, шукаючи опору, поглиблюється дихання. Бачимо, що феномен всякого остраху – це відсутність опори, захищеності, втрачена рівновага. Незнайомий шум, неочікувані явища, порушення звичайної течії життя викликають почуття остраху.

Така дитина є надчутливою, вона набагато сильніше відчуває оточуючий світ і сильніше відображає його у собі. Внаслідок утворюється уявлення, які інколи приносять страждання. Виникає збентеженість та дрижання. У дітей така форма порушення забирає надійність у власному тілі, перш за все в шкірі. Такі діти, загубивши опору у своєму тілі, шукають її в оточуючому просторі, це може зайти так далеко, що маленькі школярі називають інших людей “я”, тоді коли до самих себе звертаються “ти”. Цей стан супроводжується частіше всього важкими формами остраху. Кожна нова ситуація, пряме звернення, кожна вимога визиває стурбованість, супроводжується потінням, протидіями та впертістю. Внаслідок цього може виникати ряд фобій, від яких страждає дитина і від яких важко звільнитись.

Тут ми зустрічаємось з дією порушеного дотику, або з недостатньо сформованим почуттям дотику. Терапією в роботі з такими дітьми є зміцнення шкіри як органу, піклування про те, щоб тіло такої дитини з ранку до вечора знаходилось у спокої.

Якщо дитина росте в неорганізованому, позбавленому любові середовищі, тоді його

стан ускладнюється і збільшується острах. Так відбувається з аутичними дітьми і з дітьми, у яких труднощі у вихованні. Вони надчутливі і невпевнені, за допомогою власної агресії і насиллям, проявленим до оточення, намагаються заглушити і подолати постійний стан остраху та душевного болю.

Маючи справу зі спастичними дітьми, ми спостерігаємо смуток та журбу як головний елемент їх душевного стану. Тому що почуття власного руху не має достатньої сили, щоб запалити в душах цих дітей радість. Не може бути кращої допомоги, чим зустрічати їх з відкритою посмішкою, з посмішкою діяти, з посмішкою допомагати, з посмішкою жити в колі цих дітей.

Почуття рівноваги розвивається у дитини коли вона починає тримати голівку, повертати нею, здійснювати на ніжки. До переліку найбільш видимих порушень цього почуття відносяться вродженні та придбанні форми атаксії. Мова йде про хворобливі труднощі в області моторики, які пов'язані не з самою мускульною діяльністю, а з придбаною здібністю прямостояння. Вражені нею діти без ускладнень виконують прості рухи руками і ногами в сидячому або лежачому положенні. Але в той момент, коли вони встають, відчувають себе, внаслідок відмови почуття рівноваги, невпевнено, в ногах з'являється судорога, і руки шукають опори. Страждаючи цим розладом діти значно відстають у своєму загальному розвитку. Всім їх здібностям не вистачає рівноваги. Вони з труднощами починають говорити і часто не в змозі утворювати правильні думки і поняття. Їх душевне життя проноситься в них як вітер. Можна помітити, що їм не достає рівноваги навіть в самих легких формах. Деякі епілептичні стани виникають тоді, коли припиняється непрямий зв'язок між людиною і силами тяжіння; порушення свідомості і явища, запаморочення голови. Рекомендується пророблювати з цими дітьми різні вправи на підтримку рівноваги, покращуючи тим самим картину хворобливого стану. Порушення почуття рівноваги проявляється в нездібності дитини навчатися арифметичним та геометричним формам, в повній відсутності математичного розуміння, які не вдається пробудити, не дивлячись на великі зусилля вчителя.

Прикладом цього може бути також монголоїдна дитина. Причиною порушення

письма і читання теж може бути погано розвинене почуття рівноваги, сюди ж відносяться дзеркальне написання букв, змінення порядку букв в слові і таке інше. Педагогічні зусилля при таких станах повинні бути направлені на те, щоб укріпити душевну рівновагу цих дітей, для цього гарно виконувати вправи у дзеркальному малюванні, які сприяють покращенню статури, а також ходьба, біг, стрибки, ходіння по сходах. Чим вільніше дитина у своїй рухливості, тим більше сил рівноваги, перенесеться в розумову сферу.

Треба вказати ще на бідне жестикулювання багатьох відсталих у розвитку дітей. Воно майже відсутнє: дитині не вистачає жестів, оскільки його почуття рівноваги залишається обмеженим. Гра жестів дитини, яка декламує вірш, здається вимушеною та невмілою; це від того, що саме мовлення ще недостатньо сформоване і тому не може бути засобом самовираження. Мовлення школяра є відображенням мови батьків та вчителів. Як говорять батьки та вихователі, так говорять і діти.

Драматичні вправи допоможуть потребуючим душевного нагляду дітям, які повинні здійснити метаморфозу почуття рівноваги, навчитися більш вільно проявляти себе в жесті.

Розвивати усі названі почуття (дотику, життя, руху, рівноваги) допомагають вправи з музично-терапевтичними інструментами, які зроблені з дерева, різної величини і довжини, з різних порід дерева: тут і робота над почуттям дотику, і радість від самої гри, і тренування рівноваги, і присутність різноманітного руху.

Двома невеликими паличками ми вистукуємо ритм пісні, наспіву, вірша. Зразу дитині важко утримувати паличку на зігнутій долоні "ліжко", а другою вистукувати по ній; ми слухаємо "шелестіння" цих паличок в долонях, коли прокручуємо ними біля вух. Палички побільше та товстіше "крила", ми перекидаємо та передаємо один одному різними способами: перед собою, за спиною, над головою, під ногою. "Дзвони" – це палички на мотузках, гарні для виконання мелодійних пісень; дерев'яними кастаньетами добре передавати ритм веселої пісні. З цими інструментами в ритмі можна вивчати вірші і пісні, таблицю множення та складання. Можна побудувати з дерев'яних паличок ксилофон та грою на ньому супроводжувати пісню, казку. Можна грати в ігри "оркестр" та "диригент".

Використовуючи різноманітні вправи з м'ячиками різного розміру, приладдя для рівноваги, які зроблені з різних матеріалів (бавовни, дерева, гуми, тканини, глини та інших) ми розвиваємо дрібну та загальну моторику, навички руху, ритмічність, почуття дотику. М'ячі можна перекидати, передавати один одному у ритмі вірша чи пісеньки, грати в ігри.

Практичними заняттями та фізичною вправністю досягається внутрішня рухливість. Розуміння, внутрішня активність та вправність тісно пов'язані між собою. Внутрішнє мовлення стимулюється до активності евристичними рухами, жестами. Рухи, пов'язані з мовленням, являються першою сходинкою для того, щоб відкрити світ жестів для дітей.

Молодші школярі з задоволенням показують вірші, байки, казки з жестами та рухами. Діти легше відчують красу мови та

поезії, чим розуміють сам зміст. В терапії мовою застосовуються різноманітні рухи тулуба, рук та ніг. Разом з промовлянням добре крокувати, стрибати, виконувати фізичні вправи. Для цього можливе використання різних предметів – стрибалки, дощечки, кільця та інше. Виконуючи вправи з рівноваги ми приближаємо дитину до розуміння математичного та готуємо до сприйняття логічного.

Висновки. Таким чином, організація навчання молодших школярів з особливими потребами має здійснюватися через розвиток почуттів. Педагогу необхідно дбати про те, щоб зробити зміст кожного заняття цікавим, терапевтичним та розвиваючим, що є можливим через використання художніх елементів.

УДК 373.5.015.3:159.955

Бондарук В.О.

директор КЗШ №70,

вчитель вищої категорії, вчитель-методист

ПОНЯТТЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ І ЙОГО РОЗВИТОК У СТАРШОКЛАСНИКІВ

Розкрито поняття “критичне мислення” у сучасних суспільно-гуманітарних науках, визначено можливості його розвитку у старшокласників.

Ключові слова: розвиток мислення, критичне мислення, старшокласники.

Більшість педагогів впевнені, що найбільш успішними є уроки, які спонукають учнів до самостійного критичного мислення. Критичне мислення дозволяє нам розмірковувати про те, що ми думаємо і чому ми думаємо так, а не інакше. Тобто, ми розмірковуємо про те, яким чином ми приймаємо рішення або справляємося з завданнями / проблемами. Таке міркування свідомо спрямоване на якусь мету. Наші думки та ідеї в цьому випадку ґрунтуються не на упередженнях чи забобонах, а на логіці і надійній та достовірній інформації, яку ми збираємо з багатьох джерел. Коли ми мислимо критично, то, що ми думаємо і як ми думаємо, завжди перебуває у фокусі нашої уваги, і коли ми помічаємо помилку або бачимо інше – можливо, найкращий спосіб – вирішення якоїсь задачі або проблеми, то ми охоче його досліджуємо. Учні, які мислять критично, зазвичай навчаються з інтересом і готові мати справу з самими важкими інтелектуальними завданнями. Ці учні

завжди прагнуть застосувати свої навички критичного мислення і не упускають таку можливість – ні в класі, ні в повсякденному житті. Завдяки таким учням викладання радує і надихає вчителя.

Поняття “критичне мислення” використовується в методичній літературі вже близько 50 років. Але воно настільки різнобічно, що фахівці різних галузей освіти інтерпретують його по-різному.

З точки зору філософів, критичне мислення – це вміння мислити логічно. З точки зору теоретиків літератури, критичне мислення – це підхід, за якого, розклавши текст на складові частини, розглядають, яким чином він впливає на читачів, які мотиви того, хто його написав і т.п. З точки зору психологів, критичне мислення – це глибока, послідовна, самостійна, гнучка, швидка і стратегічна розумова діяльність.

Аналіз зарубіжних, а також вітчизняних досліджень показав, що не існує єдиного визначення даного виду мислення. Багато

вчених дають своє визначення цього поняття. Д. Дьюї описував критичне мислення як складну, пов'язану з вчинками людини, засновану на утриманні мережі діяльності, що залучає всю людину. Сучасні дослідники Д. Х. Кларк та А. У. Бідл визначають це поняття як процес, за допомогою якого розум переробляє інформацію, щоб зрозуміти які ідеї встановилися, створити нові ідеї чи розв'язати проблеми. Р. Пол присвятив багато робіт питанню про критичне мислення, він вважає, що критичне мислення – це організоване, раціональне, самонаправлене мислення, яке вміло має на меті мислення в деякій сфері знань чи інтересів особи. На думку Б. Бейєру, критичне мислення – це спосіб оцінки автентичності, цінності або точності чого-небудь.

Російські дослідники приходять до власного визначення поняття “критичне мислення”. Вони трактують його як здатність аналізувати інформацію з позиції логіки і особистісно-психологічного підходу, з тим, щоб застосовувати отримані результати як до стандартних, так і нестандартних ситуаціях питань і проблем. Як правильне й ефективне мислення, тісно пов'язане з логікою визначає його український дослідник О. Тягло.

Як видно з наведених визначень, критичне мислення видається складним, багатовимірним і багаторівневим явищем. У визначеннях підкреслюється або один, або інший аспект цього виду мислення. Узагальнюючи ці положення, зауважимо, що найбільш прийнятним буде таке визначення, в якому відображена універсальність даного феномена.

Відповідно до думки відомого фахівця в цьому питанні М. Ліпмана, критичне мислення це «вміле відповідальне мислення, що дозволяє людині формулювати надійні вірогідні судження, оскільки воно а) ґрунтується на критеріях, б) самокорегуюче, в) направлене до контексту». Наведемо 6 ключових елементів критичного мислення:

1. уміння мислити передбачає володіння певними прийомами, які в сукупності створюють перевірену на практиці ефективну методологію обробки інформації;

2. відповідальність передбачає, що людина, звертаючись до інших,

усвідомлює обов'язок надавати слухачам чи читачам доводи та приклади відповідно до прийнятих стандартів. Або, якщо ці стандарти його не задовольняють, піддавати сумніву з допомогою переконливої аргументації. Людина готова до того, що наведені доводи будуть предметом розгляду фахівців цієї галузі, і їхні судження потрібно враховувати у подальшому;

3. формулювання самостійних суджень як продукт критичного мислення означає, що воно спрямоване на творчу розумову діяльність, а не на репродуктивне мислення, що базується на жорстких стереотипах та алгоритмах;

4. дуже важливими є критерії, до яких апелює, на які спирається критичне мислення. Критерії – це положення, які бере до уваги критично мисляча людина, оцінюючи ідеї в процесі їх аналізу чи критики. Критично мисляча людина повинен чітко уявляти структуру власної аргументації. А його роздуми повинні бути доступні для аудиторії;

5. самокорекція вимагає, щоб людина використовувала критичне мислення як метод, звернений на його власні судження з метою їх виправлення або поліпшення. Мисляча людина постійно піддає власні розумові процеси рефлексії, використовуючи при цьому суттєві критерії та процедурні норми;

6. використання загальних критеріїв не виключає уваги і чуйності до контексту. Адже загальні критерії повинні обов'язково перевірятися на відповідність та на можливість зміни в кожному конкретному випадку. Критично мисляча людина розуміє критерії у зв'язку з контекстом їх використання і допускає альтернативи, відповідні ситуації.

Все назване вимагає враховувати і те, що критичне мислення завжди діалогічно, тобто передбачає дискусії, зокрема між тими, хто навчається, в яких висувуються критерії, ідентифікуються та обговорюються контексти, а розумовий процес в цілому піддається оцінюванню.

У нашій педагогічній практиці ми прагнемо розвивати в учнів критичне мислення. Але часто ми не вчимо їх саме методам (стратегіям) критичного мислення. Як їх реалізувати? Де використовувати?

Часто можна почути, як вчитель каже: “Думай!” І учень відповідає: «А я і так думаю». Але визначити, чи так це насправді - неможливо, так як учень не знає, що означає “думати”, а вчитель не може йому цього пояснити. Ще менш вчитель, як правило, здатний пояснити, що означає мислити критично. А між тим, “звичайне” і “критичне” мислення значно різняться між собою.

В епоху нової технологічної революції з'являється суспільство, що базується на сучасній технології та швидко розвивається, так зване інформаційне. Інформація стає джерелом і засобом тиску на людей. Новітні політичні технології, новітні засоби інформації можуть формувати громадську думку, маніпулювати суспільною свідомістю, а іноді і змінювати все життя суспільства.

Серед викликів XXI століття найважливішими є вимоги до нового типу особистості. Серед них: відповідальність і адаптивність; навички комунікації; здатність до творчості і пізнавальний інтерес; системне і рефлексивне мислення; навички інформаційної грамотності; навички міжособистісних відносин і спільної діяльності; ідентифікація, постановка і рішення завдань; здатність до самоконтролю і самокорекції; соціальна відповідальність.

Як бачимо, багато з них збігаються з характеристиками критично мислячої особистості. Таким чином, критичне мислення – основа освітніх реформ XXI сторіччя – оскільки саме по собі воно є викликом цього сторіччя.

Для кожної конкретної людини існує, в першу чергу, щонайменше, три причини, чому саме зараз необхідно розвивати критичне мислення:

1. використовувана людьми мова часто маніпулятивна, двозначна. Крім того, ми мислимо стереотипами, говоримо стереотипами, іноді не задумуючись над значенням слів, які вживаємо;

2. всі ЗМІ контролюються або великими корпораціями або політиками, які маніпулюють нашими поглядами;

3. інтернет все частіше стає для нас основним джерелом інформації. Тому, якщо ми хочемо бути дійсно самостійні і успішні в своїй діяльності нам треба стати критичними мислителями.

Критично мисляча людина вміє:

- визначати проблему;
- перевіряти отриману інформацію;
- визначати наявність підтексту в інформації;
- враховувати альтернативні точки зору;
- синтезувати отримані знання;
- робити висновки та приймати оптимальні рішення.

Проблема школи в тому, що ми часто поділяємо нероздільні процеси. Критичне мислення є необхідною складовою численних процесів, необхідних для ефективного навчання, які виграють саме від свого комплексного застосування. Мають рацію ті педагоги прагнуть змінити практику своєї роботи, щоб школярі не просто читали і писали, а одночасно розвивали критичне мислення. Вони хочуть, щоб учні не просто запам'ятовували матеріал з предмета, а ставили до цього матеріалу запитання, проводили дослідження, творили, вирішували, інтерпретували матеріал і влаштовували дискусії. Саме таке навчання зараз прийнято вважати найбільш продуктивним.

УДК 373.5.015.31:17.02]:[373.5.016:821.161.2.0]

Гацелюк О.,

*студентка факультету української філології
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
(науковий керівник – к.п.н., доцент А.М. Король)*

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розкрито можливості морального виховання на уроках української літератури в середніх та старших класах.

Ключові слова: учні, уроки української літератури, національне виховання, моральне виховання.

Запорукою успішної розбудови української суспільстві є духовне відродження народу. держави, подолання загальної кризи в Вітчизняна освіта, орієнтуючись на

поглиблення психологічних основ виховання молоді, вимагає від учених не лише досконалого теоретичного вивчення проблеми, а й розробки необхідних методичних матеріалів, програм, технологій, які нададуть можливість педагогам підвищити ефективність виховної роботи із старшокласниками.

Фундаментальні ідеї морального розвитку особистості висувалися А. Макаренком, В. Сухомлинським, С. Якобсоном та ін. Важливий вклад у розробку теоретичних і прикладних проблем формування моральної свідомості учнів внесли праці І. Бега, О. Кононко, Н. Монахова, та ін. Ряд учених (Ю. Бондаренко, Г. Литвиненко) визначають художню літературу як ефективний засіб морального виховання школярів.

Таким чином, моральне виховання школярів розглядаємо і як соціальну, і як педагогічну проблему, від успішного розв'язання якої залежить становлення і розвиток у школярів високих моральних якостей, інтелігентності і справжнього духовного багатства стосунків. У зв'язку з цим метою наших тез є аналіз сутності морального виховання школярів на уроках української літератури.

Мораль є однією із форм суспільної свідомості, як сукупність принципів норм і правил, що регулюють поведінку людей відповідно до суспільних інтересів; а також означає систему цінностей та ідеалів, які відображають рівень розвитку окремої особистості і суспільства в цілому.

Синонімом до поняття "моралі" є «моральність», що визначає особливості світогляду, поведінки особистості та результати її діяльності. Основними регуляторами моральної поведінки є совість, сором та усвідомлення обов'язку. Саме мораль і совість формують поняття морального виховання.

На думку Ю. Руденко та О. Губко, моральне виховання означає процес і результат цілеспрямованої виховної діяльності педагога, яка передбачає формування моральних якостей, адекватної моральної поведінки та вчинків школярів у різноманітних життєвих ситуаціях. «Моральне виховання враховує національний характер, звичаї, традиції українського народу, ґрунтується на системі моральних якостей та цінностей, які засвоюються особистістю з раннього віку і визначають її моральну діяльність, поведінку

та сформованість ціннісного ставлення до оточуючих у майбутньому», – зазначають науковці [2, с. 136].

Чималий виховний потенціал містить українська література. Як невід'ємний складник духовного життя суспільства українська література упродовж століть збагачує колективний і педагогічний досвід народу, велич моральних засад, чеснот і цінностей нації. Тому вчителі-філологи повинні неабияку роль приділяти моральному вихованню учнів, адже шкільна програма дозволяє здійснювати моральне виховання на уроках української літератури практично щодня. Обговорення будь-якого художнього твору дозволяє торкнутися питань моральності та моралі. Завдання вчителя полягає в тому, щоб допомогти висловитися кожному учневі. Від школярів треба намагатися отримати неформальні відповіді, стимулювати самовираження і творчий підхід до вирішення питань.

На думку Н. Волошиної, неоціненне значення у вихованні національної самосвідомості наших учнів має художня література, яка є «невичерпним джерелом народної мудрості, культури почуттів, моральних постулатів, а також перлин родинного виховання» [1, с. 9].

На уроках української літератури в середніх і старших класах прекрасним джерелом для виховання школярів у дусі патріотизму і формування загальнолюдських моральних цінностей стали такі твори українських письменників: «Ялинка» М. Коцюбинського, «Федько-халамидник» В. Винниченка, «Микола Джеря» І. Нечуя-Левицького, «Захар Беркут» І. Франка, «Вогник далеко в степу» Г. Тютюнника, «Правда і кривда» М. Стельмаха, «Зачарована Десна» О. Довженка, «Земля» та «В неділю рано зілля копала» О. Кобилянської та ін.

Після прочитання таких програмових художніх творів із літератури у школярів змінюються почуття, наприклад, знижується байдужість, агресивність, неспокій та зневіра, зростає надія на краще. Осмислене прочитання літератури збагачує емоційність учнів, формує високоморальну особистість, здатну до порівняння та переживання.

Отже, є очевидним, що моральне виховання дітей закладено в основі українського національного виховання. В українців

нерушимо присутня усвідомленість причетності до рідної історії, традицій, культури свого народу, любов до Батьківщини, вболівання долею народу. Основними засобами морального виховання учнів стали

українська мова, література, історія. Моральне виховання входить у систему формування цілісної особистості, яка характеризується єдністю свідомості, моральних мотивів поведінки і суспільно корисної діяльності.

Література:

1. Волошина Н. Й. Ми Є. Були. І Будем Ми! Виховання національної самосвідомості учнів засобами художньої літератури : [Навчально-методичний посібник] / За ред. Н. Й. Волошиної. – К. : Ленвіт, 2003. – 215 с.
2. Руденко Ю. І. Українська козацька педагогіка : [Текст / Ю. І. Руденко, О. В. Губко. – К.: МАУП, 2007. – 384 с.

УДК 373.5.016:57]:004

Звєгінцева О.О.

*студентка природничого факультету
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
(науковий керівник – к.п.н., доцент С.М.Щербина)*

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАТЬ УЧНІВ

Розкриті особливості використання комп'ютера як засобу підвищення якості знань учнів у процесі вивчення біології.

Ключові слова: учні, біологія, комп'ютер, якість знань.

Постановка проблеми. Головною метою інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів є підготовка підростаючого покоління до повноцінної плідної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства, підвищення якості, доступності та ефективності освіти. Інформатизація педагогічного процесу загальноосвітньої школи насамперед передбачає широке впровадження у процес викладання навчальних дисциплін нових інформаційних технологій. «Нові інформаційних технології - це сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації за допомогою комп'ютерів та комп'ютерних комунікацій» [2,с.170].

Відомо, що підвищення ефективності процесу навчання багато в чому залежить від двох складових: методів навчання, що розвивають пізнавальну активність учнів та підвищують інтенсивність процесу навчання; засобів навчання, які дають можливість використовувати ці методи у повному обсязі. Використання комп'ютера як засобу навчання на уроках біології значно урізноманітнює форми учбової діяльності, піднімає науковість на якісно новий рівень, підтримує зацікавленість учнів до роботи протягом усього уроку, а використання моделей, імітаційних ситуацій, завдань-репетиторів полегшує відпрацювання навичок

та вмінь. Усе це сприяє більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу.

Аналіз досліджень та публікацій. Значний внесок у теорію і практику використання комп'ютерних інформаційних технологій у навчальному процесі зробили А.П.Єршов, І.Роберт, В.Беспалько, Я.Ваграменко, А.Єрилов, В.Ізвозчиков, Г.Клейман, М.Жалдак, Ю. Машбиць та інші вчені. Дослідження науковців переконують, що одним із важливих чинників інтенсифікації навчального процесу є використання сучасних технічних засобів, передусім комп'ютера, що дозволяє учням співпрацювати з носієм інформації, здійснюючи вибір матеріалу, темп подання та компонування його, тобто бути активними учасниками процесу навчання, а це в свою чергу позитивно відображається на результатах навчальної діяльності школярів, сприяє високому рівню засвоєння ними знань.

Мета статті – розкрити особливості використання комп'ютера як засобу підвищення якості знань учнів у процесі вивчення біології.

Виклад матеріалу. Використання комп'ютеру у навчальному процесі відбувається за багатьма напрямками: як засіб індивідуалізації навчання; як джерело інформації; як засіб оцінювання, обліку та реєстрації знань; як засіб творчої діяльності учня. Ефективність навчання з використанням комп'ютерів пояснюється значним

унаочненням програмного матеріалу, що дозволяє краще зрозуміти та засвоїти абстрактні поняття, сформувати практичні вміння та навички.

Сучасне програмне забезпечення комп'ютерів дає змогу школярам творчо працювати, а саме: текстовий редактор замінює друкарську машинку, маючи значно більше функцій (вибір шрифту, його розміру, кольору, розміщення друкованого тексту, корекція написаного, заміна блоків тексту); графічний редактор сприяє розвитку художніх навичок, допомагає в кресленні, проектуванні; музичний редактор дає змогу писати музику для будь-якого інструмента, оркестру. Бази знань містять певний обсяг інформації з конкретної теми, структурованої так, що у кожному її елементі є посилання на інші логічно пов'язані з ним елементи, що дає змогу учневі отримувати інформацію у потрібній йому послідовності.

З метою з'ясування особливостей використання комп'ютеру як засобу підвищення якості знань учнів в практиці роботи сучасної школи, виявлення ставлення вчителів та учнів до використання комп'ютеру у процесі вивчення біології ми провели анкетування, спостереження та бесіди.

Результати анкетування показали, що лише 28% від опитаних вчителів намагаються використовувати комп'ютер під час організації навчального процесу з біології. Вчителі біології 60% зазначили, що комп'ютер доцільно використовувати під час організації навчального процесу, бо це багатофункціональна машина, гарний засіб навчання.

На думку вчителів, саме використання комп'ютеру як засобу навчання в процесі вивчення біології сприяє підвищенню пізнавального інтересу учнів до вивчення шкільної навчальної дисципліни, розвитку самостійності та активності у процесі засвоєння знань з предмету, підвищенню якості їх знань з навчального предмета. Інші вчителі, 9% від опитаних, вважають, що доцільніше використовувати комп'ютер з метою об'єктивного оцінювання знань учнів та здійснення контролю в процесі оволодіння учнями темою, що вивчається. Також, окремі вчителі, 3% від опитаних, вважають, що комп'ютер як засіб навчання доцільніше використовувати в старшій школі, хоча більшість вчителів вказує, що бажано використовувати комп'ютер в будь-яких

класах, оскільки він допомагає учням краще уявити ті біологічні процеси, які вивчаються, сприяє свідомому засвоєнню знань з предмета.

Більшість вчителів біології, 78% від опитаних, зазначили, що вони не володіють методикою використання комп'ютера як засобу навчання під час організації навчального процесу, але прагнуть нею оволодіти у майбутньому. Вчителі зазначили, що майже всі вони підвищували свій професійний рівень щодо використання комп'ютера як засобу навчання під час відвідування курсів комп'ютерної грамотності, що існували при кожній школі. Але під час навчання на курсах їм ніби було все зрозуміло, а під час самостійної роботи на комп'ютері в них з'явилося багато труднощів. Вони не мають можливості удосконалювати свої інформаційні знання, вміння та навички, оскільки більшість з них немає вдома персонального комп'ютера і не має можливості систематично користуватися ним. Ті, вчителі (22% від опитаних), які мають комп'ютер і вміють ним користуватися, зазначають, що це гарний засіб навчання, що за його допомогою вони здійснюють пояснення нового матеріалу, створюють тестові завдання, які використовують з метою об'єктивного оцінювання знань учнів. Більшість вчителів зазначає, що комп'ютер допомагає учням не просто пізнати істину, а й осмислити, усвідомити те, що вивчається на уроці. Педагоги зазначили, що на практиці вони відчули найрізноманітніші можливості комп'ютера як засобу навчання. І вказали, що комп'ютер - потужний, багатофункціональний засіб навчання, що породжує у душі школяра спалах позитивних емоцій, а також бажання ще і ще раз попрацювати над програмним матеріалом.

Педагоги (91,0% від опитаних) стверджують, що на сучасному етапі розвитку шкільної освіти проблема застосування комп'ютеру на уроках біології набуває дуже великого значення, оскільки застосовуючи на уроках біології комп'ютер, вчитель може демонструвати учням мікросвіт клітини, ріст і розвиток організмів, еволюцію живих систем, розвиток життя на Землі, тобто за короткий час демонструвати процеси, які проходять впродовж місяців, років і навіть століть; знайомити з явищами, що потребують звукового відображення (звуки у природі,

голоси птахів, голоси тварин); проводити практичні та лабораторні роботи. Все це, на думку педагогів-практиків, дозволяє вивести сучасний урок на якісно новий рівень, дозволяє підвищити статус вчителя, розширювати можливості ілюстративного супроводу уроку, використовувати різні форми навчання та види діяльності в межах одного уроку, ефективно організовувати контроль знань, вмінь та навичок учнів, полегшувати та вдосконалювати розробку учнів щодо підготовки творчих робіт, проектів, рефератів.

Більшість вчителів розуміють ефективність використання комп'ютера під час організації навчального процесу, а також на уроках біології і погоджуються з доцільністю їх використання, оскільки вважають, що це сприяє підвищенню пізнавальних інтересів, пізнавальної діяльності школярів, в наслідок чого підвищується їх рівень знань з предмету. Педагоги відмітили, що хоч вони і розуміють важливість використання комп'ютера під час організації навчального процесу, але разом з тим використовують їх досить рідко, епізодично, пояснюючи відсутністю комп'ютера в навчальному кабінеті, не досить гарним знанням методики використання комп'ютера під час організації навчального процесу, низьким рівнем інформаційних знань, умінь та навичок.

Література:

1. Освітні технології / [за ред. О.М.Пехота]. – К.: «А.С.К.» - 2001. - С.163-180.
2. Синельников В.В. Використання комп'ютера в ході викладання біології / В.В. Синельников // Біологія. – 2008. - № 27. – С.5-10.
3. Чернявська З.В. Сучасний засіб навчання: Використання комп'ютерної техніки на уроках біології / З.В. Чернявська // Рідна школа. – 1998. - № 1. – С. 36-38.

УДК 37.035:39]:[37.016:821.161.2.0]

Зуєва В.П.

вчитель української мови та літератури
Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 26

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Проаналізовано виховні можливості української літератури як навчального предмету у здійсненні національного виховання учнів та представлено власний досвід роботи з вихованої роботи В.П. Зуєвої.

Ключові слова: учні, українська література, виховання, національне виховання.

Постановка проблеми. Революція Гідності, жертвний подвиг Героїв Небесної Сотні, події, які нині переживає український народ, ще раз засвідчили, що державна незалежність потребує постійного захисту, забезпечення

національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання дітей та молоді.

У «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2015-2019 рр.» зазначається, що національно-патріотичне виховання має на меті формування

національно-патріотичної свідомості, а саме: особистісної ідентифікації зі своєю нацією, віри в духовні сили та майбутнє країни, волі до праці на користь народу; усвідомлення моральних та культурних цінностей; знання історії, звичаїв, обрядів, символіки як всієї країни так і її регіонального різноманіття. При цьому *головною домінантою національно-патріотичного виховання дітей та молоді є формування в особистості ціннісного ставлення до суспільства, держави та самої себе; відчуття своєї належності до України, усвідомлення єдності власної долі з долею своєї країни; активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.*

В умовах становлення української держави національному вихованню належить пріоритетна роль. Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувані у молоді громадянські, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо української держави.

Наша Україна – молода держава, перебуває на шляху радикальних політичних, соціальних та економічних перетворень, обравши шлях переходу від тоталітарних ідеологій до свободи й демократії, національного відродження, цивілізованої, соціально зорієнтованої економіки, побудови нового громадянського суспільства. За сучасних умов національне виховання дітей і молоді набуло особливої гостроти й актуальності, важливою є проблема здійснення національного виховання учнів під час організації навчально-виховного процесу. Великі можливості у здійсненні національного виховання учнів має українська література як навчальна дисципліна.

Національне виховання – це виховання особистості на основі системи ідеалів, традицій, звичаїв, переконань, створених народом і спрямованих формувати ціннісні орієнтації молодих поколінь у дусі розвитку матеріальної й духовної культури української нації. Воно забезпечує духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь минулих, сучасних і майбутніх.

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатой духовної культури народу, його національної ментальності, спорідненості світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і талантів.

Аналіз досліджень та публікацій. На необхідність здійснення національного виховання вказується у таких нормативно-правових документах: Декларації прав дитини, Конвенції про права дитини, Законі України «Про освіту», національній програмі «Освіта», «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави», «Концепції демократизації українського виховання», «Концепції національного виховання», «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2015-2019 рр.» та ін. У «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти» зазначається, що ця концепція, як і концепція гуманітарної освіти, є елементом нової ідеології освіти, яка повинна працювати на процес державотворення, становлення народу України як політичної нації.

Багатогранні аспекти національно-патріотичного виховання особистості знайшли своє відображення у працях педагогів Х. Алчевської, Г. Ващенка, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги, які велику увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості, поваги до історичного минулого. А. Макаренко, В. Сухомлинський радили прищеплювати учнівській молоді високі почуття вірності й відданості Батьківщині, пошани до її трудівників. Письменники, історики, філософи та літературознавці М. Бердяєв, М. Грушевський, С.Єфремов, І. Огієнко, Г. Сковорода, І.Франко, Д. Чижевський визначали основні складники національного виховання свідомого українця; методисти Т. Бугайко, В. Водовозов,

В. Острогорський, В. Стоюнін, М. Рибникова розробляли шляхи формування патріотичних почуттів, переконань засобами художнього слова.

Психологічні засади національно-патріотичного виховання досліджували Б. Ананьєв, П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Петровський, І. Синиця, П. Якобсон. У сучасній педагогічній науці проблемі національно-патріотичного виховання присвячені праці І. Бега, О. Вишневецького, С. Карпенчук, В. Кременя, В. Кузя, Н. Мойсеюк, О. Сухомлинської та ін.

У сучасній науці окремі аспекти національно-патріотичного виховання розробляють вчені-методисти: О. Бандура, Н. Волошина, А. Капська, В. Неділько, Є. Пасічник, Б. Степанишин та інші. Серед зарубіжних досліджень привертають нашу увагу праці Е. Гідденса, М. Вебера, І. Вироста, П. Манчіні, С. Соловйова, Л. Февра та ін.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми засвідчив, що більшість науковців-дослідників вважає, що значним підґрунтям національно-патріотичного виховання старшокласників є введення до програм з літератури у школі письменників, твори яких були з певних причин вилучені з літературного процесу. Це могутні постаті І. Багряного, В. Барки, Є. Маланюка, О. Ольжича, Т. Осьмачки, У. Самчука, О. Теліги, творча спадщина яких донесе до майбутніх поколінь українців повну правду про страшну трагедію, пережиту їхнім народом.

Різні аспекти національно-патріотичного виховання відбиваються у творах видатних українських митців: Б. Грінченка, О. Довженка, Ліни Костенко, І. Огієнка, Лесі Українки, Т. Шевченка, І. Франко та ін. Національне виховання учнів ефективно здійснювати під час вивчення життя, творчості та творів О. Довженка, Уласа Самчука, Івана Багряного, Василя Симоненка та інших письменників.

Мета статті: проаналізувати виховні можливості української літератури як навчального предмету у здійсненні національного виховання учнів та представити власний досвід роботи.

Виклад матеріалу. Національне виховання передбачає визнання національних вартостей як визначальних. До них належать: українська ідея, що втілює в собі прагнення до

державності та соборності, патріотизм і готовність до самопожертви у випадку потреби захисту Батьківщини, почуття національної самопошани і гідності, історична пам'ять, повага до державних та національних символів та до Гімну України, любов до рідної культури, мови, Національних свят і традицій, повага до Конституції України і до обраних демократично владних чинників, орієнтація власних зусиль на розбудову Української держави та прагнення побудувати справедливий державний устрій, протидія антиукраїнській ідеології, прагнення до розвитку духовного життя українців тощо.

Ідеалом національного виховання є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідомо особистість, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, є носієм національних цінностей, національних виховних традицій та звичаїв, морально-педагогічного досвіду українського етносу, кращих надбань національної та світової культури, життєво компетентна, високоінтелектуальна, творча, здатна до саморозвитку й самовдосконалення.

Українська література є першоосновою духовного та соціального розвитку суспільства. Ця істина підтверджується усім ходом розвитку людської цивілізації. Уроки літератури в школі повинні стати основою національного виховання учнів, їхнього громадянського змушнення, високої моральності та працелюбства, естетичної наснаги. Художня література спонукає шкільну молодь захоплюватися красою і самобутнім багатством рідної землі, національно-визвольною боротьбою українців, їх славетним минулим.

Кожна національна система виховання утверджує свій ідеал людини, громадянина. Українська культура передбачає виховання *ідеального українця* – людину лагідну і широку, доброзичливу, чесну і правдолюбиву, дотепну і жартівливу, талановиту і працювиту, доброго господаря, славного захисника свого роду і Батьківщини. Без повертання до багатовікового досвіду народу у справі виховання і навчання не може здійснюватись і формування національної самосвідомості. Здобутки рідного народу, що повинні мати

найвищий статус у змісті української системи виховання, формуватимуть у підростаючого покоління національну гордість, надихатимуть на нові досягнення і звершення в ім'я суверенної України.

Одним з найважливіших завдань, які необхідно розв'язати у процесі вивчення української літератури, є забезпечення ідейного впливу історичних подій на учнів, використання їх високого потенціалу з метою виховання громадянина України, якому притаманна висока культура, широкий кругозір, творчі здібності, загальнолюдські цінності, високі моральні ідеали.

В українській літературі проблема козацького руху розглядається в широкому контексті: як початок формування української нації (В. Смолій, О. Гуржий), як важлива складова історії України-Русі (Д. Яворницький, В. Цвєтков, М. Грушевський), історії Слобожанщини (Б. Карагода, Г. Карагода). Відомі психолого-педагогічні дослідження проблем пов'язаних з вивченням феномену «козацька педагогіка» та основних морально-етичних норм життя козаків (Д. Яворницький), описом особистостей «козацьких вождів» (Б. Сушинський), «полководців війська запорізького» (В. Смолій), «отаманів» (Р. Коваль, М. Савченко, Г. Хворостенко).

Завданням української літератури є актуалізація в процесі викладання навчального матеріалу гуманістичних цінностей українського народу, культивування їх. Саме ознайомлення учнів з досвідом минулих поколінь сприяє вихованню народного духу, проникненню їх до глибин народної психіки, опануванню культури свого народу.

Вчитель української літератури має навчити учня вільно володіти вміннями і навичками, комунікативно виправдано користуватися засобами рідної мови – її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), практично користуватися рідною мовою в найрізноманітніших життєвих ситуаціях, прагнути до виховання майбутнього громадянина-патріота України шляхом ознайомлення дітей з культурою, традиціями та звичаями українського народу; а також формування у них почуття причетності до історії та майбутнього свого краю, пробудження і виховання патріотичних почуттів.

Українська мова є однією з найдавніших і розвинутіших мов світу. Вона має багатовікову історію свого розвитку, тому скарбниця її виражальних засобів, пізнавально-навчальних прийомів практично невичерпна. Вона надзвичайно багата лексично, граматично і інтонаційно, тому за своїми можливостями здатна виконувати велику культуротворчу, духовно творчу, народотворчу історичну роль. Виховання поваги і любові до рідної мови, пробудження почуття захоплення її красою, ліричності, милозвучності, виразності, а головне отримання знань за допомогою мови – це є міцний і надійний гарант національного виховання. Через рідну мову і культуру, вважав В. Симоненко, дитина здійснює своє «синівське право побути з матір'ю на самоті». Досконале володіння рідною мовою безпосередньо впливає на розвиток інтелектуальних, естетичних інтересів учнів, їх моральних почуттів.

Культурологічна змістова лінія програми з української мови містить перелік тем, які орієнтують вчителя - словесника на добір відповідних текстів, що ознайомлюють з історією, звичаями й традиціями, мистецькими скарбами, духовною культурою, постатями кращих синів і дочок українського народу, із загальнолюдськими нормами моралі покоління свою мудрість і славу, традиції і культуру.

Народні пісні, які в сукупності своїй окреслюють феномен української нації, промовляючи до прийдешніх поколінь, покликані виплекати в їх душах національну свідомість та самосвідомість, гордість за свій народ, його історію, культуру. Аналіз праць визначних просвітителів, письменників, діячів культури і мистецтва, дослідження текстів пісенного фольклору України переконливо показують, що українські народні пісні – джерело пам'яті народу, духовний його набуток, – є дієвим засобом формування національної самосвідомості. Завдяки емоційності, мелодійності, змістовності й образному багатству українська пісня легко засвоюється слухачем, її зміст трансформується в ставленні особистості до рідної землі, народу, Батьківщини.

Важливою складовою різнобічного виховання особистості та формування національної свідомості учнів є українська література, зокрема вивчення епічних полотен минулих епох та сучасності, які пробуджують

у юних громадянах національну свідомість, розвивають художній смак і потяг до прекрасного. На уроках літератури педагог має більше можливості формувати комунікативну функцію мови, прищеплювати національну ідеологію. Цьому сприяє багатий ідейно-тематичний зміст запропонованих програмою художніх творів. Основне завдання уроків літератури – зробити національно-культурні надбання народу невід’ємною частиною внутрішнього світу підрастаючого покоління.

Національно-патріотичне виховання на уроках літератури доцільно здійснювати на основі проблемного вивчення текстів, де є активна позиція героїв у ставленні до проблем національного відродження. Це сприяє формуванню в учнів широкого світогляду, творчої уяви, національної свідомості та громадської гідності.

На уроках української літератури необхідно широко використовувати скарб усної народної творчості – казки, легенди та притчі, які містять в собі значний пізнавальний і виховний потенціал і доступні до сприймання учнями та на їх основі знайомити школярів з історією українського народу, його традиціями.

На уроках української літератури через ознайомлення школярів з народними звичаями можливо формувати гордість за свою приналежність до такої давньої і мудрої нації, як українці. Звичай та обряди українського народу – не додаток до життя, а саме життя, яскравий вияв його самобутнього характеру, світогляду. У звичаях, обрядовості зафіксоване національне буття народу.

Художнє слово не лише є носієм визначеного речового значення, але й викликає численні асоціації з іншими словами, формує уявлення про предмети, дії. Художнє слово стає тоді витвором мистецтва, коли містить у собі естетичну цінність, коли між художнім твором і читачем виникають естетичні взаємини. Художнє слово – це особливий спосіб мислення, створення мовної картини світу, яка у свою чергу передбачає зв’язок між тим, хто створює художній світ, і тим, хто його сприймає.

У творах української художньої літератури чимало зразків сильних, мужніх людей, людей з прекрасною метою і сильною волею, з високорозвиненими почуттями обов’язку честі, гідності, самоповаги, любові до рідної

землі, тобто почуттями, виховання яких є необхідною передумовою формування національної самосвідомості. Для вчителя української літератури значущий сенс має орієнтація всього навчального процесу на виховання у школярів довготривалих духовно-моральних цінностей: життя народів у мирі й злагоді, партнерстві й взаємовигідному співробітництві; права і гідність людини як найвищі мірила цивілізації; любов до батьківського дому і батьківського краю; істинний гуманізм, який виражається у дієвій доброті, співстражданні й милосерді, піклуванні про довкілля, та ін.

Вивчення української літератури дозволяє: на основі детального вивчення на уроках історичних подій та феномену українського народу здійснювати формування у учнів моральних засад, високих морально-етичних якостей, глибокого почуття патріотизму, розумінню ними найвищої цінності волі й незалежності, фізичному загартуванню й витривалості. здійснювати системний підхід щодо декларування провідних рис вдачі українців; розв’язати систему проблемних питань та творчих завдань за провідною ідеєю їх спрямування у площину національного виховання, формування національної самосвідомості на основі актуалізації механізму особистісної рефлексії.

Вчитель української літератури у практичній діяльності здійснюючи національно-патріотичне виховання має реалізувати такі завдання, як:

1) розкриття для кожної особистості поняття патріотизму, любові до свого народу, до рідної Батьківщини;

2) формування патріотичних переконань в учнів, обґрунтування необхідності їх постійного удосконалення в реальних умовах навчально-пізнавальної діяльності;

3) використання реальних соціально-педагогічних умов у процесі реалізації технології національно-патріотичного виховання особистості;

4) застосування нових наукових досягнень у практиці патріотичного виховання особистості, активізація шляхів підвищення ефективності національно-патріотичного виховання учнів у сучасній школі

Підготовка вчителя до уроку на якому буде здійснюватися національно-патріотичне

виховання учнів повинна мати такий алгоритм діяльності:

1. аналіз навчальної програми з предмета і знаходження тем, питань понять, які мають національно-патріотичний характер;

2. формулювання ключових проблемних питань, навколо яких можна організувати обговорення на уроці;

3. формулювання завдання уроку (результати, які очікує одержати наприкінці вчитель) та вирішення, якими методами краще скористатись у цьому випадку;

4. підготовка фрагменту уроку та апробація його на практиці.

Вчитель української літератури має враховувати, що національно-патріотичне виховання учнів засобами художнього слова буде значно ефективнішим, якщо: будуть задіяні всі складники національно-патріотичного виховання учнів під час вивчення художньої літератури; в учнів формуються уміння, які сприяють вихованню національно-патріотичних почуттів; на уроках літератури моделюються такі навчальні ситуації, які сприяють формуванню особистісних рис громадянина України; учні свідомо і цілеспрямовано уміють визначати патріотичні мотиви твору; на уроках

забезпечується зв'язок матеріалу, що вивчається, з сучасністю.

Аналіз наукової літератури та практичний досвід роботи дозволяє стверджувати, що здійснення національного виховання учнів у процесі вивчення української літератури буде ефективним при дотриманні під час організації навчального процесу наступних педагогічних умов: наявності активної національно-патріотичної, просвітницької позиції вчителя; урізноманітненні форм та методів в організації навчальної роботи на уроках; урахуванні вікових та індивідуальних особливостей учнів, рівня їхнього розвитку і підготовки; гуманізації відносин "вчитель-учень" у навчальному процесі.

Висновки. Можливості української літератури як навчального предмету у здійсненні національного виховання учнів надзвичайно великі. Література у школі має допомогти учням подолати принизливе почуття національної меншовартості, разом з історією України допомогти повернути їм історичну пам'ять і виплекати природне почуття національної гордості за свою Батьківщину.

УДК 37.091.33:004]:37.062

Коваленко В.С.

*заступник директора з навчально-виховної роботи,
Криворізької загальноосвітньої школи № 52*

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕРНЕТ- ТА МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРАКТИКУ РОБОТИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

Представлено результати дослідно-експериментальної роботи КЗШ №53 за темою «Науково-методичні засади запровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів».

Ключові слова: медіаосвіта, загальноосвітній навчальний заклад, дослідно-експериментальна робота.

Сьогодні процес інформатизації охопив всі сторони життя сучасного суспільства. Цей процес має кілька пріоритетних напрямків, до яких, безумовно, слід віднести інформатизацію освіти та запровадження сучасних Інтернет- та медіаосвітніх технологій. За короткий час вони стали невід'ємною складовою сучасного суспільства. У багатьох країнах світу вільне володіння цими технологіями є складовою базової освіти.

В якості головного ключового пріоритету адміністрація Криворізької загальноосвітньої школи І – III ступенів № 52 Криворізької

міської ради Дніпропетровської області визначила для себе наступний - запровадження дослідно-експериментальної роботи за темою: «Науково-методичні засади запровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів». Розглянемо більш детально наведений вектор діяльності. Ми вступили в епоху інформаційно-насиченого суспільства, тому пріоритетними напрямками розвитку освіти є формування високого рівня інформаційної культури кожного члена суспільства та держави в цілому.

Для реалізації даного проекту були виділені години з варіативної складової навчального плану щодо запровадження курсів за вибором «Основи медіаграмотності» (школа I ступеня), «Медіакультура» (школа II ступеня) та «Медіакультура» на базі профільного 10-ого класу (профіль української філології).

Під час здійснення дослідно-експериментальної роботи щодо запровадження медіаосвіти організовано роботу чотирьох проектних робочих творчих груп: 1) удосконалення системи медіаосвіти (апробує функціональні моделі запровадження медіаосвітніх технологій з метою підтримки навчально-виховного процесу); 2) психолого-педагогічного забезпечення викладання курсу (забезпечує психолого-педагогічний супровід дослідно-експериментальної роботи шляхом розробки та стандартизації методик відстеження ключових медіакомпетеностей особистості школяра); 3) навчально-методичного забезпечення (займається вивченням теоретико-концептуальних положень вітчизняної моделі медіаосвіти, розробкою заходів щодо запровадження медіаосвітніх інновацій на базі закладу, відпрацюванням дієвих рекомендацій щодо викладання суміжних з медіаосвітою навчальних дисциплін); 4) моніторингу розвитку медіакультури учнів (реалізує моніторинг розвитку ключових медіакомпетеностей в учнів різних вікових груп у ході проведення анкетувань). На засіданні методичної ради закладу затверджується план роботи кожної групи і визначаються пріоритетні напрямки та завдання на календарний рік і перспективу.

Французький письменник Андре Моруа вважав, що беручись за маленьку справу, слід виконувати її досконало і ставитися до неї, як до справи великої. У рамках організаційно-методичного забезпечення щодо здійснення дослідно-експериментальної роботи систематично проводяться заходи щодо підвищення медіакомпетеності не лише школярів, але й вчителів та батьків. Серед них можна відзначити наступні: 1) засідання методичної ради закладу за темою: «Запровадження медіа-освітніх, web-, інформаційно-комунікаційних технологій для збагачення освітнього простору сучасного учня при викладанні базових навчальних дисциплін»; 2) вироблено моделі роботи

експериментального закладу (модель «Інтеграція медіаосвіти в систему базової шкільної та позашкільної освіти як фактор формування медіаграмотності та медіакомпетентності учнівської молоді») та системи методичної роботи (функціональна міні-модель “5 кроків до успіху”); 3) круглий стіл за темою: «Формування медіакомпетентностей сучасних школярів під час викладання курсу за вибором “Медіакультура” в інноваційному освітньому просторі (з досвіду роботи)» та багато інших аспектів.

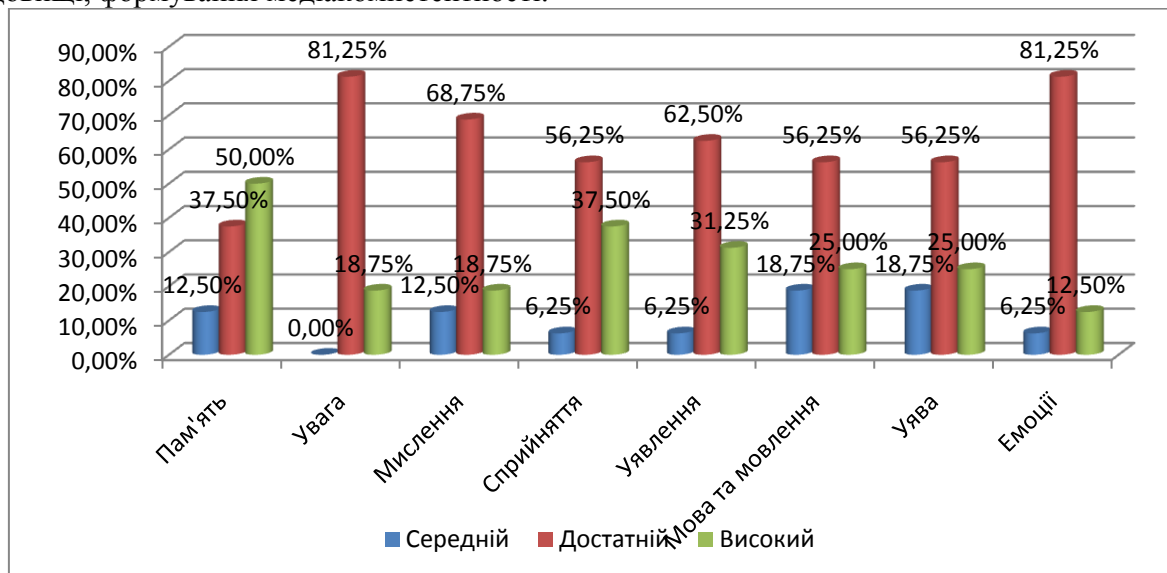
Ключовим аспектом дослідно-експериментальної роботи залишається психолого-педагогічне забезпечення. З метою ефективного та цілісного запровадження медіаосвітніх інновацій було здійснено: 1) вхідний психолого-педагогічний зріз щодо відстеження ключових психологічних процесів (складання моніторингової таблиці та плану корекційної роботи); 2) проведення психолого-педагогічної діагностики рівня сформованості навичок критичного мислення учнів загальноосвітнього навчального закладу щодо професійного самовизначення; 3) проведено психолого-педагогічний семінар за темою: «Розвиток в учнів медіакультури і забезпечення їх підготовки до ефективної взаємодії із сучасним інформаційним середовищем» та інші заходи.

У відповідності з річним планом роботи школи організована просвітницька, виховна робота та сплановані масові заходи. До даного напрямку діяльності можна віднести наступні: 1) круглий стіл «Небезпека світу мас-медіа» (вироблення практичних рекомендацій для класних керівників); 2) заняття батьківського лекторію за темою: «Розвиток інформаційного суспільства. Проблема цифрової нерівності. Основні етапи розвитку засобів масової комунікації»; 3) ділова гра за темою «Медіаграмотність – невід’ємна риса сучасного школяра».

Вплив медіаосвітніх курсів за вибором на рівень медіакультури учнів експериментальних класів здійснювався шляхом діагностування дітей на початку впровадження занять і на виході. Інструментарій діагностування рівня медіакультури учнів розроблявся методичною та психологічною службою закладу. Результати діагностики виявили тенденцію

зростання медіаторчості учнівської молоді, розвитку їх критичного мислення, активного осмисленого перебування в інформаційному середовищі, формування медіакомпетентності.

Результати проведення вхідного анкетування учнів 10А класу протягом 2015 / 2016 навчального року наведено на діаграмі

Під час проведення дослідження в рамках дослідно-експериментальної роботи із запровадження медіаосвіти, було проведено об'ємне анкетування і виявлено серйозні проблеми в розвитку інформаційної культури учнів. Інформаційна культура – багатокомпонентна частина загальної культури особистості. Всі ми знаємо, що рівень загальної культури учнів бажає бути кращим, це саме стосується і інформаційної культури.

Найбільше занепокоєння в результатах анкети викликали ознаки Інтернет – залежності (надмірного перебування у медіапросторі) в більшій половині учнів. Звичайно ж це питання було винесено на батьківські збори, адже саме вдома діти і просиджують весь свій вільний час перед комп'ютером. Результат обговорення і анкетування батьків вартий уваги: виявлено, що майже в 50 % родин не існують ніяких обмежень щодо використання комп'ютера та перебування в Інтернет-просторі. Більше того, четверта частина опитаних батьків взагалі не вміють користуватися Інтернетом, а тому зрозуміло, що не запобігають його небезпеці. Ті ж батьки, які цікавляться, що робить дитина, коли перебуває в Інтернет-просторі, також виявили певну необізнаність щодо основних видів діяльності своїх дітей. Тому отримані дані потребують негайно реакції з боку адміністрації закладу та проведення корекційно-профілактичного впливу на

наступному етапі дослідно-експериментальної роботи.

Формуванню критичних навичок та інноваційного потенціалу особистості сучасного учня сприяють інтелектуальні конкурси, які проводить ДОШПО.

Французький письменник Гюстав Флобер вважав, що для того, аби мати талант, потрібно бути впевненим, що ти ним володієш. Вчителі школи постійно працюють над підвищенням свого фахового рівня. Для висвітлення та популяризації медіаосвітніх інновацій у практиці роботи початкової, середньої та старшої школи педагогічними працівниками створені електронні портфоліо, які систематично поповнюються відповідними матеріалами для підтримки викладання навчальних дисциплін. За час здійснення дослідно-експериментальної роботи Криворізька загальноосвітня школа № 52 презентувала досвід своєї роботи з питань запровадження медіаосвіти під час проведення районних та міських заходів. Так у листопаді 2013 року було проведено семінар-презентацію для керівників загальноосвітніх навчальних закладів Жовтневого району м. Кривого Рогу за темою: «Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховному процесі та управлінській діяльності як ефективний засіб модернізації системи освіти». У березні 2014 року було проведено майстер – клас для вчителів української мови

та літератури Жовтневого району м. Кривого Рогу за темою: «Використання Інтернет та медіаосвітніх технологій на уроках української мови та літератури, їх вплив на становлення інноваційної особистості». У квітні 2015 року було проведено відкрите засідання опорної школи з питань впровадження ІКТ у навчально-виховний процес та управлінську діяльність за темою: «Архітектура впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних, медіаосвітніх та веб-технологій у практику роботи загальноосвітнього навчального закладу та управлінську діяльність». В той же часовий проміжок проведено міський семінар – практикум для учителів початкової школи м. Кривого Рогу за темою: «Впровадження Інтернет-, веб- та медіаосвітніх технологій у навчально-виховний процес як засіб підвищення якості освіти в початковій школі».

Окрім того заклад тісно співпрацює з Криворізьким педагогічним інститутом ДВНЗ «Криворізький національний університет» та Криворізькою гімназією № 127 Криворізької міської ради Дніпропетровської області з питань обміну досвідом шляхом проведення web-конференцій. З метою фахового зростання та популяризації позитивних напрацювань, які отримані в ході здійснення дослідно-експериментальної роботи матеріали з досвіду роботи закладу подаються до друку у фахових виданнях обласного, всеукраїнського та міжнародного рівнів.

Для популяризації позитивних напрацювань педагогічного колективу та висвітлення позитивної динаміки в напрямку здійснення дослідно-експериментальної роботи вся інформація про хід експерименту висвітлюється на офіційному сайті закладу в розділі «Дослідно-експериментальна робота» / «Медіаосвіта» за адресою: http://kr_school_52.dnepredu.com/uk/site/mediaosvita.html.

З метою фахового зростання медіа-педагогів, які викладають курс за вибором «Медіакультура», здійснюється курсова перепідготовка на семінарах – практикумах, конференціях, тренінгах на базі Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Авраам Лінкольн, 16 – й Президент США, стверджував, що той, хто хоче – шукає можливості, хто не хоче – шукає причини. Незважаючи на значні напрацювання в напрямку здійснення дослідно-експериментальної роботи, виникають певні проблеми та труднощі. Хотілося б коротко зупинитися на них: 1) навчальна програма з курсу за вибором «Медіакультура» розрахована на студентів вищих навчальних закладів і не враховує психолого-педагогічних особливостей учнів середньої школи; 2) пошук матеріалів: ілюстрацій, демонстрацій, завдань, вимагає величезних часових витрат (на підготовку до одного заняття в середньому витрачається 5-6 годин); 3) парк комп'ютерної техніки морально та фізично застарів, тому достатньо складно готувати учнівські проекти.

Література:

1. Баришполець О. Соціальне призначення медіаосвіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppp/2009_9/Barishpoletz.htm
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошніченко Ю. – 2-ге вид., стер. – К.: АУП, ЦВП, 2012. – 58 с.
3. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник // за ред. Л. А. Найдьоновой, О. Т. Баришпольця. – К.: Міленіум, 2010. – 440с.
4. Найдьонова Л. А. Медіаосвіта в Україні: особливості реалізації соціально-психологічної моделі. / Любов Найдьонова. – Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. – № 4. – 2013. – С. 91 – 97.

УДК 37.015.311:37.091.4

Козак А.Г.

*основний вчитель Криворізького навчально-виховного комплексу
«Загальноосвітня вальдорфська школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок»*

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ, ПОБУДОВАНОГО НА ЗАСАДАХ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Розкриті особливості становлення та розвитку особистості в умовах навчально-виховного процесу, побудованого на засадах вальдорфської педагогіки.

Ключові слова: особистість, навчально-виховний процес, вальдорфська педагогіка.

Постановка проблеми. Сьогодні достатньо широко відомою у світовій педагогіці, однією із найбільш розроблених для практичного використання й методично апробованих технологій навчання – є вальдорфська педагогіка.

Аналіз досліджень та публікацій. Особливості навчання і виховання учнів на принципах вальдорфської педагогіки розкриті у наукових доробках І. Дичківська, А. Нісімчук, О. Падалка, О.Пехоти, О. Шпак та ін.

Мета статті: розкрити особливості становлення та розвитку особистості в умовах навчально-виховного процесу, побудованого на засадах вальдорфської педагогіки.

Виклад матеріалу. На початку ХХ сторіччя Р.Штайнер, розробляючи філософське й психологічне обґрунтування вальдорфської педагогіки, робочим принципом проголосив принцип «наслідування з істоти дитини, що розвивається». Основою для цього було глибоке переконання, що людина є проблематичною натурою завдяки відсутності внутрішніх сил, нерозвинутих у певні дитячі роки.

Вальдорфська педагогіка ставить перед собою таке питання: як необхідно організувати навчально-виховний процес, щоб усе запропоноване дитині для навчання було інструментом для становлення та розвитку її особистості?

Головне завдання вчителя вальдорфської школи – зберегти і природним шляхом розвинути у дитині відкрите, творче, активне ставлення до світу, сформувати у неї планетарне мислення. Для того, щоб успішно виконати таке завдання, педагогіка повинна піднятися до рівня душевно – духовних закономірностей розвитку людини в цілому. А.Пінський, керівник Московського вальдорфського центру зазначає, що «вальдорфську педагогіку можна вважати сучасною духовно-науковою екологією дитинства».

Виходячи з антропософського розуміння людини, вальдорфські вчителі виділяють три етапи у становленні й дозріванні людської особистості, відповідно до яких й були розроблені методи й прийоми викладання основ наук та запропоновані засоби виховного впливу.

Розглядаючи методи навчання й виховання людської душі й духа, Р.Штайнер стверджував,

що класична антропологія залишає поза увагою душевно-духовні сили дитини. Він визначав два полюси, між якими знаходиться навчально-виховний процес, звертаючи увагу на «тілесно – душевно – духовний розвиток дитини з його повільним темпом змін і швидко змінні соціально – культурні умови життя».

Навчання школярів з 1 по 8 класи у вальдорфських школах зорієнтоване на перший полюс, навчання з 9 по 11 класи – на другий полюс. Оскільки людина повинна знайти своє місце у сучасному світі й брати участь у його творенні, саме тому навчальний процес у вальдорфській школі являє собою ряд об'єктивних вимог, обумовлених природою дитини на різних вікових сходах та рівнем сучасної культури.

Головне питання, яке намагався вирішити Р.Штайнер створюючи модель нової школи, можна сформулювати так: зберігаючи недоторканим внутрішній світ дитини, виховати її у суспільстві і для суспільства, але зберегти внутрішнє прагнення до свободи.

Випускники вальдорфських шкіл повинні будуть нести імпульс вільної духовності у політичну, економічну, соціальну діяльність суспільства. Навчання та виховання у вальдорфській школі націлене не на односторонні знання, а на розвиток умінь, загартування волі та спонукання вихованців до творчості.

У своїй праці «Методика навчання й передумови виховання» Р. Штайнер визначав, що сучасній педагогіці необхідно художньо будувати викладання для дітей 7 – 14 років, уникаючи при цьому двох крайностей: перша – дуже ранній інтелектуальний підхід. За допомогою рухливих, здатних до розвитку художніх образів викликати у дитини такі почуття, які могли б пройти через метаморфозу зростання її душі, зростаючі самі; друга – зловживання вчителем своєю волею. Учня не треба до чогось примушувати. Необхідно потроху формувати у них правильне ставлення до речей, до самого себе, та до світу. Воля вчителя повинна переходити у вчинки учнів.

Виходячи з душевно-духовного розуміння дитини в цілому навчання з 7 до 14 років у вальдорфській школі організоване як акт художньої творчості, що перетворює в образи всі програмні знання до періоду пубертата. Школярі перших чотирьох класів мислять

образами розвиваючи свій духовний світ. Школярі 5-8 класів вчать мислити виражати свої судження, будувати гіпотези зберігаючи живе мислення. Це період морального, емоційного та фізичного розвитку людини, коли всі генетичні задатки повинні пробудитись.

Враховуючи що моралізування у віці від 7 до 14 років взагалі недоступне дитячій душі вальдорфські вчителі прагнуть стати взірцем для наслідування своїм вихованцям. Р.Штайнер наголошував, що «вчитель – вихователю являє собою те, що дитина у своєму серці називає, не користуючись саме цими словами, істинною красою і добром».

Універсальна організація виховання з 1 по 4 класи вальдорфських шкіл – образне викладання. Вибір такої форми навчання обумовлений тим, що з 7 до 14 років – сенситивний період для розвитку почуттів, усіх видів сприймання й пам'яті, образного й творчого мислення. У цьому віці дитина сприймає світ як щось єдине. Вона прагне пізнати дійсність усіма своїми почуттями, відкрита та істинна у прояві емоцій: знаходиться у стані винахідника природи й людських відносин. Завдання вчителя – задовольнити потреби учня молодших класів, та сприяти створенню нових більш духовних потреб. Особлива роль надається інформації, яка тренує сферу пам'яті та почуттів. Знання, які отримує учень в цьому віці звертаються не до сухого інтелекту, а в більшій мірі до уявлення, яке впливає на бажання вчитися та розвиток волі. А саме це розвиває особистість.

Образи живуть і розширюють емоції, почуття учня та формують відповідне сприйняття світу. Такий підхід до навчання не має кордонів в оволодінні певних знань, навпаки, розвиває сприймання звука, числа, форми, сприяє формуванню почуття мовлення, рухів, мислення. Образне викладання – метод широкого образно-творчого мистецтва. Р.Штайнер, наполягаючи на образному викладанні навчального матеріалу писав: «треба за допомогою рухомих, здатних до розвитку, художніх образів викликати у дитини такі почуття, давати їй такі уявлення, які могли б пройти через метаморфозу зростання, могли б самі рости, додержуючись зростання душі». Це сприяє становленню розвитку дитини.

Ф.Калгрен зазначав, що діти у своїх потребах до образів лише повторюють шлях розвитку людства, а це необхідна умова для становлення й розвитку особистості. Міфи, які дійшли до нас з глибини століть, свідчать про те, що на певному етапі розвитку кожна народність одягала свої знання про світ у яскраві образи. По мірі розвитку конкретних, матеріальних наук, образи стихій та явищ поступово витіснялись із людської свідомості науковими поняттями. Так само образне мислення дітей, досягнувши свого піку у 10 років, продукує високу пізнавальну діяльність, переростає в аналізуючи причинно-наслідкове мислення й, нарешті, у здатність оперувати абстрактними поняттями. У віці 9-10 років до фантазії дитини приєднується усвідомлення навколишнього світу, особистого “Я”. Вона починає відчувати свою “замість” – відокремленість себе від світу. Для того, щоб це почуття подвоєності не злякало дитину, не зробило її замкнутою, вчитель повинен «відкривати світ» перед своїми вихованцями у всіх його проявах та фарбах. Він так повинен описувати на уроках рослини, тварин, закони, форми життя, щоб учень міг охопити їх внутрішню суть, відчути себе частиною цього великого світу. Це відбувається тоді, коли «внутрішні сили дитини злітають вгору в образній уяві та можуть самостійно діяти у юній особистості. Так вони отримують право на існування, проявляючись в думках, почуттях та вольових імпульсах».

Такий підхід надає змогу зняти проблему втомленості дитини, вносить в кожний урок елемент творчої активності, розвиває почуття й емоції учнів, їх допитливість. Поняття, які сприймаються дитиною у кольорі, ритмі, рухах залишаються надовго в дитячій пам'яті та її душі. Образи змінюються разом з ростом дитини, поступово доповнюючись точними штрихами, науковим обґрунтуванням і у 7-8 класі завершується формуванням абстрактних понять.

Р.Штайнер у своїй праці «Методика навчання і виховання» наголошував на тому, що «слід прагнути художньо будувати викладання особливо для учнів у період статевого дозрівання. Саме в цей час «вчитель виконує роль провідника, торкаючись духовної індивідуальності учня, що допоможе йому сформуватися як людській особистості».

Залучення до інтелектуальної діяльності вальдорфська педагогіка впроваджує після 14 років, в цей час кардинально змінюються підходи до організації навчання. Тепер учень сам спостерігаючи явища природи, вивчаючи дії та закони, знайомлячись з історією розвитку цивілізацій та взаємовідносин між народами, економічних та політичних змін, розуміє зміст особистого внутрішнього світу, «переживає могутність логіки».

Вальдорфські вчителі впевнені, що існує справжній закон розвитку, який допоможе дитині пізнати світ почуттями, волею та мисленням, і, відповідно, підкаже шлях становлення кожної особистості.

У період статевої зміни тіла (зріст, голос, вторинні статеві ознаки) тіло підлітка проектує душевне зростання. Молода людина усвідомлює самого себе, вільно вступає у зв'язки з оточуючим світом, вона прагне до самостійної оцінки дійсності, ставить перед собою завдання, виходячи з власного життєвого досвіду, прагне сама формувати особистий погляд на життя та людей. Цей період ще невмілого і невпевненого контакту із світом, але вже відчувається усвідомлення особистого “Я” у повній мірі.

Ураховуючи стан вихованців у цей період розвитку, відкриваються нові вимоги до змісту й методів навчання. Вчителі широко впроваджують використовують новітні технології, які дають змогу розвивати інтелект учня. У навчально-виховному процесі широко використовуються експерименти, навчання переходить на глибоко науковий рівень. Ряд фактів подається учням так, щоб вони самі змогли їх проаналізувати, узагальнити, встановити причинно-наслідкові зв'язки й зробити самостійні висновки – «наукові відкриття». Поняття, сформоване на основі вже власних висновків підлітків, має характер особистого надбання. Спосіб викладання основ наук у вальдорфській школі починаючи з середніх класів, дає змогу формувати всі види мислення. Р.Штайнер підкреслював, що «важливо підготувати дитину до того, щоб у в своєму внутрішньому світі вона пережила могутність логіки, щоб вона була для неї об'єктом художнього уявлення».

В цей період вальдорфські вчителі особливо уважно слідкують за тим, щоб “живий дух” підлітка не був неповноцінної форми. Душевне життя підлітка повинне тепер бути

зосереджене на моральних переживаннях добра та зла. Наприклад, для одних учнів навчальний процес – це лише джерело відповідної інформації, тоді як для інших засіб духовного освоєння дійсності, засіб самопізнання, естетичної насолоди та спілкування. Учні виявляють не однаковий інтерес до різних предметів. Наприклад, вальдорфські вчителі намагаються знайти такі художні твори (для під час занурення в тему), щоб читання цього твору стало для підлітка духовною потребою, викликало захоплення, емоційно вражало, розкривало відтворюючу увагу, викликало асоціативне мислення. Це метод вільного морального вибору на основі пізнання свого внутрішнього світу, навколишньої дійсності.

Також велике значення в вихованні душевно-духовних сил підлітків у вальдорфській школі несе в себе цикл мистецтв. Шляхом безперервних систематичних вправ у пластиці, живопису, скульптурі, музиці підлітки набувають можливість формувати та вільно розкривати свій душевно – духовний потенціал. Одним із принципових положень вальдорфської педагогіки є обов'язкове й різноманітне використання всіх видів мистецтв у навчальному процесі, наприклад: учні пишуть власні есе, малюють сюжетні та предметні малюнки, створюють скульптури, ставлять рольові мініатюри та ін. Таким чином, відбувається розвиток творчих здібностей та духовних якостей учня, формуються моральні ідеали та розширюється світогляд особистості.

Юність пробуджує в людині здібності розвивати власний смак, прагнути до самостійного мислення. У цей період інтенсивно розвиваються індивідуальні здібності. Починається пошук особистого шляху життя. Головна мета цього етапу виховання – формування основ життєвого укладу вихованців. Характерними особливостями навчання на цій сходинці виховання є: викладання основ наук спеціалістами з університетською освітою та курсами з вальдорфської педагогіки для старших класів; всі висловлювання та пропозиції педагога можуть бути поставлені під сумнів; уроки мають форму дискусій, диспутів; важливу роль при вивченні наук посідають досліди та експерименти.

Висновки. Таким чином, становлення та розвиток особистості в умовах навчально-виховного процесу вальдорфської школи здійснюється ефективно при дотриманні основних принципи діяльності, що передбачають: 1) виховання в душі свободи, що веде дитину до вільного і глибокого самопізнання, комплексного розвитку внутрішніх сил, самовизначення в житті; 2) цілісність формування особистості - єдність

її тілесної, душевної і духовної сторін; 3) врахування особливостей вікових циклів розвитку, добових біоритмів; 4) опору на авторитет вихователя, батьків, духовного ідеалу. Так на практиці реалізується положення Р. Штайнера про те, що самовиховання – це виховання самостійності, подальший розвиток та становлення особистості.

УДК 373.5.016:57]:004

Лагода Ю.Г.

студентка природничого факультету
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
(науковий керівник – к.п.н., доцент С.М.Щербина)

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАСОБОМ ЗАЛУЧЕННЯ ЇХ ДО СТВОРЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОЕКТІВ

Стаття присвячена проблемі формування екологічної культури учнів засобом залучення їх до створення екологічних дослідницьких проектів у процесі вивчення біології.

Ключові слова: екологія, екологічна культура, проект, екологічний дослідницький проект.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку шкільної освіти спостерігається низький рівень екологічної культури молоді, що пояснюється рядом причин: «панування безвідповідального ставлення до природи, бездуховність, незнання та руйнування народних традицій раціонального природокористування» [5, с. 91].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Подолати перелічені недоліки взаємозв'язку людини і природи можливо лише при грамотному здійсненні екологічної освіти та виховання підростаючих поколінь. Цій проблемі присвятили свої наукові праці зарубіжні вчені: Е. Енгер, Б. Сміт, Ф. Нобіл, Дж. Діді та вітчизняні вчені: І. Зверев, Н.Пустовіт, М.Будико, А. Кацуро, Ю.Макаров, Л.Вороніна, Л.Руденко, С.Лапаєнко, А.Ясинська, А. Горелев, І. Махов, В. Крисаченко, Н. Гнілуша, В. Шанда та ін.

Мета статті – розкрити особливості формування екологічної культури учнів засобом залучення їх до створення екологічних дослідницьких проектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мета екологічної освіти і виховання полягає у «формуванні у школярів системи наукових знань, поглядів, переконань, що забезпечують формування відповідального ставлення до оточуючого середовища у всіх видах діяльності; виховання любові до природи,

прагнення берегти і примножувати її, тобто формування екологічної культури особистості» [1, с.213].

Термін екологічна культура вперше з'явився у роботах представників американської школи «культурної екології» Р. Парке та Е. Берджесса.

Екологічна культура, за визначенням І.Зверева та І. Суравегіної це «здатність людини відчувати існування оточуючого світу, пристосовувати його до себе та поєднувати власні потреби з можливостями оточуючого середовища, тобто дієва готовність до екологічної діяльності» [3, с.11].

Складовими екологічної культури, на думку цих науковців *виступають*: екологічні знання, екологічні переконання, екологічний світогляд, екологічна свідомість, екологічне мислення, готовність до екологічної діяльності.

Основними показниками та критерії екологічної культури учнів є: засвоєння провідних екологічних ідей, понять та наукових фактів; розуміння цінності природи як джерела матеріальних та духовних сил суспільства; оволодіння прикладними знаннями, практичними вміннями та навичками раціонального природокористування; вміння оцінювати стан оточуючого середовища, приймати правильні рішення по її покращенню, передбачати можливі наслідки своїх дій та не допущення

негативних впливів на природу в усіх видах суспільно-трудової діяльності; свідоме дотримання норм поведінки у природі; наявність потреби у спілкуванні з природою, прагнення до пізнання оточуючого середовища в єдності з морально-етичними переживаннями; прояв діяльності по покращенню природного середовища, по пропаганді природоохоронних ідей.

Відповідно до прояву показників та критеріїв виділяють *три рівні екологічної культури учнів: високий середній та низький*.

Сьогодні вчителі-практики дбають про пошук більш ефективних видів навчання, що спрямовані на прищеплення учням любові до природи, розкриття її величі, краси. Серед них важливе місце посідає проектне навчання. Підґрунтям проектною системи навчання вважається концепція Дж.Дьюї, що передбачала створення умов для самонавчання учнів, збудження їхньої ініціативи та інтересів. Ключовим аспектом у роботі за проектною системою є виконання *проекту* – значного за обсягом і складністю завдання, міцно пов'язаного з повсякденним життям у різних його проявах.

Проектне навчання передбачає проектну діяльність учнів, в основі якої є дослідницький метод. Головними фігурами в навчанні за проектною системою є учні. Вони самостійно шукають або висувують проблему для розв'язання, самостійно проектують те, чим мають займатися. Самі виконують проект, керуючи власною діяльністю і захищають саме таке його виконання. На долю вчителя припадає консультативно-дорадча роль. На думку М. Голубенко, «проектна діяльність учнів цілеспрямована на розв'язання певного завдання, нерозривно пов'язана з практикою, виконується колективно»[2, с.7].

Організації проектною діяльності учнів приділено достатньо уваги у наукових працях вчених: К. Баханова, М. Голубенко, В. Паламарчука, І. Підласого О. Пометун, О. Пехоти та ін.

Слово «проект» запозичене з латинської й походить від слова «proectus», яке буквально означає «кинутий уперед». У сучасному розумінні проект – це намір, який буде здійснено у майбутньому.

«Метод проектів – це освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою

практикою, формування у них специфічних умінь та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку»[4, с.17].

Метод проектів: стимулює учнів до розв'язання проблем, які потребують певної суми знань; розвиває критичне мислення; формує навички роботи з інформацією (учні добирають потрібну інформацію, аналізують її, систематизують); допомагає вирішувати пізнавальні й творчі завдання у спільній співпраці.

Суть проектного навчання в тому, що учень у процесі роботи над навчальним проектом розуміє реальні процеси, об'єкти. Воно передбачає «проживання» школярем конкретних ситуацій, подолання труднощів, здійснення конструювання.

До основних завдань екологічних проектів належать такі:

1. Залучення учнів до вивчення й збереження природи рідного краю та його культурно-історичного минулого.

2. Формування навичок дослідницької діяльності учнів.

3. Становлення дитячого природоохоронного руху як діяльної форми екологічного виховання та навчання, розвитку в підлітків почуття причетності до розв'язання екологічних проблем.

Залучаючи учнів до створення екологічних дослідницьких проектів у процесі вивчення біології можна запропонувати *можливі тематичні напрямки екологічних проектів:*

- проблеми природних екосистем;
- тварини й рослини в екосистемах;
- організація екологічного моніторингу природних екосистем; формування комплексної картини стану екосистем;
- аналіз впливу людини на екосистеми та їхні компоненти; зниження негативних наслідків людської діяльності;
- збереження лісів як унікальної екосистеми, раціональне використання лісових багатств;
- збереження біорізноманіття в природних угрупованнях;
- зміни в екосистемах за останні роки й десятиліття та їхні причини, порівняння результатів власних спостережень з історичними відомостями;
- відновлення втрачених і деградуючих компонентів природних територій, що

перебувають під охороною, їхній захист від антропогенних впливів;

- рідкісні й вимираючі організми, пошук способів їхнього ефективного захисту;

- зміни в будові й способі життя тварин і рослин, обумовлені антропогенними впливами;

- роль різних рослин і тварин в «піонерських» угрупованнях та у відновленні природного стану екосистем.

- вивчення якості повітря, води, ґрунту, організація моніторингу екологічного стану середовища міста, складання екологічного паспорта району (мікрорайону), школи, квартири;

- аналіз впливу екологічного стану на якість життя та здоров'я населення; шляхи оздоровлення екологічної ситуації в місті;

- рослини й тварини - мешканці міста; аналіз особливостей організмів та їхніх угруповань, обумовлених екологічним станом у місті;

- проблеми утримання свійських тварин у місті; проблеми міських птахів і бездомних тварин у місті;

- моніторинг громадської думки городян щодо екологічного стану в місті (соціологічні дослідження);

- оцінка енергоспоживання та втрат енергії в школі й удома;

- аналіз ситуації, розробка й реалізація рекомендацій щодо ефективного утеплення вікон та дверей у квартирах і під'їздах, освітлення приміщень, розрахунок ефективності й економічності;

- розробка рекомендацій зі скорочення витрат води;

- утилізація відходів різних виробництв вашого району;

- утилізація цінних складових побутових відходів - батарейок, мобільних телефонів, комп'ютерів, автомобілів.

Критеріями оцінки проектів є:

- відповідність проекту заявленій темі та глибина проробки проблеми;

- комплексність, повнота й обсяг проведених досліджень;

- ступінь творчої участі учнів у проведенні досліджень та в практичних діях.

З метою формування екологічної культури учнів засобом залучення їх до створення екологічних дослідницьких проектів у процесі

вивчення біології було розроблено екологічний практикум з комплексного дослідження Гурівського лісу.

Завдання цього практикуму полягало в тому, щоб якомога ретельніше вивчити стан досліджуваної екосистеми, встановити її вплив на навколишнє середовище, зробити прогноз щодо перспективи подальшого розвитку цього лісового угруповання.

Передбачалося проведення занять з таких тем:

1. екскурсія «ознайомлення з гурівським лісом»;

2. вибір і складання карти території дослідження, а також закладка пробної ділянки й майданчиків для дослідження;

3. пристосування живих організмів до життя в біогеоценозі;

4. опис мохів і лишайників лісового угруповання;

5. антропогенний вплив на стан досліджуваного угруповання;

6. ділова гра «розробка проекту поліпшення екологічної ситуації в лісовому масиві».

Доцільно також залучати учнів до роботи над іншими важливими екологічними проектами, серед яких: екологічний проект «Місто без сміття».

Мета проекту: формувати екологічну культуру городян, з'ясувати причини ситуації, що склалася на вулицях міста, розробити рекомендації, спрямовані на поліпшення екологічної ситуації в місті.

Завдання проекту: проведення соціологічного дослідження «Вивчення громадської думки, з'ясування причин забруднення вулиць міста побутовими відходами», виявлення проблем, пов'язаних зі сформованим типом поведінки жителів міста, визначення можливих способів поліпшення ситуації, що склалася на вулицях міста, за допомогою створення ефективної системи утилізації відходів.

Школярі із задоволенням долучаються до проекту «Рослина (назва виду), занесена в Червону книгу України» і з таким алгоритмом його виконання:

1. Прочитати, що написано про цю рослину в Червоній книзі України.

2. Описати її біологію та умови існування.

3. З'ясувати, які несприятливі чинники впливають на чисельність цих рослин.

4. Запропонувати й обґрунтувати заходи щодо збереження її чисельності.

Цікавим для школярів є проект «Рослини нашого краю», спрямований на поглиблення знань учнів про систематику рослин.

Мета проекту: створити книгу про рослини рідного краю (за конкретною родиною). *Завдання проекту:* зібрати матеріал про 15 представників цієї родини; підібрати ілюстрації; знайти загадки, перекази, вірші; скласти ребуси або кросворди; оформити книгу.

Висновки. Отже, у проектній діяльності докорінно змінюються відносини “вчитель-

учень”: учень визначає мету діяльності – учитель допомагає йому в цьому; учень відкриває нові знання – учитель рекомендує джерела знань; учень експериментує – учитель розкриває можливі форми і методи експерименту, допомагає організувати пізнавально-трудова діяльність; учень обирає – учитель сприяє прогнозуванню результатів вибору; учень активний – учитель створює умови для розвитку активності; учень – суб’єкт навчання, учитель – партнер.

Література:

1. Міроненко Л. Створення і використання комп’ютерних презентацій під час навчання біології / Л. Міроненко // Рідна школа, 2008. - № 1. - С. 40-44.

2. Неведомська Є. Комп’ютерні технології під час навчання біології / Є. Неведомська // Біологія і хімія в школі. - 2007. - №4. - С. 10-14.

3. Хаблак З.П. Використання навчальних комп’ютерних програм на уроках біології / З.П. Хаблак // Комп’ютер у школі та сім’ї. - 2003. - № 1. - С. 35-38.

УДК 37.062:37.091.4

Носуль О.Л.

*вчитель початкових класів Криворізького навчально-виховного комплексу
«Загальноосвітня вальдорфська школа I-III ступенів – дитячий садок»*

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ ВАЛЬДОРФСЬКОГО ВИХОВАННЯ

Розкриті особливості соціалізації особистості молодшого школяра в умовах вальдорфського виховання.

Ключові слова: особистість, вальдорфське виховання, молодший школяр.

Постановка проблеми. На зламі століть закономірний пошук відповідей на запитання: Як плекати образ людини – господаря власної долі? Якою має бути людина у житті і чим вона озброєна для життя? Як допомогти дитині компетентно обрати свій життєвий шлях та ефективно інтегруватися в суспільство? Як подолати соціальний параліч, недовіру й відчуженість? Як освіта сприятиме особистісному розвитку, розкриттю потенційних можливостей школяра, його соціалізації?

Сьогодні як ніколи гостро постає завдання осмислення й пізнання нових педагогічних реалій, створення нової філософії освіти, відкритої до таємниць життя людини, її прагнень, життєвого й духовного світу. Соціалізація являє собою процес становлення особистості, поступове засвоєння нею вимог суспільства, придбання соціально значимих характеристик свідомості і поведінки, які регулюють її взаємини із суспільством.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему соціалізації або її окремі аспекти вивчають філософи, етнографи, соціологи, психологи, кримінологи, представники інших

наук. Так, Б. Скінер, А. Бандура, В. Уолтерс розглядають соціалізацію як процес соціального навчання. Ч. Кулі, Дж. Мід досліджують соціалізацію як результат соціальної взаємодії людей. Т. Парсонс, Р. Мертон сприймають соціалізацію як процес рольового тренування. Ці дослідники соціалізацію розглядають як процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості.

Мета статті: розкрити особливості соціалізації особистості молодшого школяра в умовах вальдорфського виховання.

Виклад матеріалу. У загальному ряді альтернативних європейських педагогічних систем виділяється вальдорфська педагогіка. Розвиваючись на основі філософії і педагогічних принципів Рудольфа Штайнера (1861-1925), одного із основоположників антропософії, вальдорфська педагогіка виділяє одним із головних завдань виховання - формування в учнів здатності самостійно обирати напрям

власного життя, бути відповідальним за свій вибір. Це дозволить підростаючому поколінню вступати у контакт із соціальним світом.

Р. Штайнер зазначав, що людина – громадянин трьох світів. Своїм тілом він належить до світу, який він також сприймає своїм тілом; своєю душею він будує собі свій власний світ; через його дух перед ним розкривається світ, який вище цих обох світів.

Соціалізація у вальдорфській педагогіці не передбачає ні стресове «викидання» дитини в соціальне середовище, ні надії на стихію міжособистісного спілкування, що сприяє соціалізації учнів. Вона вибудовує (звичайно, не безперечно) систему дбайливого розгортання духовного життя особистості і переходу від суб'єктивних переживань внутрішнього світу до духовного проникнення в соціальний світ. Така особистість, на переконання прихильників Р. Штайнера, не потрапить сліпо під вплив різних політичних, економічних і навіть релігійних тенденцій, а буде діяти в соціумі як самотуння, вільна людина.

Вальдорфська педагогіка орієнтується на індивідуальний внутрішній світ дитини, на життя його душі і духу і закликає вихователів уникати влади над дітьми.

Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного розвитку і якісного перетворення пізнавальних процесів: вони набувають свідомий і довільний характер. У процесі навчання перед дитиною виникає безліч проблем, які вимагають постановки спеціальних завдань на запам'ятовування, відтворення, тренування різних видів пам'яті.

У молодшому шкільному віці відбувається подальше вдосконалення довільної емоційної регуляції поведінки, з'являються навички елементарного аналізу власної поведінки (рефлексія). У школяра з'являється можливість подивитися на себе, на свої вчинки, результати, відстежити свої дії у зворотному порядку, можливість повернутися до початку. Таким чином, молодший школяр починає усвідомлювати себе не ізольовано, а знаходитися в системі людських відносин, тобто у нього з'являється переживання себе як істоти соціальної. Рівень морального розвитку молодшого школяра характеризується мірою засвоєння ним моральних норм, що складають основу моральної саморегуляції, що формують у дитини моральну мотивацію, власну моральну позицію.

У молодшого школяра розвивається здатність орієнтуватися в своїй поведінці не на зовнішні, а на внутрішні норми поведінки. Дитина повинна

включитися в практику конкретних людських стосунків і вчинків як у сферу спілкування з дорослими, так і у сферу спілкування з однолітками, бо кожна з цих сфер, сприяє формуванню морально-етичних якостей особистості. У спілкуванні з дорослими дитина засвоює суспільно значущі критерії оцінок вчинків і якостей людей, цілі та мотиви поведінки, способи аналізу навколишньої дійсності. У сфері взаємин з однолітками дитина все це освоює на практиці, набуваючи досвід самостійного вирішення етичних проблем.

Якщо дитина буде гармонійно розвиватися по всім цим напрямкам, вона придбає соціальний досвід і якості особистості, які допоможуть їй успішно вирішувати завдання соціалізації.

Одними з найбільш значущих факторів, що впливають на соціалізацію особистості, є сім'я, виховання, колектив і праця.

Першою сходинкою соціалізації дитини є сім'я. Традиційно головним інститутом виховання є сім'я. Важливість сім'ї як інституту виховання обумовлена тим, що в ній дитина знаходиться протягом значної частини свого життя і по тривалості свого впливу на особистість жоден з інститутів виховання не може зрівнятися з сім'єю. В умовах вальдорфської школи проводяться різні шкільні свята та вистави за участю батьків, родинні ярмарки та інше, тому шкільне виховання є продовженням традицій виховання у сім'ї.

Говорячи про трудове виховання, як фактору розвитку соціалізації особистості учня, треба зауважити, що в процесі праці і спілкування з іншими членами трудового колективу відбувається розвиток почуттів особистості. Включаючись у трудовий процес дитина докорінно змінює своє уявлення про себе і навколишній світ. Радикальним чином змінюється і самооцінка. У процесі спілкування та оволодіння новими знаннями формується світогляд школяра. Робота в колективі розвиває соціалізацію особистості дитини. Отже, праця є найважливішим чинником, що впливає на розвиток особистості. Все це можна прослідкувати і проспостерігати на уроках рукоділля і ліплення у початковій школі. Не менш важливими в навчальному процесі є той період, коли діти багато працюють фізично. Наприклад, у третьому класі учні знайомляться з професіями, ремеслами, самі орють землю, сіють зерно, збирають урожай. Це сприяє результативному трудовому вихованню у вальдорфській школі.

Питання про взаємини колективу й особистості – одне із ключових, і в умовах

демократизації виховання, дотримання прав і свобод людини, воно набуває особливої важливості. Процес включення учня в систему колективних взаємин складний, неоднозначний, нерідко суперечливий. Насамперед, необхідно відзначити, що він глибоко індивідуальний. Школярі, майбутні члени колективу, відрізняються один від одного станом здоров'я, зовнішністю, рисами характеру, ступенем товарищескості, знаннями, вміннями, багатьма іншими рисами і якостями. Тому вони по-різному входять до системи колективних відносин, викликають неоднакову реакцію з боку товаришів, чинять зворотний вплив на колектив.

Положення особистості в системі колективних відносин істотним чином залежить від її індивідуального соціального досвіду. Саме досвід визначає характер суджень, систему ціннісних орієнтацій, лінію поведінки особистості. Він може відповідати, а може й не відповідати судженням, цінностям і традиціям поведінки, які склалися в колективі. Особливу увагу привернули уроки евритмії, іноземної мови та музики. Евритмія виховує соціальну толерантність та формує впевненість у власних силах та можливостях. Аналіз спостережень свідчить про те, що на першому етапі викладання цих предметів колектив був менш сформований, а через декілька місяців занять вже були помітні позитивні зміни. Учні підтримували одне одного словом, а іноді і ділом, вміли "відчувати"

товариша під час виконання вправ та дещо інакше взаємодіяли з вчителем-предметником. Під час ритмічної частини основного уроку учні працюють у колі, в парах, в групах та індивідуально. Це дає можливість формувати колектив, дружні стосунки між учнями, можливість проявити себе як особистість.

Спостереження за процесом соціалізації учнів є досить важливим у діяльності і роботі вчителя. Тому у вальдорфській школі існує практика ведення психолого-педагогічних карт на кожного учня. Вони дозволяють відслідковувати як відбувається процес адаптації дітей до навчального процесу і дає більш глибоке розуміння сутності і етапів розвитку дитини, а ніж "стандартна" характеристика. Для кожного учня вкінці навчального року вчитель складає вірш або казку про нього. Іноді у героїв цих творів діти зустрічають себе і можуть порівняти власну поведінку з їхньою.

Висновки. Отже, аналіз наукової літератури та власного педагогічного досвіду дає підстави стверджувати, що соціалізація учнів молодшого шкільного віку – складний та суперечливий психологічний процес. Вальдорфська педагогіка дозволяє в більшій мірі реалізувати різні його аспекти через здійснення належного сімейного та трудового виховання, що у кінцевому рахунку сприяє формуванню згуртованого учнівського колективу та забезпечує подальшу соціалізацію кожної особистості.

УДК 376 : 378

Польгун К. В.

аспірантка кафедри педагогіки,
Криворізького педагогічного інституту,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ТРУДНОЩІ В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Розглянуто проблеми матеріально-технічного, кадрового забезпечення інклюзивного навчання, труднощі організаційного характеру. Акцентовано увагу на наявності соціальних стереотипів, психологічній неготовності викладачів до впровадження освітньої інклюзії.

Ключові слова: студент з обмеженими фізичними можливостями, інклюзивне навчання, вищий навчальний заклад, організація навчання, труднощі.

У світі з кожним роком зростає кількість людей, що мають порушення здоров'я. В Україні з посиленням демократичних та антидискримінаційних настроїв підвищується увага до проблем соціально незахищених груп населення, зокрема людей з обмеженими можливостями. Українське суспільство починає визнавати право людей з особливими потребами на повноцінну участь у суспільному

житті. Про це свідчить упровадження інклюзивної освіти, що передбачає реалізацію права кожного громадянина на навчання в освітньому закладі загального типу, створення належних умов для задоволення особливих освітніх потреб учнів та студентів.

Водночас аналіз науково-педагогічної літератури та досвіду впровадження інклюзивного навчання в умовах навчальних

закладів загального типу (Л. Будяк, А. Колупаєва, К. Кольченко, Т. Лореман, О. Фудорова та ін.) дозволяє зробити висновки щодо наявності певних перешкод на шляху поширення освітньої інклюзії.

Метою поданої статті є здійснення аналізу і класифікація труднощів, пов'язаних з упровадженням інклюзивного навчання, та окреслення шляхів їх подолання. Так, проблеми впровадження інклюзивного навчання можна умовно поділити на п'ять груп: труднощі організаційного змісту; труднощі, пов'язані з недостатнім матеріальним забезпеченням; труднощі психологічного та соціального характеру; труднощі, пов'язані з відсутністю відповідного кадрового забезпечення; труднощі, що стосуються безпосередньо навчального процесу.

Серед труднощів організаційного змісту передусім варто згадати недосконалість українського законодавства щодо інклюзивного навчання осіб з обмеженими можливостями. Також слід відзначити архітектурну недоступність освітніх закладів, непристосованість навчальних аудиторій до особливих потреб студентів, відсутність сурдоперекладачів, відсутність спеціального допоміжного навчального обладнання в навчальному закладі та необхідної техніки в студентів з обмеженими можливостями для роботи вдома тощо.

Згадані труднощі часто пов'язують з недостатнім фінансуванням, відсутністю належної матеріально-технічної бази освітнього закладу – неадекватним матеріальним забезпеченням.

Труднощі соціального характеру спричинені наявністю в суспільстві певних стереотипів щодо осіб з порушенням здоров'я [4]. Часто увага концентрується саме на обмежених можливостях, а особистісні чи професійні якості відходять на другий план. Відтак домінуючим ставленням до осіб з обмеженими можливостями є співчуття чи жалість, що негативно впливає на навчальний процес [2]. Це може стати причиною недооцінювання потенціалу людей з порушеннями здоров'я, призвести до надто поблажливого ставлення з боку викладачів, що, в свою чергу, може викликати ворожість з боку одногрупників.

Ставлення людей до освітньої інклюзії визначається багатьма факторами, серед яких важливу роль відіграє наявність у здорової людини досвіду спілкування з людьми з обмеженими можливостями в повсякденному житті. Якщо в здорових дітей забрати можливість співіснування з однолітками з особливими потребами під час здобуття шкільної, університетської освіти, вони тим більше не будуть готові прийняти їх у дорослому житті. Значною мірою через те, що не будуть знайомі з можливостями цих людей і, швидше за все, будуть попросту їх остерігатися та недооцінювати. Звідси, наприклад, логічним є виникнення поширеної в Україні ситуації, коли роботодавець не хоче наймати людину з обмеженими можливостями здоров'я лише за фактом інвалідності, незважаючи на її рівень знань та професійні якості [2]. Саме поширення інклюзивної освітньої практики здатне розірвати замкнуте коло: з одного боку – впровадження інклюзивної освіти можливе лише за умов сформованості певного рівня суспільної свідомості, з іншого, – свідоме толерантне суспільство можна виховати за рахунок широкого впровадження інклюзивної освіти.

Психологічні труднощі стосуються неготовності здорової частини студентства співіснувати в одному соціальному просторі зі студентами з особливими потребами, неготовності педагогічних працівників прийняти студентів з обмеженими можливостями як звичайних учасників навчального процесу, неготовності та небажання самих осіб з порушенням здоров'я долати всі ті перешкоди, які неодмінно трапляються на їхньому шляху під час навчання у ВНЗ. Зокрема, психологічну неготовність викладачів можна пояснити недостатнім рівнем знань у галузі спеціальної педагогіки та психології, незнанням форм і методів роботи зі студентами з особливими освітніми потребами, невпевненістю у власних силах та підтримці з боку адміністрації, колег та інших фахівців, відсутністю будь-якої мотивації до втілення принципів інклюзивної освіти, нерозумінням її кінцевої мети та сенсу впроваджуваних змін тощо [1].

Проблеми відсутності відповідного кадрового забезпечення інклюзивного навчання так чи інакше торкаються дослідження багатьох науковців. Розвиток

інклюзивного суспільства шляхом впровадження інклюзивної освіти значною мірою залежить від педагога. Здійснення навчального процесу в умовах інклюзивного навчального середовища вимагає від викладача високого рівня знань в галузі спеціальної педагогіки та психології, а також здатності до їх застосування в непередбачуваних життєвих ситуаціях. Іншими словами, викладач інклюзивного навчального закладу має володіти інклюзивною компетентністю. За І. Хафізулліною, вона зумовлює здатність здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, передбачає врахування різноманітних освітніх потреб студентів з обмеженими можливостями, забезпечення їх включення в освітнє середовище навчального закладу, створення умов для їхнього розвитку [3].

Серед рис та умінь, які мають бути притаманні педагогові інклюзивного навчання дослідники називають: готовність до співпраці, емпатію, вміння швидко приймати рішення, повага до інших, креативність мислення, вміння спілкуватися, ініціативність, здатність прогнозувати ситуацію, здатність бачити і виділяти головне, наполегливість, доброзичливість, вміння протистояти труднощам та знаходити вихід зі складних ситуацій, щирість, гуманне ставлення, вміння співчувати тощо [1]. Загалом перелічені якості мають проявляти і звичайні викладачі. Однак варто згадати і про специфічні вміння, володіння якими передбачає інклюзивна компетентність: визначення особливих освітніх потреб студентів, адаптація навчального матеріалу до особливостей їхнього сприйняття тощо. Втілення одного з принципів інклюзивної освіти – індивідуалізації навчання – передбачає, по-перше, знання методики навчання осіб з обмеженими можливостями, особливостей їх розвитку та пізнавальної діяльності, по-друге, вміння проявляти гнучкість у виборі методів та форм роботи у відповідності з особливостями кожного студента. Наголосимо, що визначальним моментом в успішній роботі педагога інклюзивного навчального закладу є інформаційна освіченість щодо сутності інклюзивної освіти, її ідеології, принципів, мети та завдань, усвідомлення важливого значення її розвитку для всього суспільства загалом.

Вирішення кадрових питань можливе за умов систематичної підготовки науково-педагогічних кадрів вищої школи до роботи в інклюзивному середовищі, підвищення їхньої кваліфікації щодо запровадження особистісно зорієнтованих та інноваційних освітніх технологій, створення адаптованого навчально-методичного забезпечення. Однак держава хоч і визнає потребу в розв'язанні проблеми підготовки педагогів для роботи в інклюзивному навчальному середовищі, проте відповідні розпорядження не знаходять своїх виконавців.

Серед труднощів, що стосуються безпосередньо навчального процесу, передусім варто згадати використання неефективних методів та форм навчання студентів з обмеженими можливостями, відсутність спеціально розроблених навчальних методик та програм інклюзивного навчання, відсутність можливості вибору альтернативних способів отримання навчального матеріалу. Студенти з особливими освітніми потребами часто відчують брак знань, набутих на попередньому етапі навчання. Під час оцінювання досягнень таких студентів може виникнути ситуація занижених вимог, що негативно відбивається як на якості професійної підготовки, так і на стосунках у студентському колективі. Негнучкий розклад занять може стати причиною неуспішності студентів з обмеженими можливостями, оскільки вони не завжди можуть відвідувати заняття, наприклад, через проходження курсу лікування.

Всі вищезазначені проблемні моменти тісно пов'язані між собою і потребують комплексного підходу до їх розв'язання. Зважаючи на дослідження науковців, можна стверджувати, що стратегія розвитку інклюзивної вищої освіти в Україні передбачає реалізацію таких напрямків:

- удосконалення української нормативно-правової бази в галузі вищої освіти осіб з обмеженими можливостями;
- урегулювання на державному рівні питання щодо належного фінансового забезпечення інклюзивної освіти у вищій школі;
- формування в суспільстві толерантного ставлення до осіб з порушеннями здоров'я та поширення антидискримінаційних настроїв;

- забезпечення архітектурної безбар'єрності вищих навчальних закладів, реконструювання будівель за принципом універсального дизайну;
- проведення відповідних структурних змін у вищому навчальному закладі, зокрема створення в університеті окремих структурних підрозділів з питань інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами;
- оснащення освітніх закладів спеціальним обладнанням для навчання студентів з обмеженими можливостями, створення належної матеріально-технічної бази задля забезпечення доступності навчального процесу;
- спеціальна підготовка і перепідготовка науково-педагогічних кадрів;
- розроблення належного навчально-методичного забезпечення навчального

процесу студентів з особливими освітніми потребами;

- залучення різнопрофільних фахівців до здійснення супроводу студентів з обмеженими можливостями під час навчального процесу в умовах інклюзивного навчання у ВНЗ.

Отже, труднощі, що виникають під час організації інклюзивного навчання, мають вирішуватися комплексно шляхом забезпечення архітектурної, інформаційної та соціальної доступності освітнього середовища для студентів з обмеженими фізичними можливостями, створення матеріально-технічної бази, адаптованої до потреб студентів, підготовки кваліфікованих науково-педагогічних кадрів, розроблення ефективного навчально-методичного забезпечення та програмно-дидактичних матеріалів.

Література:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : Монографія / А. А. Колупаєва. – К. : «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
2. Фудорова О. М. Вища освіта як чинник підвищення соціального статусу осіб з обмеженими можливостями : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Фудорова Олена Миколаївна. – Харків, 2011. – 252 с.
3. Хафизуллина И. Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Хафизуллина Ильмира Наильевна. – Астрахань, 2008. – 213 с.
4. Чигрина А. Я. Инклюзивное образование детей-инвалидов с тяжелыми физическими нарушениями как фактор социальной интеграции: дис. ... канд. социол. наук : 22.00.04 / Чигрина Анна Яковлевна. – Нижний Новгород, 2011. – 147 с.

УДК 37.091.12:005.963.2-051]:004

Родіонов Д.М.

*вчитель історії та правознавства
Криворізької Центрально-Міської гімназії*

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ В ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Визначено сфери застосування та можливості ІКТ в роботі класного керівника, що дозволяє оперативно отримати інформацію про вихованців та простежити динаміку їх розвитку.

Ключові слова: класний керівник, інформаційні технології, комп'ютер, шкільний колектив.

Сучасні засоби навчання, технології, рівень інформатизації нашого суспільства дозволяють мені використовувати ІКТ у виховному процесі. Це є необхідним, оскільки у наш час неможливо виховати конкурентоздатного учня без використання інформаційних технологій.

Метою виховного процесу є виховання вільної, талановитої, фізично здорової особистості, збагаченої науковими знаннями, готової до творчої трудової діяльності, яка досягається через формування в учнів морального ставлення до оточуючих людей і усвідомлення цінності людського життя, через формування культури інтелектуального

розвитку і вдосконалення учнів, а також культури збереження власного здоров'я.

Комп'ютер став помічником в організації моєї роботи, як класного керівника, розширив можливості виховного процесу. З'явилася можливість створення видовищних комп'ютерних засобів виховання з елементами відео, графіки, звуку, аудіо ефектів.

Використання інформаційних технологій дозволило видозмінити зміст, методи і форми виховання. Результати цих змін можна побачити в наступному:

- відбувається формування особистості в процесі набуття знань, умінь, навичок, а не простого заучування;

- інтегроване вивчення предметів;
- взаємодія процесів навчання і виховання;
- пізнання світу здійснюється результаті створення його моделі.

Всі учні дуже люблять комп'ютер і виявляють до нього інтерес, тому цей інтерес завжди можна направити в потрібне русло. Для цього потрібно небагато: бажання, трохи терпіння, трохи вільного часу, любов до дітей та своєї роботи. Адже сучасної дитини не можна виховати без сучасних комп'ютерних технологій. Цього вимагає час. А педагог завжди повинен йти в ногу з часом, вловлюючи найменші зміни в суспільстві. Діти легше йдуть на контакт, якщо в класному керівнику вони бачать грамотну, сучасну людини, яка вміє використовувати всі прогресивні технології.

Виховні функції в школі виконуються усіма педагогічними працівниками, але головна роль у вирішенні завдань виховання підростаючого покоління відводиться класному керівникові. Від успішності його роботи залежить рівень вихованості учнів і міжособистісні відносини в класному колективі. Мета діяльності класного керівника – це створення умов для самореалізації і саморозвитку особистості учня, його успішної самореалізації в суспільстві. Але для того, щоб дитина вірила у щирість слів вчителя, самому класному керівникові необхідно саморозвиватися і самореалізовуватися в суспільстві та оволодівати новими інформаційними технологіями. Використання ІКТ в педагогічній роботі – це один із способів самоствердження та самореалізації в шкільному колективі.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в галузі освіти і безпосередньо в діяльності класного керівника нашої школи стало загальною необхідністю.

Сфери застосування та можливості ІКТ в роботі класного керівника

Розглянемо застосування комп'ютерних технологій на практиці. По-перше, в щоденній роботі класного керівника часто доводиться звертатися до численних і, як правило, неупорядкованих даних про учнів класу, батьків, зайнятості учнів в позаурочний час і та ін. Для того щоб зібрати й упорядкувати дані воедино, можна використовувати систему управління базами даних Microsoft Access. Всі

необхідні дані про учнів та їх батьків вносять в таблиці і за необхідності складаються різні звіти, виконуються запити, гіперпосилання на інші документи, імпорт даних та інше.

Виставлення поточних оцінок, ведення журналу пропусків, здача і перевірка щоденників, моніторинг успішності по півріччях і за рік можуть формуватися за допомогою електронних таблиць Microsoft Excel. Кожен класний керівник у своїй роботі користується різними діагностиками, які вимагають великих витрат часу на обробку та аналіз. Дані звіти можуть формуватися за допомогою електронних таблиць Microsoft Excel. Електронні таблиці дозволяють наочно представити результати обробки анкет, діагностик за допомогою графіків і діаграм. Такі наочні результати анкетування цікаві не тільки учням, а й батькам. В Excel зручно використовувати шаблони для автоматичного підрахунку балів при проведенні заходів змагального типу (різноманітні конкурси з виставленням оцінок журі).

Розробка електронних учнівських портфоліо, створення класних мультимедійних альбомів в роботі класного керівника не тільки є актуальною а й надзвичайно затребуваною. Окрім того, на класних годинах використовуються відео лекції, наприклад, присвячені профілактиці алкоголізму, тютюнопаління та наркоманії, методику відновлення зору, пропаганда здорового способу життя та інші.

При підготовці та проведенні позакласних заходів, оформленні класного куточка, разом з учнями класний керівник використовує і інші прикладні програми, такі як програвач Windows Media, графічний редактор Adobe Photoshop, які роблять позакласну роботу яскравою і такою, що запам'ятовується.

Інформаційні технології дозволяють автоматизувати діловодство класного керівника. В комп'ютері створюється і зберігається банк даних необхідної інформації, яку можна кожен рік лише поновлювати, а не створювати заново. Наприклад:

- план виховної роботи;
- соціальний паспорт класу;
- психолого-педагогічні характеристики учнів класу;
- база даних учнів і їх батьків;
- анкети учнів;
- відомості успішності;

- таблиць успішності;
- години спілкування;
- методична робота;
- матеріали самоосвіти, тощо.

Для класного керівника дуже важливо об'єктивно оцінити результати своєї роботи, причому зробити це професійно грамотно, сформулювавши мету і підібравши потрібну дослідницьку методику. Для вивчення результатів виховного впливу використовую наступні методики: моніторинг, діагностика, анкетування. Це дає можливість виявляти здібності дітей, їх позитивні та негативні риси характеру для подальшого коригування.

Кожен класний керівник у своїй роботі користується різними діагностиками, які вимагають великих витрат часу на обробку та аналіз. Він має вивчати індивідуальні особливості учнів та їх розвиток, рівень вихованості класу. В цьому класному керівнику можуть допомогти інформаційні технології. Проведення тестування і підрахунок результатів можна доручити комп'ютерній програмі.

В чому переваги комп'ютерного варіанту порівняно з текстовим представленням інформації про розвиток та вихованість учнів? По-перше, це наглядне представлення

інформації, по-друге, при зміні класного керівника потрібно оперативно отримати достовірну інформацію про кожного учня. При складанні плану виховної роботи в класі на наступний рік потрібно враховувати особливості кожної дитини.

В цьому випадку дуже зручно використовувати програму Microsoft Excel, яка дозволяє при введенні формул зразу ж підраховувати середній показник учня по різних критеріях, середній показник класу по цих критеріях та знайти значення у відсотках і побудувати діаграми. Таким чином ми отримуємо можливість оперативно отримати інформацію про вихованців та простежити динаміку їх розвитку.

Під час такої роботи рік у рік легко відстежити що відбулося поліпшення чи покращення ситуації в класі. Наприклад, добре простежується динаміка успішності чи якості знань учнів, зміна рівня здоров'я, рівня зайнятості учнів у позаурочний час. За результатами порівняльних діаграм можна зробити висновок і відповідно до нього планувати роботу класного керівника. Також результати анкетувань та діагностик зручно зберігати і переглядати за допомогою бази даних MS Access.

Література:

1. Закон України Про Національну програму інформатизації // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27/28
2. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. / редкол.: М. М. Козяр, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – Л., 2006
3. Корнієнко М.М., Іванова І.Д. Інформатика. Бази даних. СУБД MsAccess- Харків, видавництво «Ранок», 2009

РОЗДІЛ 4. СУЧАСНА ШКОЛА: МЕТОДИЧНИЙ ДОСВІД

УДК 37.091.4

Волкова Т.П.

основний вчитель Криворізького навчально-виховного
комплексу «Загальноосвітня вальдорфська школа I-III ступенів – дитячий садок»

ЦІЛЮЩА ТА ЕФЕКТИВНА СИЛА РИТМУ У ВИХОВАННІ ТА НАВЧАННІ ОСОБИСТОСТІ

Розкрита цілюща та ефективна силу ритму у вихованні та навчанні особистості.

Ключові слова: виховання, навчання, особистість, вальдорфська школа.

Постановка проблеми. Вальдорфська педагогіка народилась майже 100 років тому. Рудольф Штайнер у своїх працях описав основні принципи та підходи у вихованні та навчанні дитини й обґрунтував їх духовно і науково. Майже 100 років вальдорфські вчителі читають праці, вивчають та працюють з ідеями, викладеними Штайнером. Чотири покоління виросло за цей час у вальдорфських школах. Не лише часові кордони зростають, але й просторові розширюються. На сьогоднішній день вальдорфські школи існують по всьому світу, на усіх континентах, у 61 країні. Педагогіка Р. Штайнера об'єднує дітей, батьків та вчителів різних рас, національностей, мов, вірувань, упереджень, здібностей та можливостей. Про що говорять ці факти? Чи не про велику силу Штайнеровської концепції вальдорфської освіти?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Саме Н. Перна, Р. Штайнер першими вивчали природу ритму і стверджували, що життя кожної людини підпорядковане певному ритму, який проявляється в праці, пізнанні і спілкуванні. Вивчення цього ритму і його психологічних аспектів має велике значення для вирішення питань підвищення продуктивності праці і збереження здоров'я людини.

В зв'язку з науково-технічним прогресом суттєво міняються умови життя людини: виникають нові види діяльності, міняються їх сфери і межі, збагачуються форми соціального життя. Ці зміни так чи інакше торкаються і організації діяльності людини в часі. *Мета статті:* розкрити цілющу та ефективну силу ритму у вихованні та навчанні особистості.

Виклад матеріалу. Сьогодні багато хто стверджує, що вальдорфська педагогіка вже стара як світ, що сучасні діти потребують іншого підходу у вихованні, а сучасне людство настільки далеко пішло вперед у своєму розвитку, що навряд чи педагогіка у 100 років давнини відповідає його потребам. Немає сенсу намагатися доводити протилежне. Натомість подивимось на ту велику спадщину, яку Р. Штайнер залишив нам та наскільки вона актуальна та сучасна.

«Дорогі батьки, всі ви маєте досвід багатьох років навчання. Що ви очікуєте від школи сьогодні?» - це питання досить актуальне. Відповіді дають різні, їх багато. Але ніхто й не здогадується – навіть вчителі, якби доктор не сказав їм – що є первинним аспектом. У найпершій лекції для найперших вальдорфських вчителів Рудольф Штайнер описує завдання школи так: навчити правильному диханню та правильному чергуванню засипання і пробудження.

На перший погляд дивно. Але обміркувавши, ми вбачаємо у цій задачі об'єднуючий і важливий елемент – ритм. Ритм – центральний елемент у навчанні. Щоб дійти згоди, подивимось на природу ритму.

Ритм (грец. *rhythmos* – рівномірне чергування мовних, звукових, зображальних елементів у відповідності послідовності; періодичне рівномірне членування звуків, рухів, зображень за такими ознаками, як сила, тривалість тощо. Ритм виникає тільки між полярностями та приводить їх у рівновагу. Завдяки тому, що наступне ритмічне повторення ніколи не є точною копією попереднього, ритмічні процеси мають здібність гнучкого пристосування. Ритм є ключем до розуміння живих процесів.

Жодного життєвого процесу не існує без ритму. Кожна життєва функція циклічно повторюється, пульсує, має свої фази спокою та активності. Ритм несе життя і лише життя здатне відтворювати ритм. Ритм не є тактом, бо такт – це повторення одного і того ж. Там, де з'являється такт, закінчується життя. Технічні засоби характеризуються наявністю такту, ворожого життю елементу, мають безпосередній вплив на живе.

Сьогодні більшість людей випали з ритмічного образу життя. Життя підпорядковане економічним обставинам, часто потребує роботи у зміну, у нічний час, наповнене поспіхом та стресами. Більшість людей живуть і працюють без чітких часових структур, зовнішніх та внутрішніх ритмів. Хоча люди і виявляють чудову здібність пристосовуватися, довго витримати вони не в змозі. Деякий час підтримує рутину. Але коли і вона руйнується – через втрату роботи або хворобу – тоді висип, як то кажуть «у повітрі». Тоді відчуваєш, що ти не знаходишся у процесі, позбавлений рівноваги, непродуктивний. Допомогти собі можливо, встановивши нові зв'язки з організуючими життя ритмами. Бо кожне життя, діяльність кожної клітини, кожного органу ритмічно впорядкована та пов'язана з ритмами Землі у космосі. Людина і природа завдяки життєвим ритмам є частиною більшого цілого.

Оскільки дитина не має стабільних ритмічних величин, а поступово їм навчається (чим молодша дитина, тим менш сформований організм), то вона потребує постійного підтримання своїх біологічних ритмів. Час другого семиліття (7-14 років) - це час, коли зовнішньо ритмічна система стає ведучою у розвитку дитини, перш за все дихання та кровообіг, та прагне навчитися гармонійно взаємодіяти, коли внутрішньо формуються звички у дитини. У подальшому житті вона отримує стабільне здоров'я, добру властивість пристосування та стійкість до стресів. Тому для батьків та вчителів має велике значення вкладати сили в дотримання ритмів у житті дитини. Р. Штайнер вказує на здорове співвідношення ритмів серцебиття та дихання, яке складає 4:1. Завдяки сучасним дослідженням хронобіології та хрономедицини ми маємо картину фізичних ритмів у тілі людини. Антропософ і терапевт Г.Гільдебрандт (1924 - 1999) розпочав

дослідження ритмів саме з цього співвідношення. З групою студентів Марбурзького університету він досліджував пульс та дихання протягом 24 годин в умовах постійного спокою. Ритми встановлювались у різні співвідношення. Лише у фазі глибокого сну між серединою ночі та 3 годинами ранку у здорової дорослої людини ритм набував здорового співвідношення 4:1.

На власному досвіді ми спостерігаємо, якими б втомленими ввечері ми не були, через ніч та добрий сон зранку ми відчуваємо нові сили і краще самопочуття. Так, у фазі глибокого сну відбувається найсильніше відновлення сил та оздоровлення. Дослідження ритмів дня, тижня, місяця, року вказують на тісний зв'язок з людським організмом. Сьогодні вони пояснюють та обґрунтовують те, що раніше це було лише доброю звичкою або традицією, до якої слід було пристосовуватися, не розуміючи навіщо. Постійні звички, традиції, ритуали, свята по особливому відновлюють та закріплюють ритмічний порядок. Духовне і тілесне життя тут переплетені найтісніше.

Все, що повторюється, також посилюється і закріплюється. Будь яке повторення означає у той же час інтенсифікацію. Тому ритмічні процеси є передумовами формування будь-якої тілесної, душевної та духовної ідентичності. «Один раз – означає жодного» - таку істину знаходимо у багатьох казках. Повторення пов'язане з посиленням, чим частіше щось повторюється, тим більше воно стає звичкою, здібністю, тим легше нам його пригадувати. Навчання, розвиток, формування пам'яті неможливі без ритмічного повторення, як і тіло без дихання, їжі та сну.

Діяльність, яка проводиться регулярно і ритмічно, призводить до формування звички. Звички ж є основою для формування особистості та характеру. Той, хто звик постійно дотримуватися часу прийому їжі та часу для засипання, навчився ділити день так, щоб робота і відпочинок, напруження та розслаблення знаходились у правильному співвідношенні один до одного, той зможе міцно стояти у житті. Все, що відбувається постійно, потребує менших затрат сил. Ритм замінює силу. Наш повсякденний досвід говорить нам про це. А будь-яке свідоме повторення зміцнює волю, а разом з тим і працездатність.

Враховуючи усі ці взаємозв'язки, Рудольф Штайнер у 1919 році ввів у повсякденну практику заснованої ним вальдорфської школи турботу про ритми. З тих пір ритми лежать в основі планування учбового процесу в вальдорфських школах в якості особливого педагогічного компоненту. Як вчитель англійської мови у вальдорфській школі я поділюсь досвідом використання ритму на своїх уроках.

Р. Штайнер у 1919 році ідентифікував нову школу з раннім викладанням іноземних мов і вбачав у цьому її сильну сторону. Тому англійську мову ми вивчаємо з першого класу. Перші три роки – це усне викладання, задача якого – повністю занурити школяра в іноземне мовлення та розвинути чуття мови, навчити розуміти мову та говорити, використовуючи її. Урок мови – це, насамперед, урок мовлення, живого мовлення, від вчителя до учня, без технічних засобів. Викладання спирається на два стовпи вивчення іноземної мови: повсякденне, прозаїчне мовлення та поетичне мовлення. Перший стовп – прозаїчне мовлення – це мовлення ігор, завдань, діалогів, завдяки якому відпрацьовуємо комунікативні навички. Другий стовп дає дітям можливість переживати мову у всьому багатстві її та красі. Це – мова поезії, ритмічність та музичність якої дарує школярам впевненість, довіру та почуття безпеки, а художня образність мови дає учням можливість зануритися у мовлення, крім того, повтори при вивченні мови розвивають пам'ять та зміцнюють особистість школяра. Усвідомлюючи той факт, що багато поетичних творів написані у здоровому ритмі 4:1, та використовуючи правильний вид поезії, ми дбаємо про оздоровлення учнів протягом навчального дня завдяки такому викладанню.

В англійській культурі є сотні віршів та пісень, якими учні насолоджуються граючись: Counting-outRhymes, Skipping-RopeRhymes, Clappinggames, ActionSongs, NurseryRhymes, Fingergames. Для вчителя вони дають можливість занурити школярів у потрібну атмосферу та стимулювати пам'ять, уяву, розвивати почуття безпеки та соціальні навички. Щодо середньої та старшої школи, то мовленнєва та комунікативна діяльності доповнюються та підтримуються іншими видами діяльності такими як: письмо, читання, свідоме вивчення граматики, обов'язковою при цьому залишається робота з поезією. Ось

декілька крапель з того величного океану поезії та роботи з ритмами, які доцільно використовувати у школі.

Для гарного початку уроку пропоную такий вірш, який можна і співати у ритмі:

I wake myself to greet the day,

Iwakemy-selftgreetheday.

I wake myself to work and play

Clap clap clap clap clap clap clap clap.

Повторюємо вірш багато разів, плескаючи у ритмі по голові, по плечах (руки навхрест на грудях), під груди, по стегнах, по колінах (руки навхрест), по стопах та по підлозі, біля ніг одночасно обома руками.

Вірші розучуємо з учнями різних класів,

PRAYERS OF STEEL

Lay me on an anvil, O God.

Beat me and hammer me into a crowbar.

Let me pry loose old walls.

Let me lift and loosen old foundations.

Lay me on an anvil, O God.

Beat me and hammer me into a steel spike.

Drive me into the girders that hold a skyscraper together.

Take red-hot rivets and fasten me into the central girders.

Let me be the great nail holding a skyscraper through blue nights into white stars.

Carl Sandburg

підбираючи їх з урахуванням вікових особливостей школярів. При розучуванні віршів один учень задає ритм, наприклад, за допомогою барабану. Всі інші починають читати відповідно. Кожного уроку ми повторюємо вірш, при цьому ритм кожного разу інший, бо його задає інший учень. Таке різноманіття подобається школярам, зацікавлює їх і заохочує до читання вірша.

Читати вірш також можна задаючи ритм у колі за допомогою м'яча. Учень обирає шлях руху м'яча і потім тільки цим шляхом переміщується м'яч. Кожний завжди кидає м'яча тільки комусь одному у колі. Коли ритм заданий, приходять слова в коло. Вчитель читає напам'ять, а учні спочатку повторюють, потім промовляють одночасно.

Висновки. Отже, свідомо турбуючись про ритм, ми підіймаємо життя на новий рівень і людину здоровішою, радіснішою. Зовсім не страшно, якщо спочатку ми чогось не вміємо. Чим більше людина тренується і навчається з власного досвіду, тим краще вона зможе допомагати іншим. Важливо радіти самому процесу і можливості навчатися новому, а повчитися цьому інколи можна і у школярів.

УДК 37.035:39]:[37.013.3:069]

Говорко Л.В.,

заступник директора з виховної роботи,
Криворізької загальноосвітньої школи №52**ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В КОНТЕКСТІ
РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

Представлено методичну розробку вихованого заходу, присвяченого річниці визволення Кривого Рогу від фашистських загарбників.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, музейна педагогіка, краєзнавство.

Згідно Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді виняткового значення набуває національно-патріотичне виховання, яке має забезпечити різнобічний розвиток, соціальну активність і цілісність особистості, здатної до самостійного мислення, суспільної діяльності, успадкування духовних надбань українського народу. Це потребує створення такої системи управління виховною роботою, упровадження якої сприяло б успішному формуванню громадянина суверенної Української держави. Дієвим засобом національно-патріотичного виховання є музейна педагогіка.

Лисобик
Володимир Євдокимович

*Було це у далеких сорок п'ятім,
Коли ще рани на землі були страшні,
Коли народ уперто та завзято
Все відбудовував у довгі ночі й дні.*

Восени 1945 року, в понівеченому німцями Кривому Розі, в старій споруді бувшої лікарні для робітників рудника Ростківського розпочали навчальну роботу сім класів російськомовної школи № 52. Знаковим для нашої школи є те, що вона почала працювати в рік Великої Перемоги у Великій Вітчизняній війні. А довірили її керівництво людині, яка отримала важкий життєвий досвід підчас проведення військових операцій – Лисобику Володимирі Євдокимовичу.

*В життя учителя ввірвалася війна:
На кілька років припинилися уроки.
Від вибухів гранат крутилась голова.*

22 лютого 2016 року 72 роки з дня визволення м. Кривого Рогу від фашистських загарбників. Тому ми й вирішили запропонувати до уваги читачів захід актуальної тематики, розроблений на базі матеріалів музею історії нашої школи.

Мета заходу: національно-патріотичне виховання учнів засобами музейної педагогіки, на життєстверджуючому прикладі реальних людей, причетних до становлення нового навчального закладу в тяжкий повоєнний період відновлення функціонування «сталевого серця Придніпров'я»: промислового центру чорної металургії України – міста Кривого Рогу

Різер(Лисобик)
Наталія
Олександрівна

*П'ятдесят друга народилась семирічкою,
Налічувала усього лиш сім кімнат.
Та потекло життя, як кажуть, річкою:
Ішли до школи і сестра, і брат.*

*Лунали постріли лише за кілька кроків.
В жорстокім пеклі надлюдських зусиль*

*Він вистояв, наче бронєю серце вкрилось.
В усіх боях, на сотнях довгих миль
Вітчизну захищав і все, що полюбилось.*

*І пам'ятає рідне місто Кривий Ріг,
Як він звільняв його від лютої навали,
Як спомин про шкільний дзвінок беріг.
Не вимагаючи ні пошестей, ні слави.*

Бойовий шлях В. Є Лисобика був довгим. Він брав участь у звільненні міст Красний Лиман, Барвінкове, Лозова, Красноармійськ на Донеччині, у форсуванні Дністра. З 06 лютого 1944 року В. Є. Лисобик брав участь в прориві оборони німців північно-східніше міста Кривого Рогу. Погода не сприяла наступу. Дощ, мороз, туман утруднювали роботу авіації. Стан доріг перешкоджав руху. 22 лютого 1944 року в важких боях війни Радянської Армії звільнили економічний і стратегічний центр України – місто Кривий Ріг. В серпні 1944 року В.Є Лисобик брав участь в Яссо-Кишинівській операції, в форсуванні Дунаю. З 23 вересня 1944 року військова частина 113-ї гаубичної артилерійської бригади великої потужності

Вчителі повоєнних років...

Як Вас мало в житті залишилось,
В школі Ви заміняли батьків,
Недаремно ми з Вами зустрілись.

Кожен ніс щось своє особисте,
Притаманне лиш тільки йому:
Доброту, задушевність, чи мову барвисту,
Чи уміння єднати дівчорозу завідну.

Ви до знань нас вели помірковано, строго.
пам'ятаємо досі закони, вірші.
Спілкувались ми з Вами, до болю, недовго,

Дружина Лисобика Володимира

Євдокимовича

Лисобик Наталія Олександрівна

Дівоче прізвище Різер. Народилася в 1916 році в місті Кривому Розі в сім'ї робітника. В 1931 році закінчила Жовтневу семирічну школу. З серпня 1931 року по серпень 1933 року працювала ученицею бухгалтера в бухгалтерії КРЕСу. В 1933 - 1936 рр. навчалась в 8-10 класах Жовтневої середньої школи. В 1936 році поступила до Одеського державного університету. З 28 листопада 1941 року по 30 червня 1944 року працювала креслярем, потім продовжила роботу в маркшейдерському відділі Златоустівського рудоуправління Кусинського району Челябінської області на Уралі. З 17 вересня 1944 року по 22 вересня 1948 року працювала директором Жовтневої

резерву головного командування несла комендантську службу в місті Пловдив (Болгарія), де й зустріла довгоочікуваний День Перемоги. В.Є.Лисобик після демобілізації повернувся до Кривого Рогу 23 жовтня 1945 року.

15 грудня 1945 року Володимир Євдокимович приступив до виконання обов'язків директора школи № 52. З великим натхненням взявся він до роботи. Йому вистачило сили та завзяття згуртувати навколо себе колектив високопрофесійних педагогічних працівників і досягнути разом з ними високих результатів в роботі навчального закладу.

Лисобика Володимиру Євдокимовичу присвячується

І дзвінок наш останній причаївся в душі.

Ми назустріч життю полетіли,
В незбагненні широкі світи,
Розсипаючи щедро молодечії сили,
І обходячи долі шалені вітри.

Ми Вам завжди сердечно вдячні
За Ваш тяжкий благословенний труд.
Жорстокий час не зітре необачно
Ту пам'ять серця, що лиш спомином зовуть.

Учні 1-го повоєнного випуску

школи робітничої молоді в місті Кривому Розі. З 28 вересня 1948 року по 31 серпня 1957 року працювала вчителем географії в середній школі № 52, а з 31 серпня 1957 року по 28 серпня 1971 року – вчителем географії в сш № 71 м. Кривого Рогу. З 28 серпня 1971 року – пенсіонер. Член КПРС з 1954 року. Нагороджена орденом «Трудового Червоного прапора» (1966р.), медаллю «За звитяжну працю в Великій Вітчизняній війні 1941-1945рр.» (1947р.), «За звитяжну працю в ознаменування 100-річчя з дня народження В.І.Леніна», медаллю «За тридцять років Перемоги в Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.», медаллю «Ветеран праці», грамотою Міністерства освіти УРСР в 1955 році та іншими грамотами.

В 2005 році Наталія Олександрівна понесла тяжку моральну втрату. Коли

розпускалася перша квітнева зелень, на каре школи вчителі, учні, випускники школи проводжали в останню путь Володимира Євдокимовича Лисобика – людину, яка понад 30 років плідно працювала на освітянській ниві. В розлуці з чоловіком і самій Наталії Олександрівні жити довелося недовго. Ця подружня пара на довгі роки може слугувати класичним прикладом порядності, терпіння,

високої громадянськості й загальнолюдської культури, висококласної фахової освіченості.

Цей краєзнавчий матеріал, тісно пов'язаний з непростими людськими долями, можна застосовувати також на уроках для кращого пізнання історії розвитку рідного міста, пробуджуючи жвавий інтерес до минувшини нашого краю.

УДК 373.5.016:811.161.2]:004

Деркач В.В.,

директор Криворізької загальноосвітньої школи №52,
вчитель української мови і літератури,

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 6 КЛАСІ

Представлено методичну розробку уроку з української мови для учнів 6 класу за темою «Відмінки іменників, їх значення»

Ключові слова: урок української мови, учні, методична розробка.

Рідна мова – найважливіший засіб патріотичного виховання. Вона була і є важливою сферою впливу на національну свідомість молоді.

Основна мета навчання української мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості. Одним із завдань є формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень.

Велике значення на уроках української мови має послідовне й системне вивчення слів-символів, у яких закарбовано культурний досвід минулих поколінь. Саме вони сприяють формуванню національної картини світу наших учнів, закорінюють нові покоління в ґрунт духовності.

Пріоритетним завданням словесника має бути руйнування стереотипу неповноцінності української мови, який упродовж попередніх поколінь з різних ідеологічних причин насаджувався в свідомості українців. Аби учні сприймали українську мову як сучасну, європейську, багату, культурну, розвинену, треба широко й системно демонструвати повнокровність і спроможність нашої мови в усіх сферах життя.

До вашої уваги пропонується урок української мови в 6 класі «Відмінки іменників» з досвіду роботи вчителя української мови та літератури Криворізької загальноосвітньої школи І – ІІІ ступенів №52 Деркач Вікторії Володимирівни.

Тема: Відмінки іменників, їх значення.

Мета уроку: 1) повторити й поглибити знання учнів про іменник як частину мови, сприяти

зміцненню навичок визначення відмінків іменників, розрізнення їх за значенням; формувати загально пізнавальні вміння знаходити іменники в текстах, визначати їх роль у реченнях; 2) розвивати увагу, пам'ять, логічне мислення, вміння правильно використовувати іменники у власних висловлюваннях, збагачувати словниковий запас школярів; 3) за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати любов до рідної землі, її багатств, духовної та матеріальної культури.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу й формування комунікативних умінь і навичок.

Обладнання: мультимедійна презентація, підручник, схеми, роздатковий матеріал.

Хід уроку

1. Організаційний момент.

Запис числа, класної роботи.

2. Вступне слово вчителя.

- Напевне, кожен із нас колись замислювався над тим, що таке рідна країна, чим вона особлива, чим вирізняється з-поміж тисяч інших країн світу. Відповісти на ці запитання не просто, адже рідна країна - це не просто земля, де живеш, навчаєшся, працюєш, створюєш сім'ю, — це щось значно більше, це почуття, це бажання діяти на її благо, повага до неї. Я можу впевнено сказати, що наша Україна — найкраща країна у світі.

- Україна — це чарівна природа: високі гори й неосяжні степи, плодючі чорноземи, тополя у волошковому полі, хрущі над вишнями, калина у дворі, п'янки любисток і м'ята, верба край дороги, жовтогарячі соняшники на

струнких стеблах... (Супроводжується відеофрагментом).

- Можна довго перераховувати все, чим для нас є наша країна, та чи буде тому край? Україна — це все, що навколо нас, усе, чим живемо й про що мріємо, це наші батьки, друзі, учителі. Кожен порух нашої душі, кожен наш вчинок, кожен життєвий крок стосуються нашої країни.

- А що, на вашу думку, для своєї держави можете зробити ви, учні 6 класу? (Добре вчитися, ...).

- Сьогодні на уроці ми з вами спробуємо це довести. Зараз перевіримо здобуті вами знання.

3. Актуалізація опорних знань.

А) Бесіда.

- Що вивчає морфологія?

- Яка частина мови називається іменником?

- Як розрізнити іменники – назви істот і назви неістот?

- Які іменники є власними назвами, які – загальними?

- Іменнику властивий граматичний рід....

- Які іменники належать до спільного роду? Наведіть приклади.

- Які форми числа мають іменники?

- Що означають збірні іменники?

Б) – Складіть із слів речення.

Без, немає, Батьківщина, людина.

Без Батьківщини немає людини.

- Як розумієте цей вислів?

- Що ви зробили з іменниками, щоб отримати речення? (Змінили закінчення. Провідніляли...)

4. Оголошення теми та завдань уроку. Запис теми в зошитах.

- Тема нашого уроку «Відмінки іменників». На уроці ми повинні повторити й поглибити знання про іменник як частину мови, зміцнити навички визначення відмінків іменників, формувати вміння знаходити іменники в текстах, визначати їх роль у реченнях.

5. Пояснення нового матеріалу.

а) робота з таблицею (слайд).

- Погляньте, будь ласка, на таблицю. В українській мові налічується 7 відмінків. Давайте разом повторимо їх. Скажіть, а чому кожен відмінок має два питання?

- Де вживаються іменники в кличному відмінку? (Звертання).

- А згадайте матеріал 5 класу, що таке звертання? (Звертання називає того, до кого звертається мовець. Звертання стоять у

кличному відмінку. Кличний відмінок не має питань).

- Як на письмі виділяються звертання?

б) робота з підручником (стор.105 - 106).

- Прочитайте уважно правило і скажіть, про що ми з вами не сказали?

(Н.в. – початкова форма іменника, прямий відмінок, всі інші – непрямі відмінки. М.в. вживається тільки з прийменником).

- Давайте згадаємо, що потрібно для того, щоб визначити відмінок іменника? (Пам'ятка на слайді)

б. Вправи на закріплення вивченого матеріалу.

а) Провідніляти слова, виділити закінчення: Україна, народ.

Повторення про форми слова.

б) Хвилинка поезії.

- Мабуть, немає такого українського поета, який би не написав хоч декілька рядків про свою рідну землю, про Україну. Оксана Сенатович у своїх віршах бачить Україну єдиною, міцною державою .

Україно, земле рідна,

Земле західна і східна,

І південна, і північна,

В нас любов до тебе вічна

- Виконаємо завдання: виписати іменники, вказати рід, число, відмінок.

в) Завдання

- Запишіть вислови, визначте відмінок.

Свою (державу) будуй на (славу).

Людина без (Батьківщина), як соловей без (пісня).

- Як розумієте зміст?

г) Робота з підручником (впр. 223, стор.106) Самостійна робота. I варіант – 2, 3 речення

II варіант – 4, 5 речення

- Випишіть тільки іменники, вкажіть рід, число, відмінок.

е) Перевірка .

ж) Завдання (Завдання на слайді).

- Відтворити текст вірша, визначити відмінки «закодованих іменників».

Синтаксичний розбір 1 речення

7. Підсумок уроку.

а) «Незакінчене речення».

- *Найцікавішим на уроці було...*

- *Іменники в реченні поєднуються з ...*

- *В українській мові... відмінків.*

- *Початкова форма іменника –*

- *Прямий відмінок - ...*

- *Непрямі відмінки - ...*

- *Місцевий відмінок вживається лише з ...*

б) Тестова перевірна робота (на картках).

8. Домашнє завдання: Параграф 22 (стор.105 – 105-вивчити правила), стор. 106, впр. 224

9. Оцінювання учнів.

Бесіда. Що б ви, діти, хотіли б побажати рідній Україні?

Використання ІКТ на уроках української мови вносить істотні зміни у діяльність педагога, ставить нові вимоги до професійної майстерності викладання предмета, вимагає чіткої організації та індивідуальної роботи з

кожним учнем під час навчально-виховного процесу. Використання ІКТ на уроках української мови дозволяє оживити урок, зв'язати його з дійсністю, забарвити різними фарбами почуттів, озвучити урок музикою, звуками природи. Отже, необхідно навчати, пам'ятаючи слова Олеся Гончара про те, що бути у вічному пошукові - це значить «шукати енергію слова в енергії душі».

УДК 373.5:613]:[373.5.016:53]

Кагал П.І.,

вчитель фізики Криворізької загальноосвітньої школи II-III ступенів «Центр освіти»

Свідзінська Т.П.,

вчитель фізики Криворізька загальноосвітня школа – інтернат I-II ступенів № 1

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ

Визначено можливості впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій навчання на уроках фізики, шляхом формування системи знань, вмінь і навичок щодо здорового способу життя.

Ключові слова: здоров'язберігаюче навчання, уроки фізики, учні основної школи.

Постановка проблеми. Сьогодні сферою формування, збереження та зміцнення здоров'я є система освіти, а обов'язковим компонентом національної системи освіти мають бути знання про формування, збереження та зміцнення здоров'я.

У зв'язку з погіршенням стану здоров'я школярів, причиною чого є інтелектуальні, емоційні, особистісні навантаження, що викликають стрес, актуалізується проблема забезпечення необхідних умов для здоров'язбереження школярів та здоров'язберігаючого навчання. Сучасна медицина займається не здоров'ям, а хворобами, не профілактикою, а лікуванням. Завдання ж навчального закладу — зберегти, зміцнити здоров'я учнів, сформувати в них відповідальне ставлення до власного здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження свідчить про те, що питання здоров'язбереження у навчально-виховному процесі вивчаються у таких основних напрямках: медичному (М. Амосов, Г. Апанасенко, Т. Бойченко, Л. Боярська, Е. Казін, Л. Попова та ін.), валеологічному (І. Бабін, І. Брехман, М. Гончаренко, С. Страшко, Г. Зайцев, Н. Субота та ін.), психологічному (І. Бех, О. Хухлаєва та ін.).

У сучасній освіті формування здоров'я учнівської молоді здійснюється на основі різних

підходів, найважливішими з яких є: гуманістичний (В. Безрукова, І. Бех, Є. Бондаревська, Є. Вайнер,

Г. Зайцев, Е. Казін, О. Іонова, Ю. Наumenко, О. Савченко, В. Сухомлинський, І. Якиманська та інші), відповідно до якого учні і їх здоров'я виступають найважливішими педагогічними цінностями, а отже, не молоді треба пристосовувати до освітнього процесу, а цей процес – до молоді; культурологічний (Г. Апанасенко, В. Бобрицька, Е. Вайнер, С. Волкова, В. Горашук, С. Кириленко, В. Морозова, В. Оржеховська, Л. Попова, О. Савченко, Л. Татаршкова та інші) – розгляд культури здоров'я як невід'ємної частини загальної культури людини; компетентсний (Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та інші), згідно з яким результатом освіти має бути набуття учнівською молоддю здоров'язберігаючої компетентності, тобто властивостей, спрямованих на збереження здоров'я – свого та оточення.

Виклад основного матеріалу. Виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формування уявлень про здоров'я як цінність, посилення мотивації на ведення здорового способу життя, підвищення відповідальності за особисте здоров'я й здоров'я родини. Грамотно складений розклад уроків, використання педагогами на уроках та на

перервах прийомів рухової активності, нейтралізації стресів, організації гарячого харчування, зв'язок навчального матеріалу з життям, озброєння учнів валеологічними та екологічними знаннями — це щоденна діяльність школи. Ефективність позитивного впливу на здоров'я школярів різних оздоровчих заходів визначається не хаотичністю методів, а системною роботою за всіма напрямками. Практика засвідчує, що процес формування свідомого ставлення до власного здоров'я потребує обов'язкового поєднання інформаційного й мотиваційного компонентів із практичною діяльністю учнів, що сприятиме оволодінню учнями необхідними здоров'язберегувальними вміннями й навичками. Діяльність педагога на кожному уроці має бути орієнтована на формування в школярів стійкої позиції, що передбачає визначення цінності здоров'я, почуття відповідальності за збереження й зміцнення власного здоров'я, поглиблення знань, умінь та навичок, пов'язаних з усіма складовими здоров'я (фізична, соціальна, психічна, духовна). Формування в учнів компетентного ставлення до власного здоров'я неможливе без реалізації всіх складових здоров'я.

Розв'язання проблеми збереження та зміцнення здоров'я учнів залежить від упровадження в навчальний процес здоров'язберігаючих технологій, під якими розуміють всі ті технології, використання яких в освітньому процесі йде на користь здоров'ю учнів.

Мета здоров'язберігаючих освітніх технологій навчання — забезпечити учневі можливості збереження здоров'я за період навчання, сформувати в нього необхідні знання, вміння і навички щодо здорового способу життя, навчити використовувати набуті знання в повсякденному житті.

З перших хвилин уроку, з привітання потрібно створити обстановку доброзичливості, позитивний емоційний настрій, оскільки в учнів розвинена інтуїтивна здатність сприймати емоційний настрій учителя. Не стала винятком у цьому сенсі й організація початку уроку фізики. Тому доречно використовувати ігрові моменти під час проведення уроку, використовувати бліцопитування ланцюжком (перший учень ставить питання другому, другий — третьому і т.д.), вправу «Знайди помилку» (вчитель пропонує учням низку формул, серед яких є правильні і неправильні), що сприяє виникненню ситуації успіху на уроці, а отже, й формуванню позитивного настрою до предмета. З метою реалізації ідеї здоров'язберігаючого навчально-виховного

процесу доцільно на уроці використовувати динамічні паузи, «рухавку» - естафету з виконання фізичних завдань із крейдою біля дошки. Тут все залежить від творчості вчителя. Реалізуючи завдання здоров'язбереження школярів, можна запропонувати такі задачі з фізики для учнів 7-11-х класів:

1. Яка людина краще бачить під водою: далекозора, короткозора чи з нормальним зором? (Короткозора, тому що у воді її зір нормалізується або вона навіть стає далекозорою, оскільки показник заломлення води більший, ніж у повітря, і наближено дорівнює показнику заломлення речовини ока.)

2. Прилипання мокрого снігу до дротів ліній електропередачі може призвести до їх обриву, що створить небезпеку для життя. Чи можна швидко позбутися прилиплого снігу? (Можна, пропустивши короткочасно по дротах сильний струм, щоб розплавити сніг.)

3. Питної води на Землі в багатьох місцевостях не вистачає. Її доводиться добувати з морської води — або випаровуванням, або виморожуванням. Який спосіб вигідніший? (Узимку — виморожування, улітку — випаровування.)

4. У цеху заводу завжди має бути свіже повітря. Де потрібно встановити витяжний вентилятор: ближче до підлоги чи до стелі, якщо в цеху можливе скупчення водяної пари, хлору, аміаку? Чи доцільно відкривати кватирки, якщо за вікнами холодно і йде дощ? (Витяжний вентилятор встановлюють залежно від густини речовини, що видаляється: для пари й аміаку — ближче до стелі, для хлору — ближче до підлоги. Кватирки відкривати доцільно: тиск пари в цеху завжди більший (температура вища), тому він буде виходити, і повітря стане сухішим.)

5. Д.І. Менделєєв говорив, що спалювати нафту й бензин — усе одно що спалювати асигнації. Зараз на вулицях з'явилися автомобілі «на водні». Які переваги цього пального? (Водень дешевший, видобувається з води, якої на Землі багато, під час згоряння не дає отруйних відходів, його можна зберігати у великих кількостях у спеціальних баках і перекачувати по трубопроводах на значні відстані.)

6. Чому вітрові й сонячні електростанції не набули поки що поширення в нашій енергетиці? Чи властиві екологічно небажані чинники гідроелектростанціям? (Вітрові й сонячні електростанції малопотужні й працюють нестабільно: перші залежать від сили вітру, другі — від яскравості світила й не працюють вночі або в похмуру погоду. Негативні чинники спорудження ГЕС: під водосховище відводиться

велика площа орної землі; ускладнюється відтворення риби – дамба заважає їй вільному пересуванню в річці; штучне море змінює місцевий клімат, впливаючи на здоров'я людини, при цьому не завжди на краще).

7. Чим пояснити вдих і видих повітря людиною? (У ті проміжки часу, коли об'єм грудної клітки під дією особливих грудних м'язів збільшується, у легенях створюється область зниженого тиску й атмосферне повітря через ніс і рот проникає до легенів й відбувається вдих. І, навпаки, за зменшення об'єму грудної клітки тиск повітря у легенях зростає внаслідок стискання й відбувається видих.)

8. У сумці, що охоплює кожен суглоб нашого організму, тиск менший від атмосферного. Яке це має значення для нас? (Під впливом надлишку атмосферного тиску кістки суглоба міцно прилягають одна до одної, тому він здатен витримувати значні навантаження.)

9. Яке значення для організму людини має потовиділення? (За його рахунок відбувається охолодження організму, тому що під час випаровування рідини її температура знижується.)

10. Стоматологи не рекомендують пацієнтам вживати дуже гарячі або дуже холодні страви чи воду. Чому? (З різкою зміною температури в зубах виникають напруження, що можуть спричинити появу тріщин у зубній емалі.)

Неабияке значення в попередженні втомлюваності має чітка організація навчальної праці. Не всім учням легко дається фізика, тому необхідно проводити роботу з профілактики стресів. Хороші результати дає робота в парах, у групах як на місцях, так і біля дошки, де більш «слабкий» учень відчуває підтримку товариша. Адже суттю групової роботи є «навчання інших». Гарним антистресовим моментом на уроці є стимулювання учнів до використання різноманітних способів розв'язання, без остраху помилитися, отримати неправильну відповідь. Під час оцінювання такої роботи необхідно враховувати не тільки здобутий результат, а й ступінь старанності учня. Наприкінці уроку потрібно обговорити не

тільки те, що засвоєно нового, але з'ясувати, що сподобалося на уроці, які питання хотілося б повторити, завдання якого типу виконати. Для того, щоб навчити учнів піклуватися про своє здоров'я, корисно на уроках розглядати завдання, які безпосередньо пов'язані з поняттями «здоров'я», «здоровий спосіб життя».

Висновки. Отже, управління процесом здоров'язбереження учнів у навчанні передбачає, що кожен урок повинен здійснюватися в умовах комфортності, що забезпечується дотриманням санітарно-гігієнічних та психологічних вимог. Вчитель має пам'ятати про здоров'язберігаючі компоненти уроку такі, як: ранкова гімнастика; динамічні паузи; чергування поз під час уроку; організаційний початок (вибудовуються договірні відносини, приймаються правила уроку); ранжирування навчального матеріалу уроку за ступенем складності, новизни, актуальності; використання активних методів навчання: пошукового, діалогічного, ігрового, проектного, дослідницького та ін.; відображення в змісті питань, пов'язаних зі здоров'ям, здоровим способом життя (за можливістю); гармонічне сполучення навчання-виховання-розвиток в навчальній діяльності; щільність уроку: кількість часу, витраченого на навчальну діяльність не менше 60%, але не більше - 80%; темп завершення уроку спокійний, учень повинен мати можливість поставити вчителю запитання; коментар учителем домашнього завдання (обсяг, «ризик», «небезпечні місця», наявність вибору). Вчитель має вміти стимулювати мотивацію учнів до здоров'язбереження. Зовнішня стимуляція має здійснюватися через оцінку, похвалу, підтримку в момент змагання. Внутрішня стимуляція має здійснюватися через прагнення більше довідатися, активізацію інтересу до матеріалу, що вивчається.

Література:

1. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. — 2006. — № 8. — С. 1-6.
2. Матохнюк Е. Х. Фізика у запитаннях і відповідях (інтегрований курс) / Е. Х. Матохнюк, В. В. Гудзь. — Тернопіль : Мандрівець, 2003.

УДК 373.3.015.3:159.955]:[373.3.016:811.161.2]:004

Костренко С.П.

вчитель початкових класів

Криворізької загальноосвітньої школи №52

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ

Представлено варіанти використання інформаційно-комунікативних технологій у початкових класах

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології, інтерактивне навчання, початкові класи.

У сучасній школі дедалі важливішого значення набуває інформатизація освіти, підготовка підростаючого покоління до життя в суспільстві, де інформація швидко змінюється й оновлюється. Вчителі повинні готувати учнів для роботи в умовах прискореного розвитку сучасного суспільства. Школярам потрібно не тільки мати необхідні вміння й навички, а й володіти новим стилем мислення, креативним підходом до справи, активністю й ініціативою. Вони повинні вміти орієнтуватися в потоці різноманітної інформації, обирати для себе головне і значиме.

Сучасний учитель має зважати на те, що інформаційно-комунікаційні технології навчання міцно увійшли в життя. Використання нових інформаційних технологій розширює межі освітнього процесу, підвищує його практичну спрямованість, сприяє підвищенню мотивації учнів в освітньому процесі, розвитку інтелектуальних, творчих здібностей учнів, їхніх умінь самостійно здобувати нові знання та

створює умови для їх успішної самореалізації в майбутньому.

Аби урок був цікавішим та ефективнішим, вчителі початкових класів використовують різноманітні комп'ютерні програми. За їх допомогою можна вивчати новий матеріал, перевіряти знання учнів з певних тем. Усі ці програми допомагають урізноманітнювати форми й методи роботи, позбавлятися шаблонів, створюють умови для розвитку творчих здібностей школяра, розширюють функції вчителя, дають змогу враховувати специфіку певного матеріалу та індивідуальні особливості кожної дитини.

Комп'ютер можна використовувати на всіх етапах процесу навчання: під час пояснення нового матеріалу, закріплення, повторення, контролю рівня навчальних досягнень.

Варіанти використання інформаційно-комунікативних технологій у початкових класах на різних етапах уроку подано в таблиці 1.

Таблиця 1

<i>Етап уроку</i>	<i>Варіанти використання ІКТ на різних етапах уроку</i>
Вивчення нового матеріалу	Мультимедійна презентація Віртуальна екскурсія Подорож
Закріплення й застосування знань, умінь і навичок	Робота з тренажерами
Повторення й узагальнення знань і умінь	Відеофрагменти
Перевірка і контроль результатів навчання	Кросворди, ребуси, відео загадки, проекти, мовнологічні завдання

Найпоширеніша форма навчання в початкових класах – фронтальна. У цьому випадку використання проектора та екрану дає можливість поєднувати на уроці роботу з програмою (або мультимедійною презентацією) та інші форми діяльності: 1) яскраво й наочно проілюструвати досліджуваний матеріал на великому екрані; 2) обговорити переглянутий матеріал з класом; 3) спільно вирішити запропоновані завдання або знайти відповіді в підручнику; 4) індивідуально виконати роботу в зошиті; 5) виконати деякі творчі завдання в групах або парах.

На уроках читання вчителі використовують такі інформаційно-комунікативні технології: 1) перегляд відеозаписів; 2) відеокросворди; 3) аудіозаписи; 4) ілюстрації; 5) документальні фільми (біографія Т. Шевченко, М. Рильського, Л. Українки та ін.).

На початку уроку читання у 3 класі за темою «Ознайомлення з життям і творчістю Тараса Шевченка» вчитель запитала дітей про те, що вони знають про Тараса Шевченка. Всі учні, звісно, знали, що це великий український поет. Після цього було запропоновано їм переглянути документальний фільм «Дітям про Тараса

Шевченка», з якого учні дізналися багато нового про життя і нелегку долю Тараса не лише як поета, а й художника, історика, філософа. Після переглянутого фільму всі діти висловлювали свої думки, чому ми повинні шанувати і пам'ятати цю людину. Тож використання відеороликів та документальних фільмів на уроках сприяє підвищенню ефективності навчального процесу за рахунок високого ступеню наочності, розвитку наочно-образного та креативного мислення.

Велику перевагу вчителі надають мультимедійним презентаціям, які створюю власноруч, адже, мультимедіа – це сучасна комп'ютерна інформаційна технологія, що дозволяє об'єднувати в одній комп'ютерній програмно-технічній системі текст, звук, відеозображення, графічне зображення та анімацію. Так у 4 класі при опрацюванні вірша М.Т. Рильського «Дитинство» діти знайомилися зі словами: *вілла, лоцман, томагавки, пустеля Сахара, водоспад Ніагара, степи Пампаси, бізон, пелікан, лама, пава*. Такі слова діти не часто зустрічають у мові, тому доречно було не просто пояснити значення слів, а й продемонстрували їх наочно на слайдах мультимедійної презентації. Після такого пояснення кожен учень зміг самостійно скласти речення з вивченими словами, бо чітко розумів значення кожного слова. Такий вид завдань сприяє розвитку креативного мислення.

У першому класі при вивченні теми «Закріплення звукового значення букви «бе». Читання слів. Опрацювання тексту «Білки». Скоромовка» вчитель запропонувала дітям утворити слова з поданих букв:

БЕРБО МІДЬВЕД КАЛБІ.

Після того, як діти утворили слово, на екрані з'являлося зображення тваринки: бобер, ведмідь, білка. Діти не лише прочитали слова, а й змогли розповісти про цих тварин: де вони живуть, що полюбують їсти, як зимують.

На цьому ж уроці доцільно запропонувати вивчити учням скоромовку: *Бурі бобри, брід перебрели. Забули бобри забрати торби*.

Для кращого розуміння змісту тексту, заучування скоромовки доцільно ілюструвати на окремому слайді зображення того, про що говорилося. Такий творчий підхід до вивчення скоромовки не залишить байдужим жодну дитину.

На уроках читання також можна вдало використовувати аудіозасоби, пропонувати прослухати записи зразкового читання невеликого за об'ємом літературного твору. Це навчає дітей виразному читанню, умінню відчути

настрій, визначати характер героїв. Читання віршів під вдало підібрану фонограму викликає в душах маленьких слухачів бурю емоцій, бажання самостійно спробувати викликати такі ж почуття і в інших. Усі ми знаємо, що далеко не завжди учні з інтересом ставляться до вивчення мови. Використання елементів інформаційних технологій на уроках української мови значно підвищує пізнавальний інтерес учнів. Це можуть бути і відеословнички, і мовнологічні завдання на екрані комп'ютера, і аудіоправила тощо.

Вагоме місце у системі роботи вчителя початкових класів належить використанню вже створеного мультимедійного продукту та контенту. Так, використовуючи уроки з мультимедійного інтерактивного підручника можна розкрити конкретну тему згідно діючої навчальної програми, шляхом застосування відповідних засобів для пояснення необхідного навчального матеріалу: малюнки, світлини, текст, анімації, аудіо- та відеофрагменти тощо. Для перевірки знань передбачено контрольні запитання і завдання, тести для самоконтролю. В таких підручниках вдало підібрані різноманітні завдання творчого характеру, де треба поміркувати, порадитися один з одним. Тому завдання можна дати як одному учневі, так і працювати в групі. В кінці виконаного зазначених завдання діти бачать результат своєї роботи (у вигляді образу, наприклад «чарівний перстень» починає сяяти).

Вчителі переконалися, що використовуючи мультимедійні підручники на уроках української мови, навчальний процес спрямований на розвиток логічного і креативного мислення, уяви, самостійності. Діти зацікавлені, залучені до творчого пошуку, активізована розумова діяльність кожного. Процес навчання стає творчим, а емоційний фон уроку – сприятливішим, що є дуже важливим для учбової діяльності.

Використовуючи мультимедійну презентацію, можна проводити уроки-подорожі, де діти самостійно або разом з казковим героєм подорожують різними «Країнами».

Наприклад, у 2 класі при вивченні теми «Слова-назви предметів» діти подорожували разом з казковим героєм Буратіно до Країни Знань, де живуть слова-назви предметів. Учні допомагали Буратіно виконувати різні завдання творчого характеру: ставили питання до слів назв предметів хто? або що?, доповнювали речення, працювали за картками, складали речення різні за метою висловлювання, будували «асоціативний кущ». А в кінці уроку діти прийшли до казкового міста і дізналися, що

править словами-назвами предметів король з іменем «Іменник».

На уроках розвитку зв'язного мовлення використовуються відеоролики, з метою віртуальної екскурсії. Наприклад, при складанні тексту-опису осіннього лісу діти переглядають ролик «Осінь у лісі». Спочатку усно описують те, що вони побачили, кого зустріли, кого лише почули... Така форма роботи розширює кругозір дітей, дає можливість образно мислити, при глибокому, детальному розгляді можна навіть відчувати колір і запах картини.

Восени часто бувають дощі. Вчитель може звернути увагу дітей на те, що дощик може бути різним. За допомогою аудіозапису діти уявляють, яким буває дощик, які його крапельки: дощик-злива, крапельки крупні, крапельки мілкі. Потім записували міні-текст на тему «Крапелька». Завдання такого характеру діти виконують залюбки.

Завдяки мультимедійній презентації на уроках української мови та читання можна виконувати зорові диктанти. Текст яких добирається так, що кожне наступне речення на одну-дві букви довше від попереднього.

Методика проведення зорових диктантів (за методикою І.Т. Федоренка) така: 1) учитель демонструє речення на екрані впродовж 4 - 7 секунд; 2) учні читають його мовчки, тільки очима; 3) повторюють це речення про себе (при цьому не можна рухати губами); 4) записують; 5) перевіряють (можна виконати взаємоперевірку). На одному уроці рекомендується записати 5 - 6 речень.

Для ефективності досягнення бажаного результату зорові диктанти слід проводити систематично на кожному уроці читання чи мови. Запропоновані речення можна використовувати не лише для репродуктивного відтворення, а й для розвитку творчості учнів. Наприклад, у 4 класі при вивченні теми «Прислівник як частина мови» на етапі закріплення та осмислення нових знань дітям було запропоноване завдання: написати зоровий диктант, підкреслити прислівники. Діти із заохоченням виконали завдання, а в кінці роботи виконали взаємоперевірку та оцінили свої знання.

На уроках читання я пропоную дітям пограти у гру «Чи було таке речення у тексті?» Такий вид вправ на увагу можна виконувати починаючи з 1 класу, коли діти вже навчилися читати. На екрані з'являється речення, діти читають його і сигналізують за допомогою сигнальних карток чи було дане речення у тексті. Якщо речення не було, то воно зникає за межі екрану. Діти пояснюють зміст кожного речення, як вони його

розуміють. За допомогою таких вправ розвивається не лише увага, а й креативне мислення молодших школярів.

На сьогодні перед учителями поставлене завдання виховувати національно-патріотичні почуття маленьких українців до своїх національних традицій та звичаїв. На уроці з української мови у 3 класі при вивченні теми «Види текстів за метою мовлення. Складання усного опису калини. Складання текстів за поданим зачином і кінцівкою за допомогою яскравих ілюстрацій та дібраних матеріалів, діти вчилися не лише складати різні тексти за метою висловлювання, а й дізналися про традиції та звичаї українського народу і особливе ставлення до калини. Діти дізналися чому українці садили кущ калини під вікном, навіщо мати давала кетяги калини у далеку дорогу своєму сину, навіщо ставили калину у вазу перед нареченими у день весілля, нащо дівчата вишивали калину на сорочці, рушниках та ін.. Вкінці уроку діти креативно підійшли до складання усного опису калини. Тексти були різні, кожна дитина намагалася скласти свій опис, що не був схожим на інші тексти.

Текстові, словникові та малюнкові тренажери допомагають на уроці значно підвищити рівень знань дитини з української граматики. Комп'ютерна гра спрямована не лише на ознайомлення і навчання, а й на перевірку правильності виконаних творчих вправ і завдань з української граматики.

Пізнавальні тренажери розширяють кругозір дитини, закріплюють знання українського алфавіту, розвивають креативне мислення, а також покращують граматичні навички дитини.

Отже, мультимедійні засоби як джерела нових знань можна використати на всіх етапах уроку. Бо ІКТ сприяє: 1) розвитку наочно-образного та креативного мислення; 2) підвищенню мотивації учнів; 3) підвищенню ефективності навчального процесу за рахунок високого ступеню наочності; 4) активізації пізнавальної діяльності, підвищенню якісної успішності школярів; 5) підвищенню активності і ініціативності школярів на уроці; 6) розвитку навиків самоосвіти і самоконтролю учнів; 7) підвищенню рівня комфортності навчання.

Інноваційно-комунікативні технології та інтерактивне навчання дарують учням радісні хвилини. А там, де учні бажають навчатися, прагнуть знати більше, є позитивні емоції. Тоді й можна чекати гарних результатів від наших маленьких школярів.

«КОЗАЦЬКА ЛІТЕРАТКА» ЯК ЗАСІБ ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З НАЦІОНАЛЬНИМИ ПРІОРИТЕТАМИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Представлено досвід власної роботи З.В.Лакшинської щодо використання «Козацької літератки» як засобу ознайомлення молодших школярів з національними пріоритетами українського козацтва.

Ключові слова: козацька педагогіка, педагогічний досвід, національне виховання.

Постановка проблеми. В умовах розбудови незалежної України виникає потреба пізнання вітчизняної спадщини, зокрема у сфері освіти, навчання й виховання підростаючого покоління.

Козацька педагогіка – це складова народної педагогіки, це наука про виховання мужності, патріотизму, доброти, всесвітнього братерства, взаємодопомоги, фізичної досконалості, віри у свої сили, можливості. Основна мета козацької педагогіки – формування козака-лицаря, мужнього громадянина, захисника рідної землі з яскраво вираженим дійовим патріотизмом, силою волі і силою духу, збагачення підростаючих поколінь інформацією про здоровий спосіб життя, норми взаємостосунків, а також процес самовдосконалення, самоосвіти.

З проголошенням незалежної України почалося творче відродження багатогранних козацько-лицарських традицій нашого народу. Починаючи з 1995 р. на загальнодержавному рівні реалізуються накази Президента України «Про відродження історико-культурних та господарських традицій Українського козацтва» (1995), «Про День Українського козацтва» (1999).

Аналіз досліджень і публікацій. Велике значення для дослідження української козацької педагогіки мають праці сучасних науковців О. Губка, М. Дмитренка, П. Ігнатенка, В. Каюкова, П. Кононенка, Ю. Руденка, Д. Федоренка та ін. Учені підтвердили, що упродовж багатовікової історії українського народу значна увага приділялася вихованню в підростаючого покоління любові до рідної землі, поваги до героїчних подвигів українців, готовності до захисту свого народу. Справжнім феноменом патріотизму в історії України стало запорізьке козацтво. Воно глибоко і різнопланово вплинуло на історичну долю українського народу, на формування національної самосвідомості. Багатовіковий визвольний козацький рух зумовив унікальне явище не лише східнослов'янської, а й світової культури – козацьку педагогіку.

Мета статті: представити власний досвід роботи щодо використання «Козацької

літератки» як засобу ознайомлення молодших школярів з національними пріоритетами українського козацтва.

Виклад матеріалу. Сьогодні кожному вчителю необхідно ґрунтовно продумати і систематично реалізувати в щоденній навчально-виховній роботі з учнями цілісну систему пізнання ними національних пріоритетів українського козацтва, пробудження в них глибокого інтересу до вітчизняного лицарства.

Необхідно зважити на те, що надійшов час великих змін у духовній сфері, і козацько-лицарські традиції виховання є за своєю сутністю високим покликанням, одним із найефективніших шляхів формування в підростаючих поколінь шляхетності, аристократизму духу, спрямованості духовної енергії на практичні справи в ім'я народу, Української держави.

Із століття в століття «козацька педагогіка» формувала у молоді такі героїчні якості, які становили *кодекс лицарської звитяги*, що в себе включав:

- готовність боротися до загибелі за волю, віру, честь і славу України;

- нехтування небезпекою, коли йдеться про життя друзів, побратимів, Матері-України;

- розвиток у собі стійкої, незламної волі, сили духу в боротьбі з ворогами Вітчизни, з усім, що заважає рідному народу вільно жити;

- презирство і ненависть до ворогів, прагнення звільнити рідний край від завойовників;

- готовність завжди бути господарем становища, володарем на рідній землі, нікому не давати на поталу свою материзну і дідишну;

- героїзм, подвижництво в трудовій діяльності на благо родини, свого краю, Батьківщини і в захисті її гідності і честі»[3].

Водночас козаки були, як правило, глибоко милосердними людьми. Вони чуйно ставилися до інших людей, чесних, добрих і правдивих, ділили з ними радість і горе.

Такі високі якості козаків виховувалися з найбільш раннього віку на всіх ступенях козацької системи навчання і виховання. Відомо,

що у січових, сотенних і полкових козацьких школах перехід з одного класу до іншого, від букваря до часослова, потім до псалтиря тощо супроводжувався народними дитячими забавами, іграми, різноманітними фізичними вправами, які загартовували дітей фізично, морально, духовно. Дослідник С.Сірополько писав, що в цих школах хлопчиків учили «Богу добре молитися, на коні реп'яхом сидіти, шаблею рубати і відбиватися, з рушниці гострозоро стріляти й списом добре колоти» [2, с.47-48]. Важливе місце відводилося також формуванню в учнів умінь плавати, веслувати, керувати човном, переховуватися від ворогів у тій чи іншій місцевості, під водою (за допомогою очеретини) та ін. Все це підносило дух учнів, насаджувало їх оптимізмом, вірою в свої сили, можливості.

У козаків існувала ціла система відбору і вишколу молодих юнаків до військової служби, оборонної справи, лицарського життя. Досвідчені козаки, козацька старшина уважно і прискіпливо, з відповідальністю перевіряли загартованість і витривалість новобранців у спеку й холод, дощ і сніг тощо. Перед бажаними стати козаком висувалися вимоги бути сильною, вольовою, вільною і мужньою людиною, присягнути на вірність Україні, сповідувати християнську релігію. Є наукові відомості, що новобранців-козаків піддавали певним випробуванням.

Були створені спеціальні фізичні і психофізичні вправи, що становили систему, спрямовану на самопізнання і саморозвиток козаків, їхнє тілесне, психофізичне і моральне вдосконалення.

Маючи міцне здоров'я (очевидці свідчили, що козаки майже ніколи не хворіли) і будучи, як правило, всебічно фізично розвиненими, козаки блискуче володіли в бою не лише різними видами зброї (рушницею, мушкетом, шаблею, списом, арканом тощо), а й своїм тілом. Так, вінницький полковник Іван Богун заслужено вважався кращим фехтувальником Європи: він бився з ворогом у бою, як витязь, орудуючи одночасно двома шаблями в руках, перемагаючи одразу кількох супротивників.

Козаки створили кілька систем одноборств, завдяки яким вони успішно перемагали ворогів у будь-якій ситуації, за складних обставин. Козацькі одноборства мають велике пізнавальне і виховне значення для сучасної молоді. Вони почали широко відроджуватися і застосовуватися у фізичному загартуванні молоді, в розвитку національних видів спорту.

Найбільш відома система одноборства покладена історичними обставинами в основу

козацького танцю гопак. Солідні наукові дослідження свідчать про те, що сучасний танець «гопак» виник у результаті бойових дій наших далеких пращурів, підготовки їх у молодому віці до самооборони, до боротьби з ворогом. У запальному і пристрасному, завихреному і відчайдушному, із складними фізичними прийомами в гопаку і сьогодні помітна історична першооснова — бойовитість духу, віра у власні сили, надія на себе, свою спритність, винахідливість і силу, порив до життя, напруження своїх фізичних і духовних сил, наступальність і оборонний характер рухів, дій, торжество перемоги. Аналіз гопака переконують у тому, що всі збережені на сьогодні його елементи — складні акробатичні вправи, багато ударів ногами і руками — були складовими комплексу самозахисту наших предків від ворогів. У сучасному вигляді гопак втілює в собі численні специфічні прийоми, наприклад «повзунці», «голубці», «тинки», «пістоль», «розніжка», «шулик» тощо, реалізація яких вимагає гнучкості всіх частин тіла, блискавичної реакції.

Відомою є й інша система козацької боротьби — гойдок, якою оволодівали покоління нашого народу і в наступні часи. Вона була призначена в основному для розвідників — пластунів. За цією системою боєць «приклеювався» до суперника, повторював усі його рухи, а в разі помилки (через розгубленість, необачність, страх, відчай тощо) нападав на нього, брав у полон чи знешкоджував. Цікаво, що арсенал прийомів цього виду одноборства дозволяв битися козакові і вночі.

Менш відомою є система козацької боротьби — спас, яка мала не атакуючий, а суто оборонний характер. Для цього виду боротьби характерне філігранне, скрупульозне відпрацювання блокування дій супротивника.

Сучасним учням дуже цікаво знати, що козаки боролися також навкулачки, «на ремнях», «навхрест», «на палицях» тощо. Оволодіння технікою цих видів боротьби і дотримання моральних принципів під час тренувань і змагань було злито в одне ціле, що забезпечувало комплексний вплив на особистість.

Козацька педагогіка — це частина народної педагогіки в її вершинному вияві, яка формує у підростаючих поколінь українців синівську вірність Батьківщині, народу, здатність захищати рідну землю від чужоземних загарбників. Багато виразів із козацького мовлення стали прислів'ями, приказками, якими ми охоче

користуємося у навчально-виховному процесі й зараз, серед них:

«До булави треба й голови».

«Гляди, козаче, щоб татари сидячого не взяли».

«Хто любить піч, тому ворог Січ».

«Якби хліб та одежа, їв би козак лежа».

«До людей по розум йдуть, а до матері по серце».

«Коли стелиться доріжка, козакові не до ліжка».

Пізнання молодшими школярами цілісної системи національних пріоритетів українського козацтва здійснюється мною через ознайомлення під час організації навчально-виховної роботи з учнями з «Козацькою літературою» - збіркою чудових, емоційно наснажених і задумованих,

Богун

Лицар наш Богун Іван –
Світлий розум, гнучкий стан,
На коні літав, як птах,
Мав о шаблі у руках.
Ними вправно фехтував
Так, як ще ніхто не знав.

Булава

Булава – це влади знак,
Що втрима в руках не всяк.
До тієї булави
Треба, друже голови!
В кошового булава
Рік всього в руках була
А тоді на Раді він
Звіт тримав з усіх сторін:
Як багато зробив справ,
Слави чим Січі додав.

Віра

Вагу козацька віра має,
Не продаючись з молотка,
На бій за правду надихає
І юнака, і старика.
Її хранить козацьке серце
Храм духу маючи в собі.
Вона – до Царства Бога дверці,
Порадниця в грізній журбі.
Без віри вмерла б Україна,
Погас би в душах Світла сад.

А з нею і лиха година
Отримує духовний лад.

Вуса

Вуса – гордість козака,
Ними й ворога зляка.
Не носили бороди
Наші лицарі – діди.

Гопачок

Гоп-гоп, гопачок,
Затанцюй, козачок!

художньо довершених віршів Ольги і Андрія Будугая з Переяслава-Хмельницького[1]. Автори «Козацької літературки» розкривають козацькі поняття, терміни, які починаються на кожну з літер абетки, в привабливій художній формі. У молодших школярів у свідомості, уяві створюється аура героїчного й романтичного козацького життя, діяльності та побуту. Завдяки цьому у молодших школярів пробуджуються і формуються високі якості козацького характеру, світогляду, духовності.

Наводжу деякі вірші з «Козацької літературки» Ольги і Андрія Будугая, які використовую під час організації навчально-виховного процесу і у яких вони висловили любов і пошану до козаків – витязів українського духу.

Танець хвацький,
Дуже вправний,
І веселий, і забавний,
На дозвіллі і в поході
Козаку стає в пригоді.
Та не тільки це танок,
А й військовий ще урок.
Це мистецтво звати так:
Славний бойовий гопак.

Ігри військові

В іграх премудрість козацьку ясніше
Можна було передати юнакам,
Щоб володіли шаблями вправніше,
Спритність надати ногам і рукам.
В іграх військові зростали вояки,
Мужність і силу свою гартували,
Щоб ні татари, ні турки, ні ляхи
Дух козаків у бою не зламали.

Козак

Козак – чесна, смілива людина.
Найдорожча йому Батьківщина!
Козак – слабкому захисник.
Цінити побратимство зник!
Козак – усім народам друг,
І лицарський у нього дух!
Козак вкраїнську любить мову,
Він завжди здержить своє слово!

Хортиця

Байда - Дмитро Вишневецький
Хортицьку Січ заснував.
Сили збирав він для герців,
Кликав хоробрих до лав.
Хортиця – серце козацьке,
Це є колыска Січі.
Тут промовляли багачко
Стріли пишали й мечі.

Хорунжий

Прапор підійма хорунжий
І в бою, і в мирний час.

Це його правиця дужа
Прапор зберегла для нас.

Шабля

Шабля – лицарю сестриця,

Висновки. Отже, зміст віршів «Козацької літератки» зорієнтований на реалізацію головних завдань козацької педагогіки – готувати фізично загартованих, міцних здоров'ям, мужніх воїнів-захисників рідного народу від чужоземного поневолення, виховувати у підростаючих покоління український національний характер, світогляд, національні і загальнолюдські цінності, формувати глибоку любов до людини,

З нею він в бою, мов криця.
Зброя честі козака
Гарна і дзвінка яка!

пошану її гідності, прагнення до милосердя, інші високі лицарські якості. Пов'язаний із сучасністю, зміст віршів «Козацької літератки» вносить у життя і навчання, справи й дозвілля молодших школярів захоплюючу романтику і символіку, піднесеність духу та ентузіазм, бажання бути сильними і мужніми, робити добрі справи в ім'я Батьківщини-України.

Література:

1. «Козацька літератка» Ольги та Андрія Будугая // Освіта. - 2006. - №31. - С. 5
2. Сірополко С. Історія освіти на Україні / С. Сірополко. - Львів, 1937. - С. 47-48.
3. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання / Ю. Руденко. - К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. - 328 с.

УДК 373.5.015.31:[373.5.016:514]

Лінецька М.С.

вчитель математики КНВК № 35 «Імпульс»

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОМЕТРІЇ

У статті проаналізовано теоретичні аспекти поняття “життєва компетентність” та висвітлено можливості математики для формування даної компетентності.

Ключові слова: компетентність, життєва компетентність, зв'язок математики з життям, прикладні задачі.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки визначає одним з ключових напрямів державної освітньої політики – модернізацію структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу та переорієнтацію змісту освіти на цілі сталого розвитку.

Тому постає необхідність у розробленні ефективних моделей розвитку життєвої компетентності особистості, для формування здатності успішно розв'язувати власні життєві проблеми, брати продуктивну участь у розв'язанні суспільних проблем. Розвиток життєвої компетентності особистості виступає умовою як її успішної, гармонійної життєдіяльності, так і конструктивного перетворення і гармонійного розвитку суспільства. Адже, сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, мінливих життєвих ситуаціях.

Така стратегічна переорієнтація освітньої діяльності зумовлює актуальність дослідження життєвої компетентності взагалі, та зв'язку математики з життям зокрема.

Мета статті – провести аналіз поняття “життєва компетентність” у математичному

контексті та розглянути можливості для формування даної компетентності під час уроку геометрії.

Активні дослідження, пов'язані з компетентнісним підходом в освіті в Україні були розгорнуті на початку ХХІ століття. Компетентнісний підхід став предметом вивчення багатьох сучасних дослідників, а саме: Н. Бібік, Л. Боголюбова, О. Бондаревської, Т. Волобуєвої, І. Єрмакова, Е.Зєєра, Н. Калініної, О. Лебедева, Л. Сохань, О. Сухомлинської, І. Тараненка, Л. Хоружої, С. Шишова та ін., у яких розкрито сутність поняття компетентнісного підходу в освіті, висвітлено шляхи та умови формування компетентностей учнів. Аналіз сучасної педагогічної теорії показав, що поняття «життєва компетентність» почало розроблятися у зв'язку з новим розумінням стратегічної спрямованості освітньої діяльності [2, с. 13].

Життєва компетентність охоплює у собі такі надбання особистості, як знання, вміння, навички, способи діяльності, розвинені можливості сприймання, розуміння та творчого використання матеріальних та духовних цінностей суспільства [1, с.26]. Поняття “життєва компетентність” є інтегрованим від понять “компетентність” і “життя”.

Проаналізувавши різні визначення поняття «компетентність», що дають науковці, можна їх узагальнити наступним чином: компетентність – це комплексний особистісний ресурс, що забезпечує можливість взаємодії особистості з навколишнім світом у тій чи іншій області і залежить від необхідних для цього компетенцій.

Але, на думку Е.Ф. Зеєра, компетентність передбачає не лише наявність ґрунтовних знань і досвіду, а й уміння актуалізувати накопичені знання і уміння в певній ситуації [4, с. 72]. Що є першим етапом до формування життєвої компетентності.

Відомо, що життєва компетентність – це знання, вміння, життєвий досвід особистості, її життєтворчі здатності, необхідні для розв'язання життєвих завдань і продуктивного здійснення життя як індивідуального життєвого проекту. Життєва компетентність передбачає свідоме і несвідоме ставлення до виконання особистістю її життєвих і соціальних ролей, вона пов'язана з самовдосконаленням людини.

Л.Сохань життєву компетентність визначає як комплекс певних особистісних якостей, що забезпечують продуктивне життєздійснення особистості, тобто здійснення життя як способу людського існування, а її формування розглядає як розвиток і збагачення всіх основних життєзабезпечувальних особистісних структур [3, с. 10].

Структура життєвої компетентності має такі складові:

- *когнітивна компетенція* – це система здатностей, які визначають спроможність особистості щодо адекватного й глибокого пізнання оточуючого світу (природного та соціального середовища, самої себе). вона охоплює когнітивні, інтелектуальні здібності, знання та досвід особистості, риси характеру (допитливість, уважність), мотивацію;

- *емоційно-вольова компетенція* – це сукупність здатностей, які визначають спроможність людини керувати власними емоціями та активністю;

- *творча компетенція* – це сукупність здатностей, які визначають спроможність людини до творчості, успішність творчої діяльності, наявність її результатів;

- *життєтворча компетенція* — забезпечує здатність самостійно, свідомо і творчо визначати (проектувати) і здійснювати власне життя.

Оскільки зараз відбувається становлення нової системи навчання, то відповідно і змінюються цілі та завдання педагога.

Якщо раніше завданням педагога було навчити, дати готові знання, накопичені людством, то зараз потрібно навчити учня здобувати знання самостійно, аналізувати та використовувати їх, вміти приймати рішення та моделювати наслідки свого вибору, критично оцінювати себе та свою роль у різних життєвих ситуаціях, мислити креативно та творчо, слідувати за новітніми прогресивними тенденціями та вміти ними оволодівати.

Природно, виникає питання, яким чином вивчення математики, може впливати на формування життєвої компетентності?

Це можливо через розкриття ролі математики в пізнанні навколишнього світу, через інтеграцію з іншими шкільними предметами та правильну реалізацією принципу зв'язку навчання з життям взагалі і з математикою зокрема.

За С. Раковим, під поняттям «математична компетентність» розуміють спроможність особистості бачити та застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і метод математичного моделювання, будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати отримані результати, оцінювати похибку обчислень [6, с.4].

Сила і роль математики полягають не тільки в тому, що вона вказує шляхи до вирішення багатьох завдань, але й у тому, що вона доводить, що на цих шляхах ми дійсно приходимо до шуканого рішення. Тому бажано, щоб і при вивченні математики не залишалося логічних прогалин і кожна освоєна і застосована теорема була б забезпечена практичним завданням, яке дасть змогу самостійно перевірити її.

Тож, для формування міцного зв'язку математики з життям допомагають інтерактивні технології, метод проектів, нестандартні уроки, проведення досліджень, використання різних форм роботи та ін. Також, для наочної демонстрації учням практичного застосування математичних знань в житті неможливо обійтись без задач прикладного змісту.

Прикладними задачами в математиці називають ті, умови яких містять нематематичні поняття. Систематичне використання прикладних задач спрямоване на формування системи знань, умінь і навичок. Робота з ними: спонукає думати; зіставляти різні методи розв'язування задач; сприяє розвитку критичного мислення; розвиває вміння осмислювати зміст понять та застосовувати здобуті теоретичні знання на практиці; аналізувати наслідки та передбачати результати; забезпечує розвиток

процедур узагальнення, порівняння, конкретизації, абстрагування, аналізу та синтезу.

Щоб підготувати учнів до життя, суспільно-корисної праці, школа повинна особливу увагу звертати на ті питання програми, з якими можуть зустрічатися її вихованці в житті. Тому задачі прикладного змісту мають демонструвати практичне застосування математичних ідей і методів та ілюструвати матеріал, що вивчається на певному уроці, містити відомі або інтуїтивно зрозумілі учням поняття й терміни, а також реальні числові дані, що не ведуть до громіздких обчислень. За таких умов використання прикладної задачі, складеної на матеріалах суміжних предметів, може дати потрібний педагогічний ефект.

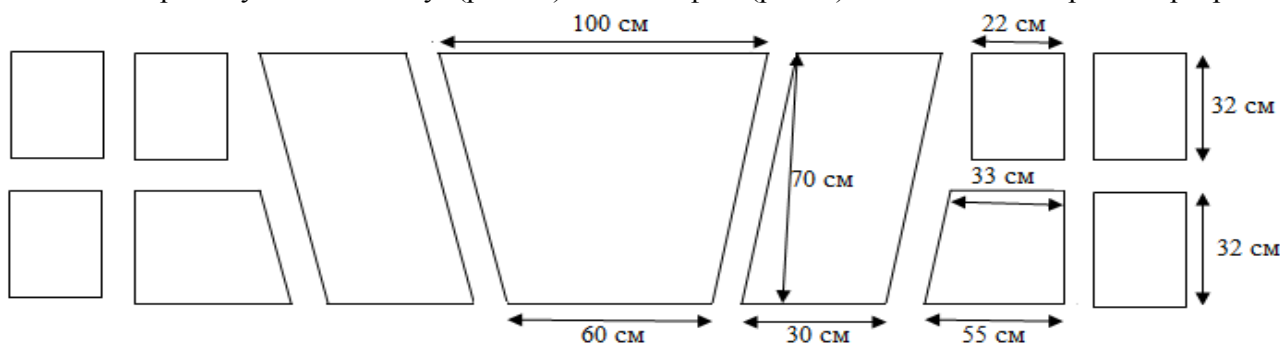
В цьому і полягає процес формування життєвої компетентності учнів під час практичного застосування ними набутих знань.

Формуючи дійовий компонент математичної компетентності, як складової життєвої, необхідно створити для учнів оптимальні умови для поступового переходу від дій під керівництвом учителя до самостійних, даючи їм змогу самим шукати шлях розв'язання пізнавальних та практичних завдань. Тому встановлення ділових партнерських стосунків між учителем і учнем (діалогова взаємодія) сприяє вільному вибору, розкутості, творчій винахідливості, дослідницькій діяльності учня. Адже в сучасному контексті, *навчання – це не процес передачі інформації, а чесні інтелектуальні відносини з учнями.*

Так, при вивченні теми «Площі фігур» у 8 класі пропонуємо задачі:

Рисунок 1. Ескіз стелю

7. Побудуйте викрійку чохла для стільця зображену на малюнку (рис. 4) та

розрахуйте скільки матеріалу вам буде потрібно (врахуйте припуски на шви 1 см). Відповідь запишіть у метрах, округливши до десятих в більший бік.

8. Розрахуйте скільки білої, зеленої та жовтої тканини вам знадобиться щоб

1. Торт з радіусом 15 см і висотою 20 см потрібно запакувати у святкову коробку, яку ви хочете виготовити самостійно. Розрахуйте скільки матеріалу вам знадобиться для виготовлення коробки та зробіть ескіз розгортки цієї коробки.

2. У кімнаті розмірами 5,5м на 3,5м потрібно поклеїти шпалери. Скільки нам потрібно рулонів шпалер шириною 1 м, якщо висота кімнати 2,5м, а в рулоні 10м? Розрахуйте загальну вартість шпалер, якщо ціна одного рулону складає 522 грн.

3. На підлогу у ванну кімнату розмірами 0,8м на 1,7 м потрібно покласти плитку ромбом. Розгляньте два випадки. Скільки потрібно плитки з діагоналями 20 і 10 см, що мають форму ромбу і скільки потрібно плитки квадратної форми з діагоналлю 20 см? Яку плитку вигідніше придбати, якщо одна квадратна плитка вдвічі дорожча за плитку у формі ромбу?

4. Для вікна розміром 1,3 м на 2,1 м потрібно виготовити пластикове вікно.

Якого розміру потрібен склопакет та скільки потрібно пластикової рами, якщо ширина рами складає 5 см?

5. Скільки матеріалу потрібно закупити для виготовлення офісної шафи для одягу з розмірами 60×40×230 врахувавши, що в неї є дві полиці? Розрахуйте також довжину меблевої кромки для неї? (Відповідь округліть до цілої частини)

6. Учні вирішили виготовити новий стенд в кабінет математики. Користуючись їх ескізом, розрахуйте скільки необхідно придбати матеріалу для виготовлення такого стенду та скільки матеріалу залишиться (рис.1)?

створити таку натяжну стелю як на фото (рис. 2). Якщо дизайнер вже розробив

схему (рис. 3). Оскільки потрібно також врахувати розтяг тканини під час натягу, то під час розрахунків врахуйте, що в даній задачі число $\pi=3$.

Рисунок 2. Стеля

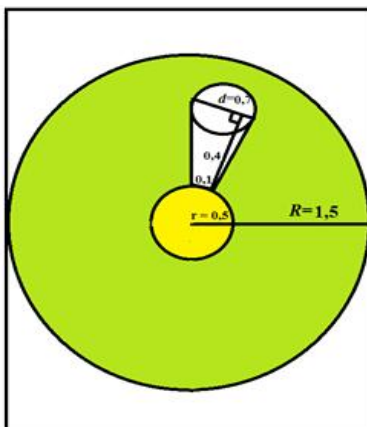

Рисунок 3. Схема дизайнера

1. Загальний розмір стелі 3 м на 4 м.
2. Пелюстки складаються з рівнобедренної трапеції та півкола.
3. Пелюсток буде 8.
4. Розміри на рисунку вказані у метрах.
5. Там, де розміщуватимуться пелюстки квітки та центр, зеленої тканини не буде, оскільки стеля ярусна.
6. За межами квітки стеля білого кольору.

Рисунок 4. Стілець

Прикладна задача повинна задовольняти такі умови: 1) питання задачі формулюється звичайною «побутовою» мовою; 2) розв'язок задачі має практичну значимість; 3) дані та шукані величини задачі мають бути реальними, взятими з життя.

Кожна прикладна задача виконує різні функції, що за певних умов виступають явно або приховано. Деякі задачі ілюструють запозичений у природи принцип оптимізації трудової діяльності (діставати найбільший ефект з найменшими затратами), інші – розвивають здібності учнів до технічної творчості та проектної діяльності (геометричні задачі). Розв'язування прикладних задач сприяє ознайомленню учнів з роботою підприємств і галузей народного господарства, що є умовою орієнтації інтересу учнів до певних професій. Використання прикладних задач дозволяє вдало створювати проблемні ситуації на уроці (наприклад, чому вигідніше будувати одноповерхові будинки з квадратною основою, ніж з основою у вигляді іншого прямокутника з таким самим периметром). Такі задачі стимулюють учнів до здобуття нових знань, дослідження та доведення на власному досвіді вивчених теорем та фактів.

Подолання сухості і формальності у викладанні математики, одне з головних

виховних завдань, що постають перед учителем. Головний шлях вирішення цього завдання – всебічне зміцнення зв'язку навчання з життям, з практикою. А цей зв'язок здійснюється насамперед через зміст виконання задач прикладного змісту, як поміщених в підручниках, так і тих, які складає вчитель і учні.

Тож, можна стверджувати, що елементи життєвої компетентності (знання, уміння і навички, життєвий досвід, фізичний потенціал, задатки та здібності, риси характеру, креативність та інтелект, духовність особистості) поєднуються в різних конфігураціях для вирішення людиною конкретних завдань та розв'язання проблем, які ставить перед нею життя, тому навчити учнів здобувати та аналізувати інформацію, отриману з різних джерел; застосовувати її для індивідуального розвитку і самовдосконалення є завданням сучасного вчителя. Для цього потрібно створювати під час навчального процесу умови для активної соціальної дії, проектної та дослідницької діяльності учнів. І це не обов'язково має бути науково-дослідна діяльність, використання інформаційних технологій чи проектне навчання, достатньо почати зі звичайних «побутових» задач, які постають перед кожною людиною.

Література:

1. Безрукова В. С. Словарь нового педагогического мышления / В. С. Безруков. – Екатеринбург : Альтернативная педагогика, 1996. – 96 с.
2. Демченко Е. М. Становлення особистісної зрілості та життєвої компетентності учнів школи першого ступеня / Е. М. Демченко // Наша школа. – 2007. – № 6. – С. 12–19.
3. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / за ред. Л. В. Сохань. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
4. Зеер Э. Ф. Ключевые компетенции учащихся по ремесленным профессиям / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова // Образование и наука. – 2005. – № 1(31). – С. 70–79.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

6. Раков С.А. Формування математичних компетентностей випускника школи як місія математичної освіти / С.А. Раков // Математика в школі. – К.: Педагогічна преса, 2005. – №5. – С. 2-7.

7. Тараненко І. Г. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції : досвід європейських проблем / І. Г. Тараненко // Кроки до компетентності та інтеграції у суспільство. За ред. І. Єрмакова. – К. : Контекст, 2000. – С. 37–40.

УДК 373.5.091.33:004]:[373.5.016:51]

Лось Н.М.

вчитель математики КНВК № 35 «Імпурсь»

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА СУЧАСНОМУ УРОЦІ МАТЕМАТИКИ

Окреслено шляхів використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації викладання математики.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, викладання математики якості навчання.

Постановка проблеми. Виховання творчої особистості, що володіє способами саморозвитку та самоосвіти та використовує набуті знання для розв'язання поставлених перед нею задач, вміє аналізувати, систематизувати різну інформацію, критично мислити, приймати рішення, і домагатися поставленої мети завдання сучасної школи. Випускники шкіл повинні вміти аргументувати, слухати і поважати думки своїх опонентів. Одним із предметів, де найбільш виправдано використовують комп'ютер – математика [4].

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Проблемою використання інформаційно-комунікаційних технологій займалися такі вчені та педагоги-практики: О. Пометун, Л. Пирожено, Л. Аристова, Л. Масол, В. Едігей, І. Красильникова, І. Гудчина, Р. Петеліна, С. Полозова, В. Скворцова.

Мета статті полягає в окресленні шляхів використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації викладання математики.

Виклад матеріалу. Застосування ІКТ на уроках математики дозволяє вчителю скоротити час на вивчення матеріалу за рахунок наочності і швидкості виконання роботи, перевірити знання учнів в інтерактивному режимі, що підвищує ефективність навчання, допомагає реалізувати весь потенціал особистості – пізнавальний, морально-етичний, творчий, комунікативний і естетичний, сприяє розвитку інтелекту, інформаційної культури учнів, робить уроки яскравими та цікавими. Використання ІКТ у навчальному процесі передбачає підвищення якості освіти, тобто вирішення однієї з нагальних проблем для сучасного суспільства [6].

Постійно зростає необхідність в комп'ютерних технологіях і вдома, і на робочому місці. Комп'ютер стає доцільним засобом навчання і ефективним помічником у розв'язанні проблем викладання математики та дозволяє нам: створювати презентації,

публікації, сайти, блоги, проводити дослідження, пошуку інформації, реалізовувати прикладну спрямованість математики. Інтернет технології збільшують використання наочності на уроках, підвищити активну пізнавальну діяльність, привчати учнів до самостійної дослідницької діяльності.

На уроках використовую інформаційні технології із застосування програм PowerPoint, електронні посібники, підручники для мотивації навчальної діяльності, перевірки домашнього завдання, корекції опорних знань учнів, сприймання і осмислення, узагальнення і систематизації учнями нових знань. У презентаціях, відеороликах розглядаються поняття, формули, співвідношення з теми, матеріал з історії розвитку даного поняття, яскравий ілюстративний матеріал – аудіо та відеофайли діаграми, схеми. Такий матеріал використовую з оптимальною на конкретному етапі роботи швидкістю, за потреби повертаючись до деяких слайдів або повторюючи презентацію декілька разів. Для індивідуалізації навчання використовую гіперпосилання. Це дає можливість кожному учневі в будь-який момент повернутися до потрібної інформації, яку він забув або погано опрацював напередодні. Кращий засіб засвоєння навчальних досягнень пов'язаний з активним відтворенням матеріалу, саме тому моніторинг навчальних досягнень учнів здійснюю за допомогою тестів для контролю та самоконтролю знань. Урок цікавий, коли все, що вчитель говорить, втілюється в зримі образи. Динамічна наочність покаже невидиме: хід міркувань, зв'язок між поняттями. Доцільне використання відео файлів на уроках геометрії для побудови перерізів, аналізу стереометричних задач.

За рахунок Інтернеттехнологій збільшується використання наочності на заняттях. А інформацію, яку вчитель знаходить в мережі

Інтернет, рекомендує учням для знаходження відповідей на різного роду запитання. Працюючи з п'ятикласниками кожен учитель намагається заохотити учнів до співпраці. Саме перший урок надовго залишається у пам'яті наших вихованців. І від цього залежить, з яким настроєм дитина далі буде вивчати математику. Кожен прагне зробити свій урок продуктивним, незвичайним, захоплюючим. Тому мотивація навчальної діяльності є головною силою, що рухає дидактичний процес. Учень повинен чітко розуміти мету, завдання уроку.

Найкращий і безпрограшний варіант для вчителя у цій ситуації використання мультимедійних презентацій, відеоматеріалів.

Багато учнів чимало часу проводять за комп'ютером, та більшу частину його присвячують іграм. Вчителю необхідно цей інтерес використати, щоб надати можливість учням розвивати творчі здібності, створювати власні навчальні проекти, обирати спосіб здобуття знань самим.

Останнім часом у навчально - виховному процесі широко використовують проектну технологію навчання, тому учням слід показати на власному прикладі, які презентації можна створити, яких вимог при цьому слід дотримуватись, тільки тоді вони зможуть якісно представити результати своєї роботи під час вивчення всіх тем із математики. Можна залучати учнів до створення проектів, презентацій. Це надає можливість виявити творчі здібності, розвивати ініціативу, власні ідеї щодо здійснення проекту. Для виконання завдання необхідно ознайомитися з теоретичним матеріалом, опрацювати підручник, знайти цікаві завдання, вибрати головне, обдумати, як це оформити й подати. Діти, зацікавлені можливістю знайти власний спосіб викладу теорії і застосування її до розв'язування різноманітних завдань, представляють свої дослідження у власній презентації, створену у процесі розробки проекту, що містила як програмовий, так і позапрограмовий матеріал, відеоролик або у персональному блозі сторінками практиків, дослідників, істориків, теоретиків, експертів.

Для відпрацювання певних умінь та навичок, моніторингу навчальних досягнень учнів використання ІКТ стає все більш актуальним.

У процесі навчання дослідницької роботи з математики здійснюється не просто вплив педагога на учня, а й реалізується єдність учителя і учня. Взаємодія здійснюється як в безпосередній, так і в опосередкованій формі.

Учні, яких не задовольняють знання з шкільного курсу математики, мають змогу брати участь в роботі гуртків та секцій МАН, у творчо-пошуковому конкурсі «Студія геометричних ідей». Захист у вигляді презентації заключний етап науково-дослідницької роботи. Саме цей напрям і формує в учнів уміння та навички практичного застосування теоретичних знань: розвиває логічне мислення, вчить ставити цілі, пошукати способи їх досягнення. Все це формується на основі власного досвіду, що сприяє більш глибокому осмисленню матеріалу навчальних предметів.

Але не всі діти добре мотивовані. Результатом пошуку нових способів взаємодії з учнями став спочатку блог вчителя математики. Зрозумівши обмежені можливості блогу на платформі Google створила персональний сайт «Занимательная математика». На його сторінках – математичні цікавинки, різні за рівнем та тематикою завдання, все що допоможе поринути у дивовижний і захоплюючий світ математики. Інтерактивні елементи: пошук по сайту, участь в опитуваннях, можливість відіслати лист електронною поштою, гостьова книга стимулюють продуктивну діяльність педагогів і учнів, орієнтованих на творчу самореалізацію. Актуальним доповненням сайту «Занимательная математика» є сайт «Вчителя математики», на якому представлено багато корисної інформації для учнів, вчителів математики, класних керівників, батьків. Робота з мотивованими учнями – один з напрямків роботи кожного творчо працюючого вчителя. Цю роботу я продовжила і на персональному сайті.

Сторінка «Вершина Олімпу» зібрала досягнення моїх учнів у конкурсах та стала своєрідним стимулом для учнів вивчати предмет більш серйозно і отримувати за це задоволення. З метою допомоги в розкритті індивідуальних здібностей дітей у розділі «Готуємось до ЗНО» представила матеріали для підготовки, особливостях тесту, програму ЗНО, характеристику сертифікаційної роботи, критерії оцінювання завдання з розгорнутою відповіддю з математики, завдання та відповіді на тести ЗНО з математики минулих років, тести ЗНО з математики онлайн, онлайн курси підготовки до ЗНО з математики, курси підготовки до ЗНО з математики. Сторінка «Готуємось до олімпіади» містить завдання та розв'язки олімпіад минулих років. На допомогу учням, які пишуть наукові роботи створена сторінка МАН, де у доступній формі описані критерії написання робіт. Створення персонального сайту надає можливість розвитку інформаційно-

комунікаційних компетенцій не тільки учнів, а й мене як педагога.

Отже, використання ІКТ уможливило підвищення якості навчання, формування необхідних ключових та предметних компетентностей, навичок практичного

застосування набутих знань, створює умови для ефективної взаємодії педагогів із учнями та батьками, розвиває творчі здібності, що є необхідною умовою подальшої максимальної реалізації особистості в сучасному житті[5, с.36].

Література:

1. Годкевич Л. Загальні поняття про інтерактивні технології/ Л. Годкевич //Сучасні шкільні технології. – К., 2004. – С.5 – 9.
2. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник./ О.Пометун, Л.Пироженко. – К.: А.С.К., 2003.
3. Колеснікова Л.В. Інноваційні комп'ютерні технології в практичній діяльності вчителя математики./ Л.В.Колеснікова, Н.М.Мельнікова //Математика в школах України. – №1-2. - 2012. - С. 4-6.
4. Музиченко В. А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках математики [Електронний ресурс] / В. А. Музиченко –Режим доступу: http://mva.ucoz.ua/publ/vikoristannja_informacijno_komunikacijnih_tekhnologij_na_urokakh_matematiki/1-1-0-2
5. Білоконна Н. І. До проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі / Н. Білоконна, С. Білоконний. – Тираспіль, 2003. – 53 с.
6. Використання ІКТ на уроках математики [Електронний ресурс] –Режим доступу: http://kruvchynka.ucoz.ua/publ/vikoristannja_informacijno_komunikacijnoji_tekhnologiji_na_urokakh_matematiki/1-1-0-12

УДК 373.3.035:39]:[373.3.013:39(477)]

Могущая В.В.

вчитель початкових класів

Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 72

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЇХ З ІСТОРІЄЮ ТА ТРАДИЦІЯМИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Розкриті особливості здійснення національно-патріотичного виховання молодших школярів засобом ознайомлення їх з історією та традиціями українського козацтва.

Ключові слова: козацька педагогіка, національно-патріотичне виховання, молодші школярі.

Постановка проблеми. Головною метою національно-патріотичного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі *формування особистісних рис громадянина України*, які включають у себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

Виховання громадянина має бути спрямованим передусім на розвиток патріотизму – любові до свого народу, до України. Важливою якістю українського патріотизму повинна бути турбота про благо народу, сприяння становленню й утвердженню України як правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти незалежність Батьківщини.

Формувати в учнів український характер, силу волі, цілеспрямованість і здатність перемагати життєві труднощі, досягати поставленої мети допомагає в сучасних умовах

українська педагогіка. В українській козацькій педагогіці чільне місце посідає ідеал людини - українця, козака, лицаря. Цей ідеал людини необхідно формувати в процесі навчання і виховання дітей та молоді

Україна має багаті й різноманітні вітчизняні педагогічні традиції. Починаючи ще з епохи Трипільської культури (IV-III тис. до н.е.), українці та їхні предки створили багатий фольклор, міфологію, багатогранне народне мистецтво, глибинну символіку, національні традиції, які як основні засоби народної педагогіки, виховної мудрості, успішно виховували підростаючі покоління в самобутньому національному, гуманістичному, демократичному дусі. Щоб зберегти волю і свободу рідного народу, поглиблювати національну самобутність українців, утверджувати їх у світі, виникала історична потреба у формуванні духовно багатих, сильних духом, фізично здорових і шляхетних людей, які палко любитимуть Україну, будуть жертовно боротися з чужоземними загарбниками.

Ю. Руденко вказує на те, що «козацька педагогіка як невід'ємна складова української етнопедагогіки акумулювала в собі вироблені віками та апробовані часом традиції виховання молоді. Їх відрізняли цілісність, багатство ідей і настанов козацької виховної мудрості, що становили собою і теоретичну, і практичну частини специфічної та самобутньої козацької педагогіки»[2].

Аналіз досліджень і публікацій. Велику цінність для розвитку козацької педагогіки мають наукові праці, історичні дослідження козаччини М. Костомарова, В. Антоновича, М. Аркаса, Д. Дорошенка, І. Огієнка, а також високоідейні художні твори Т. Шевченка, А. Чайковського, Б. Грінченка, В. Симоненка, Л. Костенко, І. Драча, Д. Павличка, в яких описано вікові традиції українського народу, його велич та красу, мужність і стійкість при захисті своєї Вітчизни.

М. Стельмахович, Є. Сявавко в своїх етнопедагогічних працях довели, що в козацькому навчанні та вихованні дуже широко застосовувалися ідеї та засоби народної педагогіки. Вчені підтвердили, що козацька педагогіка обґрунтувала і впроваджувала цілісну навчально-виховну систему козацтва, а фундаментальною основою козацького навчання і виховання були ідеї та засоби української народної виховної мудрості, вітчизняної педагогіки. Велике значення для дослідження української козацької педагогіки мають праці сучасних науковців О. Губка, М. Дмитренка, П. Ігнатенка, В. Каюкова, П. Кононенка, Ю. Руденка, Д. Федоренка та ін. Учені підтвердили, що епоха козацтва створила багатогранну, глибоку духовність, яка стала гордістю і окрасою, вершиною української національної культури, а її освітньо-виховний, емоційно-естетичний потенціал став основою не лише козацької, а й усієї української національної системи виховання.

Мета статті: розкрити особливості здійснення національно-патріотичного виховання молодших школярів засобом ознайомлення їх з історією та традиціями українського козацтва.

Виклад матеріалу. Козацька педагогіка виникла як частина народної педагогіки в її вершинному вияві, вона формувала в підростаючих поколіннях українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині, народу, виховувала в них незламну силу духу, стійку волю і високу козацьку мораль, лицарські якості. Основою козацької педагогіки, за свідченням істориків, була певна система передачі життєвого

досвіду, знань, умінь, накопичених поколіннями, а також славних народних традицій, шанобливого ставлення до Бога, до старших, до батьків, до керівної верхівки Січі.

Основна мета козацької педагогіки – формування в сім'ї, школі та громадському житті козака-лицаря, мужнього громадянина, захисника рідної землі з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю, дійовим патріотизмом, високим рівнем духовності.

Як зазначає В. Кузь та Ю. Руденко *основними завданнями козацької педагогіки є:*

- готувати фізично загартованих воїнів-захисників рідного народу від чужоземного поневолення, ворожої агресії;
 - виховувати в підростаючих поколіннях український козацький характер, світогляд, ідеали та інші національні й загальнолюдські духовні цінності;
 - формувати високі лицарські якості, глибокий український патріотизм, інші моральні чесноти, гуманізм, почуття милосердя;
 - виробляти непримиренність і ненависть до всього лихого, ворожого гуманній сутності людини, уміння боротися з такими явищами і перемагати їх;
 - виховувати готовність до альтруїзму, надання пріоритетності громадським обов'язкам, інтересам української нації, Батьківщини;
 - виховання громадян, які б розвивали культуру, економіку та інші сфери життєдіяльності народу на світовому рівні [1].
- У духовному житті молоді козацька педагогіка відводила особливу роль лицарській честі та лицарській звитязі – своєрідним кодексам якостей шляхетної особистості. Кожен молодий козак намагався розвивати в собі ці поваги гідні якості, які до цього часу не втрачають значного виховного потенціалу. Неписані закони кодексу лицарської честі козаків передбачали:
- любов до батьків, рідної мови, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини - України;
 - готовність захищати слабших, турбуватися про молодших;
 - шляхетне ставлення до дівчини, жінки, бабусі;
 - непохитна вірність ідеям, принципам народної моралі, духовності (правдивість і справедливість, працьовитість і скромність);
 - відстоювання повної свободи і незалежності особистості, народу, держави;

– турбота про розвиток національних традицій, звичаїв і обрядів, бережливе ставлення до рідної землі, природи;

– намагання робити пожертвування на будівництво храмів, навчальних і культурних закладів;

– цілеспрямований розвиток своїх фізичних і духовних сил, силі волі;

– уміння скрізь і всюди чинити благородно, шляхетно, виявляти інші чесноти.

Виховувати ідеал людини - українця, козака, лицаря необхідно з молодшого шкільного віку, саме тому у своїй практичній педагогічній діяльності намагаюся формувати в учнів розуміння принципів загальнолюдської та народної моралі, вивчення і пропаганду культурних надбань козацтва; дбаю про втілення в життя засад козацької духовності, християнської моралі, виховання шанобливості до старших, до свого народу; прагну до прищеплення козацької моралі, що сприяє формуванню здатності жити і діяти за принципами гуманізму, милосердя, людяності, доброти, толерантності, совісті, справедливості.

Саме тому планування та здійснення виховної роботи з учнівським колективом передбачає проведення різноманітних виховних заходів, годин спілкування на теми: «Ми роду козацького діти!», «Козацькими стежками», «Степ та воля – козацька доля», «Козацькі забави», «Козацький КВК», «Браво, козаки, любо, козаки!» та ін. Велике пізнавальне і виховне значення мають вікторини, вечори козацької слави, конкурси козацьких інтелектуалів, лицарів-любомудрів.

Так, учням подобається брати участь у «Історичній вікторині» і знаходити відповіді на такі запитання.

1. Назвіть козацьку державу. (Запорізька Січ)
2. Острів, де жили козаки? (Хортиця)
3. Кому заборонено було навіть ступати на Січ? (Жінкам)
4. Свята покровителька козаків, в честь якої була збудована Церква? (Свята Покрова)
5. Вірний друг козаків? (Кінь)
6. Козацька зачіска. (Оселедець)
7. Бойове мистецтво козаків. (Бойовий гопак)
8. Козацький човен. (Чайка)
9. Хто такий пластун? (Найкращий козак-розвідник)
10. Що означає слово «козак»? (Вільна людина)
11. Яка головна козацька страва, в яку додавали пшоно? (Куліш)
12. Будівлі, в яких жили козаки. (Курені)

13. Головний серед козаків. (Гетьман)

14. За що боролись козаки. (За волю)

15. Хто був останнім козацьким гетьманом? (Кирило Розумовський)

16. Хто автор першої української конституції? (Пилип Орлик)

Цікавими для школярів є різноманітні конкурси, зокрема конкурс козаків - любомудрів, конкурс «Бій півнів», конкурс писарів, конкурс «переправа», конкурс «Сила духу» та інші. Пояснимо сутність конкурсів.

Конкурс козаків-любомудрів

Команди отримують конверти із записаними словами. Необхідно вибрати ті, які стосуються козаків. Команда, яка правильно і швидко виконає це завдання, отримає 5 балів. Пропонуються такі слова: булава, машина, трон, гетьман, оселедець, отаман, шаровари, радіо, шабля, маршал, курінь, білет, січ, люлька, бунчук, клейноди, комп'ютер, писар, тавро, корова, блокнот, чайка, галера.

Конкурс «Бій півнів»

З кожної команди в коло запрошують по одному учаснику, які мають приблизно рівну вагу. Стоячи чи стрибаючи на одній нозі і тримаючи руки за спиною, потрібно виштовхнути з кола суперника. Вважається переможцем той учасник, суперник якого став на дві ноги або розірвав руки.

Конкурс писарів

Необхідно за одну хвилину всією командою «намалювати» словесний портрет козака на повний зріст.

Конкурс «Переправа»

Обидві команди шикуються в колону по одному. Учасник, який стоїть першим, бере собі на спину наступного учасника і переносить його на протилежний бік зали. Той учасник, якого несли на спині, повертається назад і переносить іншого учасника своєї команди, і т.д. Перемагає команда, яка швидше зробить переправу.

Конкурс «Сила духу»

Необхідно надувати повітряну кульку доти, доки вона не лопне. Чия кулька лопнула раніше, той програв.

Висновки. Проведення вище зазначених виховних заходів сприяє ознайомленню учнів з козацько-лицарськими традиціями, відкриває можливості для успішного виховання у молодших школярів сили волі і сили духу – якостей, потрібних кожному для подолання життєвих труднощів, досягнення благородних цілей.

Творчо відроджуючи вітчизняні виховні традиції, багато педагогів успішно

використовують ідеї, принципи, засоби козацької педагогіки з метою поліпшення героїко-патріотичного виховання учнів, формування у них високої шляхетності, політичної культури, сили волі і сили духу, відчуття володаря становища, усвідомлення прав і обов'язків перед Батьківщиною, відповідальності перед рідним народом.

Традиції українського козацтва пробуджують у молодших школярів любов до героїчного, переконують учнів у тому, що за будь-яких історичних часів в житті завжди є місце для подвигів, вірного синівського служіння рідному народу, Батьківщині.

Література:

1. Кузь В. Г. Українська козацька педагогіка і духовність / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, О. Т. Губко. - Умань, 1995. - 220 с.
2. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання / Юрій Руденко. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. – 328 с.

УДК 376:615.85**Рожкова І.П.**

*практичний психолог Криворізького навчально-виховного комплексу
«Загальноосвітня вальдорфська школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок»*

ВИКОРИСТАННЯ ПІСОЧНОЇ ТЕРАПІЇ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Розкриті особливості використання пісочної терапії у корекційній роботі з дітьми з особливими потребами.

Ключові слова: діти з особливими потребами, пісочна терапія, корекційна робота.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день категорію дітей з особливими освітніми потребами складають приблизно мільйон юних українців. Як стверджують спеціалісти, з кожним роком кількість таких «нестандартних», «особливих» дітей зростає. Більше 40 тисяч з них навчаються в спеціалізованих закладах, реабілітаційних центрах, приблизно 10 тисяч — вдома, за індивідуальними програмами та дистанційно. Ця категорія дітей потребує індивідуального підходу і комплексної роботи. Особливі потреби дітей виявляються не тільки в проявах вад фізичного розвитку, а в не достатньому рівні розвинення мовлення, слабо розвинутій дрібній моториці рук, в емоційних порушеннях, підвищенні збудження, наявності афектів, порушення самоконтролю в будь яких видах діяльності, агресивній поведінці і її провокуючому характері, складності в адаптації до колективу, частій зміні настрою, страхах, підвищеному рівні тривожності, у відсутності або слабо розвинуту пізнавальному інтересі. Саме тому сьогодні широко використовуються арт-терапія. Арт-терапія – це метод, який використовується з цілями терапевтичного впливу та при вирішенні діагностичних, корекційних, психопрофілактичних завдань. Сьогодні виділяють

такі види та техніки арт-терапії, як: відеотерапію; музикотерапію; танцювальну терапію; драмотерапію; казкотерапію; бібліотерапію; маскотерапію; етнотерапію; ігротерапію; пісочну терапію; кольоротерапію; фототерапію; куклотерапію; оригамі тощо. У роботі з дітьми з особливими потребами велике значення має пісочна терапія.

Аналіз досліджень та публікацій. Застосування методів арттерапії як допоміжного засобу корекції дітей з особливими потребами актуальне для науки і практики корекційної освіти і знайшло своє відображення у дослідження багатьох науковців (Т. Берник, А. Колупаєва, В. Кондратенко, С. Конопляста, В. Тарасун, В. Тищенко, Т. Сак, В. Синьов, М. Шеремет).

Мета статті: розкрити особливості використання пісочної терапії у корекційній роботі з дітьми з особливими потребами.

Виклад матеріалу. Гра з піском – це природна і доступна для кожної дитини форма діяльності. Мінливість піску пробуджує бажання створювати з нього мініатюрну картину світу, один життєвий сюжет змінюється на інший, наслідуючи закони буття: все приходить і все зникає, нема нічого такого, щоб було невиправно

зруйноване, просто старе перетворюється на щось інше, нове. Коли людина переживає це відчуття багато разів, то досягає стану душевної рівноваги. Також пісок має властивості пропускати воду. У зв'язку з цим він поглинає негативну психічну енергію, стабілізує емоційний стан.

Власні спостереження переконують у тім, що використання пісочної терапії позитивно впливає на емоційне самопочуття дітей з особливими потребами, є чудовим засобом для “піклування про душу”.

Діти з особливими потребами часто словами не можуть висловити свої переживання, страхи, і тут їй на допомогу приходить гра з піском. Пісок впливає на дітей як магніт. Їх руки самі несвідомо, починають пересипати і просіювати пісок, будувати тунелі і гори, викопувати ями. Гра з піском – одна із форм природної діяльності дитини. Це те, чим дитина зацікавлюється і не відчуває страху. Саме тому, використання пісочної терапії у корекційній роботі з дітьми з особливими потребами сприяє розвитку мовлення, розвитку дрібної моторики, навчанню конструювання, та зняття емоційної напруги.

Пісочна терапія на корекційних заняттях з дітьми з особливими потребами допомагає підвищити інтерес дитини до занять, більш інтенсивно розвивати пізнавальні функції, збагачувати емоційний досвід, знімати напругу і розвивати рівень самоконтролю.

В корекційній роботі з дітьми з особливими потребами необхідно дбати перш за все про встановлення *базової довіри*. Для особливої дитини це головний аспект і найскладніший. Більшість дітей з особливими потребами не відчувають базової довіри, втратили або і не мали її взагалі, так як у них втрачений емоційний зв'язок з матір'ю, бо саме мати дає можливість встановлювати ступінь довіри, саме через матір дитина встановлює довіру до світу, до інших людей. Новонароджена дитина відчуваючи себе частиною материнського світу. У дітей з особливими потребами, з якими була нагода працювати цей зв'язок був порушений, з тих чи інших причин. Як встановити довірливі стосунки в терапевтичному просторі? Як це зробити коли дитина знаходиться у власному світі думок і почуттів? Необхідно бути поруч, відчувати дитину, приймати її. Наприклад, використовувати ті ж форми спілкування які застосовує дитина (шепоче – шепотіти при спілкуванні з нею, мовчить – мовчати повторювати рухи, будь якими способами звернути до себе увагу). У такій корекційній роботі допомагає відчуття себе дитиною, адже в

кожному з нас живе протягом життя наше маленьке «я». Відчуті і проявити себе дитиною у певному терапевтичному просторі дуже важливо.

Наступним, не менш важливим моментом є *особистий емоційний стан та спостереження за власними почуттями*. Не можливо тільки теоретично використовувати пісочну терапію, розкриття власної творчості дає можливість більш глибоше проводити корекційну роботу, “занурюватись у світ дитини”. Бажано намагатись зберігати “власне відчуття спокою”, що дає можливість дитині відчувати себе спокійно, затишно. Часто, на заняттях з іншими дітьми, які використовують мову символів як комунікативний інструмент, важливим є ефективне слухання. Коли нічого не виражаючи, на перший погляд, слова несуть велике емоційне та смислове навантаження. При цьому психолог повинен відслідковувати власні почуття до дитини, до того що відбувається в пісочному просторі, навіть якщо там суцільний хаос.

Важливим моментом в роботі з особливими дітьми є *прийняття всього що відбувається в терапевтичному просторі*. Свого роду ніби відбувається перевірка дитиною психолога, на скільки він зможе “вистояти”, “витримати”. Є такі почуття, які необхідно переборювати. Це почуття агресії, болю, страху. Звісно цей процес підсвідомий, але важливий. І головне для психолога зуміти бути і переживати разом з дитиною ці почуття. У власній практиці бували випадки коли робота проводилась зовсім не так як планувалось. Дитина починала руйнувати побудоване, сипати пісок, або просто водила пальцем по піску, ніби щось намагалась малювати, але все це нагадувало нелогічні хаотичні рухи. Це процес поступовий, повільний, і все що відображає дитина необхідно для неї і важливо для подальшої корекційної роботи.

Не менш важливими моментами в роботі є *встановлення та утримання професійних рамок, правил*. Правила дорослого це шлях до внутрішньої свободи дитини. При роботі в пісочному просторі доцільно використовувати метод роботи в парі з дитиною. Діти, особливо у яких виникають складності в комунікативній сфері потребують активної участі психолога (дорослого). Окрім того, доцільною є групова робота. Слід залучати до роботи двох дітей, і вони працюють кожен у своїй пісочниці, або в одній (за бажанням), саме такий метод сприяє розвитку комунікативних здібностей, навчає дитину контролювати свої емоції, слухати іншого саме в терапевтичному просторі.

При роботі в пісочному терапевтичному просторі існує декілька форм: *діагностика*,

первинна психологічна допомога (особливо коли у дитини виникає емоційний напад, підвищується тривожність), короткострокова пісочна терапія, довготривала психологічна взаємодія (корекційні заняття). Слід звернути увагу, що в терапевтичному просторі існує три стадії психологічного стану дитини: *хаос, боротьба і вирішення конфлікту*, але в роботі з дітьми з особливими потребами вищезазначені стадії проходять значно повільніше, може відбуватися тривала фіксація, застигання та регрес.

При психодіагностичній роботі, аналізуючи картини в піску, можна діагностувати: наявність внутрішніх конфліктів, рівень і спрямованість агресії, конфлікти зі значущими близькими людьми, ресурсні можливості, способи подолання труднощів.

При аналізі роботи необхідно звертати увагу на наступні деталі: чи є вода, закриті водоймище чи відкрите (болото, озеро, ріска, море, океан); як розташовані предмети – хаотично чи структуровані; вологий чи сухий пісок; як розташовані фігури по відношенню одна до одної; кількість окремих груп предметів; бажання змінювати створену картинку; емоційний стан дитини.

Пісочна терапія допомагає дітям з особливими потребами самовиразитися. Пісок, вода, декілька фігурок і дитина може виявити свої почуття, емоції. Також важливу роль відіграють відносини психолога і дитини в терапевтичному просторі, в кабінеті. Психолог відіграє декілька важливих функцій в роботі: “віддзеркалення” і “контейнування”. Чому важливо використовувати “віддзеркалення” та “контейнування”. По перше, дитина навчається витримувати себе і жаліти себе. Відбувається процес формування “внутрішньої мами”, здатність дитини відчувати себе захищеною. Дитини навчаються довіряти собі, спиратися на себе в складних ситуаціях. По друге, навчається називати і розпізнавати різні емоції. Навчається пов’язувати свої відчуття і переживання з

подіями, тобто причину і наслідок. Паралельно з цим процесом розвивається логічне мислення і мовлення.

Діти, які мають складності в психічному розвитку, конфлікти при взаємовідносинах, страхи і інше, як показує досвід, при роботі з піском отримують психотерапевтичний ефект, дитина може позбутися страхів, сором’язливості, конфліктності при спілкуванні.

Для дітей із мовленнєвими порушеннями особливо важливою є невербальна експресія через взаємодію із піском та водою.

Висновки. Отже, пісочна терапія вивільняє заблоковану чи пригнічену психічну енергію, що дозволяє трансформувати і спрямувати її на розвиток особистості дитини. Пісочна терапія є ефективним засобом для сенсорно-моторного и загального розвитку дітей, особливо для дітей з особливими потребами в розвитку. Гра в пісок цінна тим, що тут для дитини створюється стимулююче середовище, в якому вона відчуває себе комфортно и захищено. Торкаючись руками пісчинок дитина розвиває дрібну моторику рук, творчі здібності, а коли визначає кількість піску, яку необхідно насипати у формочки, розвиває окомір. Пісочна терапія дозволяє негативні емоції, конфлікти і страхи знаходити своє відображення в пісочних картинах у символічному вигляді поступово в процесі сумісного створення пісочних картин усі негативні тенденції послаблюються і “зникають в пісок”.

УДК 37.091.313:[37.016:51]

Свідзінська Т.П.

вчитель математики

Криворізької загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів № 1

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

Розкриті особливості використання методу проектів як засобу розвитку пізнавальної активності учнів у процесі вивчення математики.

Ключові слова: метод проектів, пізнавальна активність, вивчення математики..

Постановка проблеми. Реалізація нових завдань освіти потребує нових підходів, звернення до

особистості учня з її потребами та інтересами. Основним завданням учителя є сприяння активізації

пізнавальної активності учнів, створення умов для їх самонавчання. Метою навчання має бути не отримання знань як сукупності фактів, теорій, а удосконалення особистості учня внаслідок самостійного учіння. Завдання школи – надання можливості розвитку, саморозвитку особистості, сприяння пошуку власної індивідуальності, самореалізації.

Аналіз шкільної практики свідчить про те, що сьогодні учні виявляють не досить високу активність у оволодінні знаннями, а навчальні програми досить ускладнені і передбачають вивчення значної кількості навчального матеріалу, який інколи вчитель за браком часу не може висвітлити в межах уроку, саме тому необхідно дбати про розвиток пізнавальної активності учнів, самостійного набуття ними додаткових знань з предмету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему пізнавальної активності учнів у процесі навчання досліджувало багато вчених - видатних педагогів і психологів (Б.Ананьєв, Л.Аристов, М.Данилов, М.Добринін, Б.Єсіпов, В.Ільїн, В.Лозова, Н.Лейтес, Г.Муртазін, Т.Шамова, Г.Щукіна та ін.). Впровадженням методу проектів у навчальний процес сучасної школи активно займаються Г.Селевко, М.Кларін, Е.Полат, Д.Левітес, І.Зязюн, Л.Пироженко, О.Пометун, Г.Фрейман, О.Пехота, О.Якубовська та інші.

Мета статті - розкрити особливості використання методу проектів як засобу розвитку пізнавальної активності учнів у процесі вивчення математики.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі суть поняття «пізнавальна активність» розглядається авторами з різних позицій. Проаналізувавши підходи різних науковців до розуміння суті поняття «пізнавальна активність», ми поділяємо точку зору Т. Шамової і вважаємо, що пізнавальна активність - це якість діяльності особистості, яка проявляється у ставленні учня до змісту і процесу діяльності, в прагненні його до ефективного отримання знань, в мобілізації морально-вольових зусиль на досягнення учбово-пізнавальної мети. Розвиток пізнавальної активності учня здійснюється в процесі інноваційного навчання, головною дійовою особою якого є учень, спілкування між учасниками процесу навчання має особистісно-орієнтований характер, якому притаманні відкритість особистості вчителя, установка на співробітництво, спільну діяльність та індивідуальну допомогу. Кожен учень бере участь у постановці мети і завдань навчання, суб'єкт – суб'єктна взаємодія учасників навчання,

співтворчість і співпраця створюють сприятливу атмосферу і значно збагачують мотивацію навчання.

Важливою інноваційною системою, поширеною у першій чверті XX століття й відродженою у 90-х роках є проектне навчання. Підґрунтям проектною системи навчання вважається концепція Дж.Дьюї, що передбачала створення умов для самонавчання учнів, збудження їхньої ініціативи, інтересів і особистих устремлінь. Ключовим аспектом в роботі за проектною системою є виконання проекту – значного за обсягом і складністю завдання, міцно пов'язаного з повсякденним життям у різних його проявах. Характерною ознакою методу проектів є органічна і повна узгодженість шкільного навчання з навколишнім життям, різноманітними інтересами кожного учня. Метод проектів є методом пошуку.

Сучасна педагогіка розрізняє такі типи проектів: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-орієнтовані. Робота над проектом включає: аналіз проблеми; усвідомлення і визначення мети проекту; розробку концепції проекту, організаційного плану здійснення проекту; конкретну практичну діяльність щодо його реалізації; підсумки у вигляді письмового звіту та презентацію; зовнішню оцінку проекту, що дозволяє підвищити ефективність його виконання.

Проектна методика використовує всі найкращі ідеї традиційної та сучасної методики викладання математики: різноманітність (тем, типів текстів, навчальної діяльності, типів вправ), проблемність (мова використовується для виконання завдань, що характеризуються новизною та змушують думати), навчання із задоволенням (надання учням можливості говорити про те, що вони думають, виявляти свою творчість в оформленні та презентації проекту).

У процесі вивчення геометрії з метою розвитку пізнавальної активності учнів ми залучали школярів до створення творчих навчальних проектів під час вивчення теми «Перетворення фігур» (9 клас). Використані на уроці наочності, створені засобами динамічної геометрії, дозволяють краще сприймати новий матеріал, наочно зрозуміти зміст перетворень, побачити закономірності тих чи інших об'єктів, поряд зі звичними математичними означеннями та доведеннями. Доцільно підібрані завдання до уроку є запорукою успішного засвоєння учнями нових знань, передумовою включення елементів творчого пошуку на уроках, і, що найголовніше, підсилення інтересу до математики як науки в цілому, та і до геометрії зокрема.

Наші спостереження засвідчили, що залучення школярів до створення творчих навчальних проектів під час вивчення геометрії захоплює учнів, полегшує осмислення визначень, дає наочне уявлення про основні поняття геометрії, властивості геометричних

фігур, сприяє розвитку образного мислення, спонукає учнів до дослідницької діяльності.

Скрін-шоти по використанню педагогічного програмного засобу GRAN-2D на уроці геометрії в 9 класі

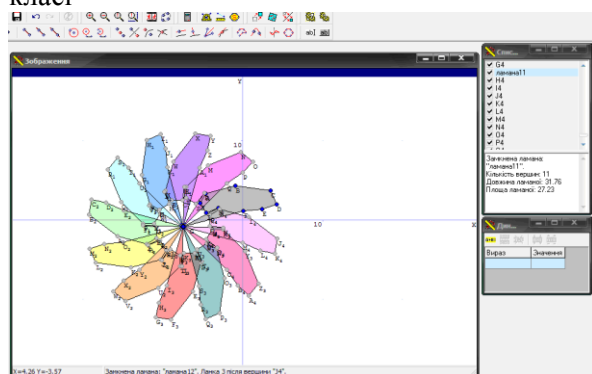

Рис. 1. Поворот

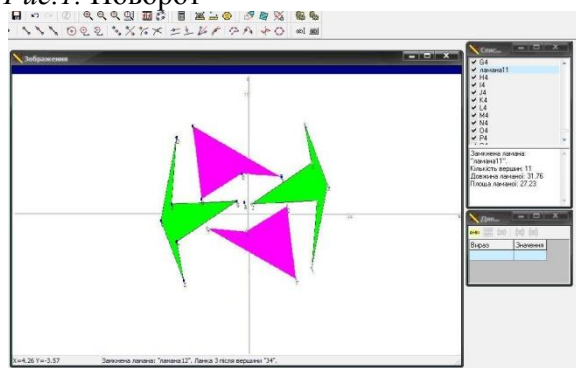

Рис. 2. Паралельне перенесення відносно точки

Роль і участь вчителя в проєкті дуже велика. В деяких випадках перед розробкою проблеми педагог може лише підказати напрям пошуку, забезпечити джерелами, відправити учня (групу) до раніше вивченого матеріалу, дати опору тощо. Від самого вчителя вимагається висока професійна підготовка, знання психологічних особливостей і творчих нахилів учнів.

При використанні методу проєктів виявилися такі позитивні зрушення: учні почали краще володіти математичними знаннями; підвищився інтерес до читання додаткової науково-популярної літератури; школярі навчилися здійснювати пошук цікавої інформації в мережі Інтернет та створювати власні комп'ютерні презентації до тем уроків, навчилися створювати схеми та таблиці самостійно; стало відчутним зацікавлення учнів до вивчення математики.

Ми переконалися у тім, що метод проєктів забезпечує поєднання теорії з практикою, він передбачає чітке формулювання мети - результату в розв'язанні учнем життєвої проблеми. Проектна діяльність допомагає учневі включитися в активну соціальну дію.

У проектній діяльності докорінно змінюються відносини «вчитель - учень»:

учень визначає мету діяльності - учитель допомагає йому в цьому;

учень відкриває нові знання - учитель рекомендує джерела знань;

учень експериментує - учитель розкриває можливі форми і методи експерименту, допомагає організувати пізнавально-трудова діяльність;

учень обирає - учитель сприяє прогнозуванню результату вибору;

учень активний - учитель створює умови для розвитку активності;

учень – суб'єкт навчання, учитель - партнер;

- учень відповідає за результати своєї діяльності - учитель допомагає оцінити отримані результати і виявити способи вдосконалення діяльності.

Специфіка проєкту полягає в зміні суб'єктно-об'єктних відносин у процесі навчання й виховання. Педагогічна теорія і практика переконливо засвідчили, що ефективність системи навчання явища, якщо учень сам стає суб'єктом навчання. Активна позиція учня і реалізація принципу «вчитися, діючи» є важливою характеристикою проєктної роботи.

Проектування розглядається нами як культурно-історична форма діяльності людини, що передбачає прогнозування можливих результатів прийняття відповідальності за проєкт. Проектування розпочинається з творчого акту цілепокладання й одночасного моделювання широкого соціокультурного контексту проєкту, у якому означена мета проблематизується у контексті засобів її реалізації.

Досвід роботи переконує в тім, що проектна діяльність вчить школярів: проблематизації (освоєння проблемного поля і виділення підпроблем, формування провідної проблеми і постановка завдань); цілепокладанню і плануванню змісту діяльності учня; самоаналізу і рефлексії (результативності й успішності у розв'язанні життєвої проблеми); презентації у різних формах; пошуку й відбору актуальної інформації; практичному застосуванню знань у різних ситуаціях.

Висновки. Використання в навчальному процесі системи, яка включає в себе завдання у вигляді проєктів забезпечує підвищення інтересу учнів до вивчення предмета та підвищення

якості їх знань з предмету. Метод проектування забезпечує розвиток пізнавальної активності кожного учня, мотивований проблемним протистоянням відомого і невідомого, має на меті активізацію процесу пізнання і осмислення нового, опанування новим матеріалом і дозволяє зробити навчання посильним для всіх школярів з урахуванням їх участі в різноманітних проектах.

Застосування на уроках математики методу проектів робить процес навчання доступним, цікавим, посильним для кожного учня, сприяє формуванню умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвитку комунікативних умінь та емоційно-ціннісному ставленню кожного школяра до вивчення математики.

Література:

1. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / [за ред. О.М.Пехоти]. - К.: А.С.К., 2002. – 255 с.
2. Проектна діяльність у школі / [упоряд. М.Голубенко]. – К.: «Шк. світ», 2007. – 128 с.

УДК 37.091.313:[37.016:51]

Шпонька Р.Ю., Козакова К.В., Калашник К.С.

студенти фізико-математичного факультету

Криворізького педагогічного інституту

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

(науковий керівник – к.п.н., доцент І.А. Волощук)

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Розкрито поняття «національно-патріотичного виховання» та розглянуті засоби формування в учнів національної свідомості, любові до Батьківщини та прагнення до збереження її єдності.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, засоби виховання, національна свідомість.

Постановка проблеми. Українці завжди вважалися патріотичною нацією. Історія наводить багато прикладів боротьби нашого народу за незалежність своєї країни. У зв'язку з подіями останніх років слово «патріотизм» все частіше лунає з вуст українців. Тому на національно-патріотичне виховання все більше акцентується увага учнів навчально-виховних закладів України. Тому ми вирішили розглянути це питання ретельніше.

Мета. Розкрити поняття «національно-патріотичного виховання» та розглянути засоби формування в учнів національної свідомості, любові до Батьківщини та прагнення до збереження її єдності.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні передумови патріотичного виховання були висвітлені у працях В.О.Сухомлинського, Г.Ващенко, які наголошували на необхідності учити дітей бути корисними своїй країні, залучати їх у боротьбу з недоліками суспільства.

Як відомо, криза патріотичного виховання шкільної молоді веде до духовно-моральної кризи суспільства. Тому виховання патріотизму у школярів як найважливішої духовно-моральної й громадянської цінності є важливим завданням загальноосвітньої школи [1].

В школах все більше зростає тенденція залучення учнів до пошукової і дослідницької діяльності історії своєї Батьківщини. Саме на прикладах історії становлення незалежності,

внеску українських козаків і героїв визвольного руху, здобутків у сфері суспільно-політичного життя формується національно-патріотичне виховання. Тому виникає необхідність створення такої системи освіти, яка була б спрямована на виховання національно-свідомих громадян України. Вчителі-методисти все частіше впроваджують у свою педагогічну практику сучасні форми і методи патріотичного виховання школярів основної школи.

Отже, зазначимо, що саме являє собою термін «національно-патріотичне виховання» (відповідно до концепції про національно-патріотичне виховання дітей та молоді).

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [6].

Виділяють такі засоби національно-патріотичного виховання, як рідна мова, вітчизняна історія, українська література,

українсько-духовна спадщина нашої країни та інші.

За допомогою вищезазначених засобів відбувається процес виховання в школі. Вчителі використовують їх на виховних заходах, при спілкуванні з батьками та в інших формах виховної роботи зі школярами.

Найбільш важливою, на нашу думку, є підтримка національно-патріотичного виховання у прифронтових містах та селах.

Пропонуємо для розгляду виховну годину для 7 класу з теми: «День Соборності України»

Тема: Україно, соборно державо, сонценосна коліско моя!

Мета: поглибити знання учнів про історію української державності і нагадати про знаменну для нашої нації дату – День Соборності України; розвивати уявлення про становлення незалежності і суверенності нашої Батьківщини; виховувати взаємоповагу, людяність, патріотизм, викликати інтерес дітей до вивчення історії.

Обладнання: ілюстративний матеріал, презентація.

Форма проведення: міні-лекторій.

Хід роботи:

I. Вступна частина

Привітання.

Перевірка готовності до роботи.

Епіграфом до нашого заходу стане рядки Володимира Сосюри:

Любіть Україну, як сонце, любіть,
як вітер, і трави, і води...

В годину щасливу і в радості мить,
любіть у годину негоди.

Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.

II. Основна частина.

Бесіда з використанням презентації.

Діти, 22 січня, хто з вас знає, яка подія трапилась цього дня? Як ви розумієте значення слова «соборність»? (Відповіді дітей)

Дійсно, 22 січня в Україні традиційно відзначають День Соборності. Цього дня 1919 року був проголошений Акт Злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, що став символом возз'єднання українців.

22 січня 1919 року на Софійському майдані в Києві в урочистій атмосфері відбулося проголошення Акта злуки УНР та ЗУНР в єдину незалежну державу. У зачитаному на зборах «Універсалі соборності», зокрема, відзначалося: «Однині воєдино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – Західноукраїнська Народна Республіка (Галичина, Буковина, Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України. Однині є єдина незалежна Українська Народна Республіка». Наступного дня Акт злуки майже одностайно був затверджений Трудовим конгресом України. Однак тоді Україна не здобула такої бажаної суверенності, адже шлях до незалежності розтягнувся ще на багато років...

22 січня 1990 року на згадку про події тих років мільйони українців, патріоти своєї держави, вишикувалися в справжній живий ланцюг, що з'єднав Київ та Львів. Таким чином вони показали, що Україна – була, є і буде вільною та єдиною!

III. Заключна частина.

Пронесіть крізь роки у своїх серцях любов до Батьківщини, шануйте своїх батьків, старанно навчайтесь, плекайте рідну мову, добрими справами та вчинками примножуйте добробут України, адже ви – майбутнє держави, і доля України у ваших руках.

Висновки. Отже, національно-патріотичне виховання дітей головним чином реалізовується у школі завдяки використанню різних засобів. Педагоги повинні повсякчас формувати національну свідомість школярів, виховувати в них почуття гідності, патріотизму.

Література:

1. Киричок В.А. Інноваційні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності // Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми виховання патріотизму підрастаючої особистості в умовах глобалізації» . – Ін-т проблем виховання АПН України. – Кіровоград, 2010. – Вип. 14, кн. I. – С.134–145.

2. Наказ МОН України від 16.06.2015 № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах». – Режим доступу: https://docs.google.com/viewer?url=http://mon.gov.ua/files/normative/2015-06-16/4068/nmon_16062015_641.

УДК 37(477.63)

П 24

Педагогічне Криворіжжя : педагогічний альманах / За заг. ред. Дороніної Т. О. – Кривий Ріг : ВЦ КДПІ ДВНЗ «КНУ». – 2016. – Вип. 2. – 110 с.

Засновник і видавець : Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Міністерства юстиції України
серія ДП № 2087 – 825Р від 12.03.2015 р.

Головний редактор

Дороніна Т. О. доктор педагогічних наук, професор

Редакційна колегія:

Бакум З. П. доктор педагогічних наук, професор,
Гаманюк В. А. доктор педагогічних наук, професор,
Мірошник З. М. доктор психологічних наук, професор,
Мішеніна Т. М. доктор педагогічних наук, професор,
Волощук І. А. кандидат педагогічних наук, доцент,
Король А. М. кандидат педагогічних наук, доцент,
Щербина С.М. кандидат педагогічних наук, доцент,
Макаренко І. Є. кандидат педагогічних наук, старший викладач.

Альманах друкується за рішенням вченої ради
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
(протокол № 8 від 10.03.2016 р.).

Підписано до друку 25.03.2016 р.
Формат 60×84/16. Ум. др. арк. 8,72
Тираж – 100 пр.
Замовлення №25/03/16

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»
м. Київ, вул. Бориспільська, 9,
Свідоцтво серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: Типографія «Айс Принт»
+38(063) 231–92–82, +38(048) 735–92–83

Site: www.ice.print.com.ua
E-mail: info@ice-print.com.ua